

**EKONOMI
HÖGSKOLAN**
Lunds universitet

Företagsekonomiska institutionen
Magisteruppsats FEK 591
Januari, 2005

Svensk kod för bolagsstyrning

- omdiskuterade regler granskade ur revisorers, kritikers och medlemmar i Kodgruppens synvinklar
-

Författare

Jessica Aronsson 800526-4802
Sara Larsson 810213-4668
Sara Nilsson 771012-4061

Handledare

Gunnar Wahlström

Sammanfattning

Uppsatsen titel:	Svensk kod för bolagsstyrning - omdiskuterade regler granskade ur revisorers, kritikers och medlemmar i Kodgruppens synvinklar.
Seminariedatum:	17 januari, 2005
Ämne/kurs:	FEK 591, Magisteruppsats i företagsekonomi, 10 poäng, inriktning redovisning.
Författare:	Jessica Aronsson, Sara Larsson och Sara Nilsson
Handledare:	Gunnar Wahlström
Fem nyckelord:	Bolagskod, bolagsstyrning, förtroende, kriser, socialt kapital.
Syfte:	Syftet med uppsatsen är att skapa en förståelse för den svenska bolagskoden och dess grundtankar, och med hjälp av den informationen utreda och analysera effekterna av införandet av koden för svenskt näringsliv.
Metod:	Forskningsansatsen i uppsatsen är abduktiv/explorativ och metodansatsen är kvalitativ. Intervjuer har genomförts med tre olika respondentgrupper, och intervjuerna har varit öppna, individuella och semistandardiserade.
Teoretiska perspektiv:	Referensramen visar att kriser ger upphov till reglering av olika slag, att det finns flera viktiga bakomliggande faktorer till bolagskoden samt ger en beskrivning av internationella erfarenheter. En mycket viktig faktor är det sociala kapitalet, som genomsyrar allt i samhället och som hittills inte fått stort fokus hos normskapare.
Empiri:	De olika gruppernas åsikter är mångfasetterade, och bygger upp en utförlig och uttrycksfull bild av allt från grundtankarna och effekterna med koden till företagets tillämpning av denna samt den internationella harmoniseringens betydelse.
Slutsatser:	Troliga effekter av den svenska bolagskoden är bland annat att förtroendet återskapas, bolagsstyrningen struktureras upp, konkurrensfördelar skapas och utländska investerare vågar investera. Koden kommer att få stor betydelse för det sociala kapitalet, vars makt inte längre går att bortse ifrån och av denna anledning behöver synen på den traditionella normbildningen förändras.

Abstract

- Title:** The Swedish Code of Corporate Governance - controversial rules examined from the perspectives of auditors, critics and the members of the Code Group.
- Seminar date:** 17th of January, 2005.
- Course:** FEK 591, Master thesis in business administration, 10 Swedish Credits (15 ECTS), major i accounting.
- Authors:** Jessica Aronsson, Sara Larsson and Sara Nilsson
- Advisor:** Gunnar Wahlström
- Five key words:** Code of Corporate Governance, corporate governance, crisis, social capital, trust.
- Purpose:** The purpose of the thesis is to create an understanding of the Swedish Code of Corporate Governance, and its fundamental ideas and with this information investigate and analyse the effects of the adoption of the code on the trade and industry in Sweden.
- Methodology:** The approach of the study is abductive/explorative and the method used is qualitative. Interviews have been made with three chosen groups and these interviews have been open, individual and semistandardized.
- Theoretical perspectives:** Crisis give rise to different regulations, that there are many important factors behind the Code of Corporate Governance and gives a description of international experiences. One very important factor is the social capital, which imbues everything in the society and which until now has not been focused by the creators of norms.
- Empirical foundation:** The opinions of the different groups are multifaceted, and create a detailed description from the basic idea and the effects with the code to the companies application of it and the signification of the international harmonization.
- Conclusions:** Probable effects of the Swedish code are among others the re-creation of trust, the restructuring of the corporate governance, the creation of competitive advantages and that foreign investors venture to invest. The code will become very important for the social capital, whose power can not be disregarded and for this reason the view of the traditional way of creating norms needs to change.

Förord

Vi vill tacka alla våra respondenter för deras medverkan, vilket har gjort vår empiriska undersökning möjlig. Vi vill även tack dem för deras stora engagemang och intresse, som resulterat i mycket relevant information till resultatredovisningen. Tack vare dem kunde rimliga slutsatser dras som gjorde uppsatsen intressant och värdefull.

Slutligen vill vi tacka vår handledare, Gunnar Wahlström, för hans stöd och reflektioner under hela uppsatsprocessen.

Lund 2005-01-17

Jessica Aronsson

Sara Larsson

Sara Nilsson

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 PROBLEMBAKGRUND.....	1
1.2 PROBLEMDISKUSSION.....	3
1.3 FRÅGESTÄLLNING	4
1.4 SYFTE.....	4
1.5 UPPSATSEN DISPOSITION	5
2. METOD	6
2.1 UNDERSÖKNINGENS ÖVERGRIPANDE ANSATS.....	6
2.2 FÖRFATTARNAS EGNA REFERENSRAMAR.....	7
2.3 UNDERSÖKNINGENS FORSKNINGANSATS	8
2.4 UNDERSÖKNINGENS METODANSATS	10
2.5 DATAINSAMLINGSMETOD.....	11
2.5.1 <i>Insamling av sekundärdata</i>	12
2.5.2 <i>Kritik av sekundärdata</i>	13
2.5.3 <i>Insamling av primärdata</i>	14
2.5.4 <i>Intervjuteknik</i>	15
2.5.5 <i>Val av respondenter</i>	17
2.5.6 <i>Trovärdighet</i>	19
2.6 METOD FÖR DATAANALYS.....	22
2.7 METODKRITIK	23
2.7.1 <i>Kritik mot val av ansatser</i>	23
2.7.2 <i>Kritisk bedömning av den empiriska datainsamlingsprocessen</i>	24
2.8 SAMMANFATTNING	25
3. REFERENSRAM	26
3.1 KAPITELÖVERSIKT	26
3.2 REGLERINGSHISTORIK OCH FINANSIELLA KRISER	27
3.2.1 <i>Vad är en kris</i>	27
3.2.2 <i>Reglering</i>	27
3.2.3 <i>Regleringshistorik och finansiella kriser i Storbritannien</i>	29
3.2.4 <i>Regleringshistorik och finansiella kriser i USA</i>	31
3.2.5 <i>Regleringshistorik och finansiella kriser i Sverige</i>	33
3.3 ETIK, FÖRTROENDE OCH FÖRETAGETS ANSVAR.....	36
3.3.1 <i>Etik</i>	36
3.3.2 <i>Förtroende</i>	37
3.3.3 <i>Corporate Social Responsibility</i>	39
3.4 REGLERING FÖR BOLAGSSTYRNING	40
3.4.1 <i>Corporate Governance</i>	41
3.4.2 <i>Principal-Agent förhållandet</i>	42
3.4.3 <i>Kod för bolagsstyrning i Storbritannien och dess effekter</i>	43
3.4.4 <i>Lag för bolagsstyrning i USA och dess effekter</i>	47
3.4.5 <i>Kod för bolagsstyrning i Sverige</i>	49
3.4.6 <i>Självreglering eller lag</i>	50
3.4.7 <i>Internationell harmonisering</i>	52

3.5 SOCIALT KAPITAL.....	54
3.5.1 Vad är socialt kapital.....	54
3.5.2 Det sociala kapitalets effekter.....	56
3.6 SAMMANFATTNING.....	57
4. RESULTATREDOVISNING.....	59
4.1 KODENS GRUNDTANKAR OCH BEHOVET AV DEN I SVERIGE.....	59
4.1.1 Grundtankar bakom koden och anledningen till dess uppkomst.....	59
4.1.2 Behovet av en kod.....	61
4.2 EFFEKTER FÖR SVENSKT NÄRINGSLIV OCH BIDRAG TILL NÄRINGSLIV OCH SAMHÄLLE....	62
4.2.1 Konkreta effekter av införandet av en bolagskod för svenskt näringsliv.....	62
4.2.2 Kodens bidrag för näringslivet och samhället i stort.....	64
4.3 FÖRÄNDRINGAR MOT PRAXIS OCH KONSEKVENSER AV DETTA.....	66
4.3.1 Specifika förändringar och konsekvenser av detta.....	66
4.3.2 Kringeffekter.....	69
4.4. KOMMER KODEN ATT TILLÄMPAS OCH BETYDELSEN AV SJÄLVREGLERING.....	70
4.4.1 Företagens tillämpning av koden.....	70
4.4.2 Betydelsen av självreglering jämfört med lag.....	72
4.5 INTERNATIONELL HARMONISERING.....	74
4.5.1 Harmonisering.....	74
4.5.2 Internationella influenser på den svenska kodens utformning.....	75
4.6 SAMMANFATTNING.....	76
5. SLUTDISKUSSION.....	78
5.1 UPPSATSENS FORSKNINGSFRÅGA.....	78
5.2 FORSKNINGSFRÅGAN BESVARAS.....	78
5.3 STUDIENS TEORETISKA BIDRAG.....	81
5.4 REFLEKTIONER ÖVER STUDIENS SLUTSATSER.....	86
5.5 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	87
KÄLLFÖRTECKNING.....	89
FIGURFÖRTECKNING.....	95
BILAGA 1.....	I
BILAGA 2.....	V
BILAGA 3.....	VIII

1. Inledning

I detta kapitel skildras först bakgrunden till studien och sedan redovisas en kort beskrivning av problemområdet i en problemdiskussion, för att på så sätt ge en förståelse till varför situationen ser ut som den gör och varför det finns incitament för att granska ämnet närmare. Tanken är även att denna inledande orientering skall visa vad arbetet kommer att handla om samt att väcka ett intresse för uppsatsämnet. Med utgångspunkt i tidigare presenterad problembakgrund och diskussion fastställer författarna den frågeställning som valts samt förtydligar syftet med uppsatsen. Det är dessa delar som är uppsatsens kärna och som finns i fokus under hela den resterande uppsatsprocessen. I kapitlets sista avsnitt visas en uppställning över uppsatsens disposition, för att läsaren skall kunna tillgodogöra sig uppsatsens information med en klar bild över hur den kommer att presenteras.

1.1 Problembakgrund

Det stora bolaget och dess hierarki är essentiella för att organisera modern industriell aktivitet. Storskaliga företag, vilka karaktäriseras av många verksamhetsenheter, varierade aktiviteter och ett flertal nivåer av avlönade chefer är centralt för de ledande marknadsekonomierna. Till skillnad från statliga eller militära hierarkier är företagshierarkier relativt nya i de industrialiserade marknadsekonomiernas historia. Den hierarkiska organisationsformen har funnits länge i de två förstnämnda fallen, men har först på 1900-talet börjat användas för att organisera industriell aktivitet. Ett århundrade efter att det först uppkom, har dessa administrativa mekanismer revolutionerat verksamheten och organisationen av många fundamentala industrier verksamma i tekniskt avancerade marknadsekonomier. Mycket av forskningen om stora verksamheter har länge fokuserat på effekterna som de gigantiska bolagen har på sociala och ekonomiska strukturer. Men senare fick två andra saker alltmer fokus och detta var dels maktskiftet från ägare till ledning och dels tanken att företagets målsättning var att maximera vinsten. Områden som diskuterades allt intensivare var till exempel lönsamhet, tillväxt samt innovation. Men även viktiga frågor som medarbetare och ledares utanförskap och likgiltighet diskuterades, och centralt var då att studera sociala relationer mellan grupper och individer i organisationer (Chandler & Daems, 1980).

Framväxten av det moderna affärsföretaget nådde sitt klimax i USA på 1920-talet och fortsatte sedan att utvecklas och spridas i de delar av ekonomin där administrativ samordning visade sig vara mer fördelaktig än marknadskoordination. På dessa områden demonstrerade styrningens synliga hand sin betydelse. De grundläggande förändringarna i organisationen av amerikanska företag och i ekonomin kom dock redan före första världskriget och de kom som ett svar på djupgående marknads- och teknikförändringar som uppstod i mitten av 1800-talet. Under historiens gång har teknisk innovation, en snabb tillväxt, befolkningens utbredning samt den ökade inkomsten per capita gjort produktions- och distributionsprocesserna mer komplexa. Dåvarande marknader kunde inte hantera denna ökade hastighet och volym på flödet av material och med anledning av detta skapades ett behov av administrativ kontroll (Chandler, 1977).

Chandler (1977) fortsätter med att säga att det är inte endast de framskridande teknologierna som är bakomliggande orsaker till spridningen av den nya formen av företag, utan även de expanderande marknaderna. Orsaker som ligger lite längre tillbaka i tiden har också påverkat, såsom att telefonen ersatte telegrafan samt utvecklandet av järnvägen efter andra världskriget. För alla dessa nya branscher, som till exempel järnvägarna, telefonen, massmarknadsföringen och massproduktionen, var det en nödvändighet att skapa företagsledningshierarkier för att övervaka och koordinera de många olika verksamhetsenheterna. Professionella organisationer, tidningar, konsulter och utbildningskurser möjliggjorde en snabb spridning av de nya lednings- och administrationsprocedurerna. Åren efter andra världskriget blev de stora ledarföretagen ännu mäktigare, eftersom det krävdes kontroll på en ökande andel av nationernas ekonomiska aktiviteter samt en växande del av den industriella produktionen i Europa och resten av världen.

På tidigt 1990-tal skrevs det mycket om informationsrevolutionen och om att den tekniska revolutionen skulle komma att ge ett slut på alla typer av politiska, ekonomiska och sociala hierarkier. Information innebär makt och ledningen för traditionella hierarkiska företag upprätthöll sin dominans genom att kontrollera tillgången till informationen. Men modern kommunikationsteknologi, såsom telefoner, faxar, videoapparater, kopiatorer samt datorer med intranät, bröts denna ensamrätt på informationen. Resultatet av detta blev en spridning av makt neråt i organisationerna och frihet från den centraliserade, tyranniska organisation som medarbetarna en gång arbetade i (Fukuyama, 1995).

Fukuyama (1995) skriver vidare att avsevärda förändringar kom med informationsrevolutionen, men de stora, hierarkiska organisationernas dagar är långt ifrån över. I många delar av den ekonomiska världen är de nödvändiga, och även om informationsteknologi hjälper små företag att göra stora arbetsuppgifter bättre eliminerar detta inte behovet av storskalighet. Det viktigaste är dock inte att titta på hierarkiernas vara eller icke vara, utan att inte bortse från den enda kritiska faktorn – förtroende. Ett samhälle beror på ömsesidigt förtroende och kan inte utvecklas utan det. Förmågan för större företag att ombildas till flexibla nätverk beror på den graden av förtroende och socialt kapital som existerar i det större samhället. Människor som inte litar på varandra kommer därför endast att samarbeta under ett system av formella regler och föreskrifter, vilka det har behövts förhandlats fram, enas om och ibland genomdrivas med tvång. Dessa regler fungerar som ett substitut för förtroende.

Åren innan millenniumskiftet kännetecknades av att den japanska ekonomin i princip stod stilla medan EU släpade efter och den amerikanska ekonomin hade en hög tillväxt, vilken dock upphörde under sista kvartalet år 2000. Inledningen på det nya seklet kan betecknas som mycket dystert och omvärlden har fått bevittna kostsamma och förlustbringande investeringar, kollapsade företagsimperier, nyintroduktioner av företag som snabbt blivit värdelösa sedan grundarna sålt ut företagen samt svindlande ersättningar till inkompetenta företagsledningar. Det har även förekommit finansiell rådgivning som lett rakt in i fördärvet, insideraffärer och bedrägerier i redovisningen. Till följd av allt detta betraktas näringslivet och dess företrädare i många av länderna i västvärlden idag ha sjunkit till en mycket låg status. Det som har en avgörande roll för bedömningen av den ekonomiska utvecklingen framöver är vilket förtroende som finns för kapitalmarknaden. Företag, aktiemarknader och företagsledare genomgår helt klart en förtroendekris (Ekonomirådets rapport, 2003).

1.2 Problemdiskussion

Aktiemarknadens förtroende diskuteras allt mer intensivt och Stockholmsbörsens kraftiga nedgång har gjort att spararnas intresse för aktiemarknaden ligger på en låg nivå, samtidigt som jakten på syndabockar intensifierats (Aktiefrämjandets skriftserie, 2003). De senaste åren har ett flertal avslöjanden om bland annat redovisningsskandaler, styrelser som brustit i ansvar och olika förmåner för ledande i näringslivet framkommit både i Sverige och utomlands. Dessa företeelser riskerar att skada förtroendet för näringslivet, dess företrädare och organisationer. Detta är i högsta grad negativt för landet, då detta förtroende är oerhört viktigt för landets ekonomiska och sociala utveckling (Statens offentliga utredningar, 2004). Förtroende är alltså en viktig del av det sociala kapital som behövs för tillväxt och välfärd. Enligt ett flertal undersökningar har förtroendet för stora företag sjunkit avsevärt under de senaste åren, men för småföretag har tilliten varit oförändrad. Börsbubblan som varade från år 1997 till år 2002, förstärkte även förtroendeproblemen och krisen anses bero på faktorer som till exempel höga ersättningsnivåer samt felaktig eller missvisande ekonomisk information (Regeringen, 2004).

Den industriella västvärldens företagsförvaltning har drabbats av en djup förtroendekris, som inneburit svag förvaltning och förstörelse av aktieägarvärde. Krisen inleddes med Enrons fall under hösten år 2001 och har sedan fortsatt sin framfart in i Europa och därmed Sverige (Öhrlings PricewaterhouseCoopers, 2004). Däremot finns det ingen motsvarighet i Sverige till den skandal som Enron var upphov till i USA, men den händelse som från svenskt perspektiv närmast kan liknas Enronskandalen är Asea Brown Boveri:s (ABB) omfattande skandal (Aktiefrämjandets skriftserie, 2003). En annan stor svensk skandal är Skandias oegentligheter, vilka resulterade i en stor förtroendekris för företaget (Rydbeck & Tidström, 2004).

Förtroendekrisen för näringslivet har lett till att förändringar i den moderna kapitalismens arbetsform har genomförts, samt att flera länder har enats om att inrätta nya regelverk och synsätt. Denna reningsvåg har välkomnats av ägare och företagsledare, och en gemensam ansträngning anses kunna stärka trovärdigheten för företagsamheten och ägarna i samhället. Trovärdigheten är viktig att återskapa, eftersom det svaga förtroendet från allmänheten är kostsamt. Det ömsesidiga beroendet mellan företagen och medborgarna i samhället är idag mycket tydligt. Företagen behöver kunder, anställda och andra intressenter som möter företaget med förtroende, medan medborgarna och politikerna i sin tur behöver företag som är bra förvaltade och som skapar välbefinnande. Lösningen på förtroendekrisen har kommit att symboliseras av begreppet bolagsstyrning, som är den svenska översättningen på det globala konceptet corporate governance, och rätt förvaltat anses det kunna fungera som ett verktyg för att återuppbygga förtroendet. Detta har lett till att den moderna bolagsstyrningen i Sverige de senaste åren utvecklats mycket snabbt efter att representanterna för den svenska storföretagskulturen till slut haft för svårt att rättfärdiga avsaknaden av en svensk uppförandekod (Öhrlings PricewaterhouseCoopers, 2004).

Regeringen gav den så kallade Förtroendekommissionen i uppdrag att genomföra en utredning för att försöka förstå orsakerna till den nuvarande situationen. Uppgiften var att föreslå olika åtgärder för att stärka det förtroende som allmänheten har för näringslivet som helhet och för aktiemarknaden (Aktiefrämjandets skriftserie, 2003). Hösten år 2002 tillsattes Förtroendekommissionen, med Erik Åsbrink som ordförande, för att undersöka och utvärdera grunden till den förlorade trovärdigheten som varit följden av den internationella förtroendekrisen. En så kallad Kodgrupp bildades med funktionen att fungera som en länk

mellan näringslivet och Förtroendekommissionen. Den 21 april 2004 presenterade Kodgruppen sitt förslag på en svensk uppförandekod, Svensk kod för bolagsstyrning. Syftet med koden är att medverka till förbättring och utveckling i styrningen av svenska företag genom självreglering, vilket sedan skall främja förtroendet i det svenska samhället och näringslivet. Förslaget remissbehandlades för att fastställas under hösten år 2004, för att börja tillämpas från och med sommaren år 2005. Bolagskoden är den första i sitt slag i Sverige, tidigare uppslag inom ämnet har behandlats av Aktiespararna år 1993 och Styrelseakademien år 2003, men dessa koder har saknat legitimitet och uppslutning i den omfattning som är gällande för den nu framlagda bolagskoden. Bolagskoden avses omfatta svenska börsnoterade bolag och den bekräftar i flera avseenden den praxis som finns bland företag idag, med några nya tillägg av normer. Koden är tänkt att tillämpas med principen ”följ eller förklara”, vilket möjliggör viss anpassning till omständigheter i enskilda bolag (Öhrlings PricewaterhouseCoopers, 2004).

Förtroendekommissionens kod för bolagsstyrning har väckt stor debatt, vilket ligger i linje med det kommissionen hade i åtanke när de presenterade förslaget. Erik Åsbrink skrev i förordet till den föreslagna koden att avsikten var att den ”skall bli föremål för såväl remissbehandling, som en bred diskussion och debatt inom näringslivet och samhället i övrigt”. Med detta välkomnade Förtroendekommissionen åsikter och påpekanden och avser att utifrån detta sammanställa den slutliga koden (Kodgruppen, 2004a, s. 3).

1.3 Frågeställning

Med detta som bakgrund formulerades frågeställningen:

Vilka effekter kommer den nya bolagskoden att få för svenskt näringsliv, sett ur revisorers, kritikers och medlemmar i Kodgruppens synvinklar?

1.4 Syfte

Syftet med uppsatsen är att skapa en förståelse för den svenska bolagskoden och dess grundtankar, och med hjälp av den informationen utreda och analysera effekterna av införandet av koden för svenskt näringsliv.

1.5 Uppsatsen disposition

Figur 1 Egen modell

2. Metod

Det är en nödvändighet att läsaren har förståelse för hur författarna till en studie har tänkt och hur de har gått tillväga vid insamling av material till referensramen samt vid genomförandet av de studier som ligger till grund för empirin. Detta för att göra det möjligt för läsaren att tillgodogöra sig informationen på rätt sätt och för att kunna bedöma studien. Det är också betydelsefullt för att skapa en trovärdighet i de resultat som rapporten leder fram till. Under resterande del av uppsatsen ligger det som presenteras i detta kapitel som grund för val och resonemang. I detta kapitel kommer därför val av metoder och ansatser samt andra aspekter kring uppsatsens utförande grundligt beskrivas. En utförlig redovisning för den vetenskapliga ansatsen, val av tillvägagångssätt vid datainsamling samt för urvalskriterierna för respondenterna kommer att presenteras. Avsnittet avslutas med en diskussion om undersökningens trovärdighet samt att samtliga val kritiskt granskas för att avgöra vilken betydelse de har haft för uppsatsen kvalitet och relevans.

2.1 Undersökningens övergripande ansats

Bolagsstyrning och förtroende är två begrepp som ligger i tiden både i Sverige och utomlands. Ett ökat intresse för dessa begrepp beror bland annat på de senaste årens skandaler inom näringslivet. Skandalerna har inneburit att förtroendet för näringslivet sjunkit drastiskt och ett förslag till en kod för bolagsstyrning av svenska företag har arbetats fram. Koden syftar till att återupprätta allmänhetens förtroende för det svenska näringslivet och att skapa en förbättring och utveckling i styrningen av svenska företag. Författarna är intresserade av hur denna kod kommer att påverka svenska företags bolagsstyrning i framtiden samt vilka effekter kritiker, revisorer och medlemmar i Kodgruppen tror att koden kommer att få för det svenska näringslivet. Det har pågått en het debatt om kodens utformning och införande, där många olika grupper inom näringslivet har haft starka åsikter om kodens slutliga utförande. Den 16 december 2004 kom den fastställda koden och det återstår att se hur den rådande situationen kommer att förändras på grund av detta. Författarna till uppsatsen anser att dessa faktorer gör ämnet mycket intressant att fördjupa sig i och med studien avses att skapa ett bidrag till ökad kunskap inom ämnesområdet.

Genom hela uppsatsprocessen har det varit av största vikt att motivera, resonera och kritisera de val som gjorts. Enligt Alvesson & Sköldberg (1994) är reflektion en essentiell faktor och det innebär att ifrågasätta och fundera kring till exempel förutsättningarna för arbetssättet samt att granska hur det som undersökts påverkats av att författarna involverats personligt och intellektuellt. Reflektion innebär att ett resonemang förs om det egna tänkandet, observationen och språkbruket. I metodkapitlet har författarna till denna uppsats varit noga med att så utförligt som möjligt beskriva alla olika delmoment i arbetsprocessen, och har därmed försökt ge detaljrikedom, men även en helhetsbild av uppsatsen framväxande. Ambitionen var att ge läsaren all nödvändig information för att ge klarhet i vilka val som gjort och anledningen till dessa. Motivering och beskrivning har varit två begrepp som har genomsyrat tankarna vid metoddelens skapande och det har eftersträvat att försöka ifrågasätta och förklara de eventuella svagheter som finns. I enlighet med reflektionstänkandet redogjordes det för

viktiga faktorer som är förknippade med författarna själva, och det beskrevs även hur dessa faktorer eventuellt påverkat uppsatsen.

2.2 Författarnas egna referensramar

En optimal situation vore om det hade funnits en helt neutral och värderingsfri och objektiv forskning, men detta existerar inte. Varje forskare utgår från sina egna värderingar och normer och detta, tillsammans med den miljö han eller hon arbetar i, skapar specifika förutsättningar för just den forskarens vetenskapliga arbete och det är viktigt att klargöra vad dessa värderingar innebär för att kunna frigöra sig från dem (Holme & Solvang, 1997). Medvetet eller omedvetet kommer forskare alltid att göra avgränsningar av den information som samlas in. Alla har i sin uppfostran fått lära sig att se vissa saker och förbise andra, utan att vara medvetna om det. Det finns fördomar om vad som anses vara viktigt eller ej inför en empirisk studie och detta påverkar vilken information som samlas in (Jacobsen, 2002). Detta anser denna uppsats skribenter visar på att olika författare påverkar materialet i arbetet på olika sätt och att det är viktigt för helhetsbilden att få en bild av vilka de är och vilken bakgrund de har.

Författarna till denna uppsats har gemensamma nämnare, men har ändå mycket olika bakgrunder, vilket kan anses vara en stor fördel för framarbetandet av en uppsats. Detta då likheter bidrar till bättre samarbete och homogenitet i åsikter och värderingar, medan olikheterna skapar nya infallsvinklar och en mer differentierad studie. Alla författarna har tillsammans inlett sina studier vid Högskolan i Halmstad och har alltså tillbringat tid i samma miljö och tillgodogjort sig liknande grundkunskaper. En av författarna har sedan tillbringat halva sin utbildningstid utomlands, och har på så sätt tagit del av en annan kultur, ett annat språk och ett annat sätt att se på saker. De andra två författarna har studerat hela kandidatutbildningen i Halmstad och har därför inhämtat andra kunskaper. Dessa två författare har sedan under utbildningstiden läst olika inriktningar, vilket har lett till varierande intresse och kunskaper inom olika områden. Utöver studierna har författarna olika erfarenheter gällande utlandsvistelser och arbete både i Sverige och utomlands, som även det speglar deras värderingar och tänkande. Alla tre författarna har vuxit upp under liknande familjeförhållanden men i olika städer, vilket även kan spegla författarnas uppfattning och syn på saker och ting. Det faktum att alla författarna har denna gemensamma utgångspunkt beträffande inledande studier i Halmstad samt snarlika familjeförhållande ger en grupp känsla och lägger därför grunden för ett bra samarbete. De olika erfarenheterna rörande utlandsvistelser och arbete leder till att olika infallsvinklar uppstår som vidgar studien och gör den mer intressant.

Enligt Eriksson & Wiedersheim-Paul (2001) påverkas arbetet med en utredning av egna förutsättningar som skapar en personlig referensram, och dessa värderingar ger forskaren en uppfattning om mål, handlingsalternativ och bedömningar av handlingsalternativen. Värderingar är med andra ord viktiga under hela utredningsprocessen. Varje människa genomgår en selektiv process i uppfostran, utbildning och arbetsliv och resultatet av detta påverkar i hög grad valet av litteratur som kommer att användas, vilka metoder som väljs och vilka empiriska iakttagelser som görs. Utredningsarbete kan inte vara helt objektivt, men en slags "begränsad objektivitet" kan i många fall eftersträvas. Det är enligt Holme & Solvang (1997) en forskares plikt, både inför sig själv och för dem som läser slutrapporten, att så långt som möjligt klargöra värderingar samt undersöka dessa utifrån de konsekvenser de har för arbetet.

Ofta är termen objektivitet satt i motsats till begreppet subjektivitet och särskiljningen av de båda betonas. Tanken baseras på filosofin om att objektiv sanning är något fristående från det mänskliga intellektet. Men det är svårt att se hur det går att avgöra vad som är sanning utan att använda intellektet. Det är en myt att den mänskliga uppfattningsförmågan inte är inblandad i säkerställandet av vad som är sanning. Att skilja objektivitet från subjektivitet kan vara missledande, om det med subjektivitet menas användandet av de mänskliga tankeprocesserna. Särskiljningen skulle snarare vara med en mer begränsad syn på subjektivitet, det vill säga att detta avser någonting uteslutande personligt och gömt för allmän granskning. Det är även missvisande att åtskilja objektivitet från professionell bedömning, om det med den senare menas att de slutsatser som formas baseras på vana och erfarenhet. Utan bedömning finns det mycket lite en person kan göra (Kam, 1990).

Författarna till denna uppsats har försökt att ha detta i åtanke genom hela uppsatsen och har försökt att eftersträva högsta möjliga objektivitet och öppenhet. Detta genom att vara medvetna om alla val och att noga utvärdera dessa innan beslut har tagits. Hög objektivitet har även eftersträvats genom ett kritiskt förhållningssätt till insamlad information samt att författarna har försökt att se på informationen från ett visst avstånd. På detta sätt skapas en distans till källor och information, vilket ökar författarnas möjlighet till ett öppet och objektivt synsätt. Författarna har försökt att, genom diskussioner och med hjälp av varandra, upprätthålla detta kritiska förhållningssätt genom hela uppsatsen. Trots dessa ansträngningar nås troligen inte absolut objektivitet och de intryck och den information som insamlats har vägts av alla författarna för att uppnå korrekt behandling. Alla val har noggrant motiverats i detta metodkapitel och bakomliggande orsaker har förtydligats som en försäkran för författarna själva samt för läsarna att så hög objektivitet som möjligt har uppnåtts.

2.3 Undersökningens forskningsansats

Det finns två skilda strategier för datainsamling, nämligen deduktiv och induktiv ansats. Den deduktiva ansatsen innebär ”från teori till empiri” och denna ansats utgår från tidigare teorier och befintliga empiriska rön. Förväntningar om världen byggs upp och därefter sker insamling av empiri för att se om dessa förväntningar stämmer överens med verkligheten. Denna ansats leder dock oundvikligen till att forskaren letar efter relevant litteratur, som tenderar till att ge stöd åt förväntningarna. Den andra strategin kallas för induktiv ansats, ”från empiri till teori”, och denna innebär att forskaren insamlar empiri nästan helt utan förväntningar. Utifrån denna öppna ansats formuleras sedan teorin (Jacobsen, 2002). Den induktiva ansatsen innebär att de befintliga teorierna ifrågasätts och utmanas genom bildandet av nya modeller och teorier. Det finns också en tredje typ av forskningsansats, nämligen den abduktiva ansatsen. Denna innebär att forskaren utgår ifrån och använder sig av både befintlig teori och empiriska studier för att nå fram till ett resultat (Alvesson & Skoldberg, 2000).

Författarna valde att i denna uppsats tillämpa den abduktiva ansatsen, då denna lämpade sig bäst för uppsatsen ämne. Under uppsatsprocessen bearbetades teori och empiri växelvis på så sätt att den heta allmänna debatten samt empiri i form av förslaget på en bolagsstyrningskod i Sverige väckte författarnas intresse och sedan inhämtades teoretiskt material för att författarna skulle få en uppfattning om rådande teorier. Samtidigt som det teoretiska materialet inhämtades utfördes empiriska undersökningar, och de båda påverkade och samspelade under utformningen. Den första empirin tillsammans med det teoretiska materialet användes för att

skapa intervjufrågor och för insamling av ytterligare empiri, och utifrån dessa undersökte författarna hur verkligheten såg ut. Då bolagskoden inte tidigare existerat i Sverige skapade författarna, genom bearbetning av först de empiriska undersökningarna och sedan de teoretiska upptäckterna, ny teori i form av uppsatsens slutsatser i slutdiskussionen. Skiftningen mellan teori och empiri ansågs vara en nödvändighet och det optimala tillvägagångssättet för att på bästa sätt närma sig det område som uppsatsen behandlar, då koden är helt ny för svenskt näringsliv.

Enligt Alvesson & Sköldbberg (1994) innefattar den abduktiva ansatsen förståelse för det djupare och utgår från empiriska fakta, men avvisar inte teoretiska föreställningar. Abduktionen skiljer sig alltså på ett fördelaktigt sätt från induktion respektive deduktion genom att den både ser bortom den rena faktadestilleringen och baserar sig på redan teoriladdad empiri. Det som Alvesson och Sköldbberg säger ansåg författarna till denna studie vara en bekräftelse av att rätt metodansats valts, och då det var avsett att undersökningen skulle gå på djupet var den abduktiva ansatsen optimal. Den fasta övertygelsen var att detta val i slutändan skulle resultera i bättre och rörligare slutsatser, eftersom undersökningen inte var låst i det som redan gjorts utan att det med hjälp av den abduktiva ansatsen fanns incitament för nytänkande.

De olika forskningsansatserna kan därefter delas in i normativ eller deskriptiv beroende på vad syftet med studien är. Det deskriptiva syftet talar om hur något är och förklarar verkligheten, medan det normativa talar om vad något bör vara och används för att ta fram konkreta lösningar (Holme & Solvang, 1997). Ett annat sätt att se på forskningsstrategin är att skilja på beskrivande, förklarande och explorativa angreppssätt och dessa relateras till hur forskningsfrågan är strukturerad. Beskrivande undersökningar beskriver endast verkligheten och problemet är tämligen enkelt formulerat medan förklarande studier syftar till att granska orsak-verkan samband och kräver en klar problemstruktur, men även hypoteser (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2001). Explorativa undersökningar är lämpligt när problemformuleringen är svåravgränsad och det är viktigt att spegla problemområdet ur ett brett spektrum, för att uppnå ny kunskap och för att täcka in delar där forskning inte är gjord. Studierna bör vara flexibla för att kunna anpassas till de resultat och nya kunskaper som kommer upp under arbetets gång och att målet är att införskaffa så stor kunskap som möjligt inom ett visst område (Olsson & Sörensen, 2001).

Författarna till denna uppsats anser att studien kan betraktas som deskriptiv, då den beskriver hur olika förhållande ser ut i verkligheten och inte hur verkligheten borde vara. Deskriptivt syfte skulle kunna ha valts med utgångspunkt i att det redan fanns viss mängd kunskap inom ämnet samt att heta debatter har pågått under en längre tid. En kod för bolagsstyrning i Sverige har i nuläget fastställts och avsikten med denna uppsats är inte att komma fram till konkreta lösningar, utan istället belysa kodens roll och effekter för företagen och näringslivet i framtiden. Det är dock ett faktum att denna studie inte kan ses som endast deskriptivt beskrivande, då problemet är väldigt brett och ämnet kräver en "elastisk" uppsats för att kunna besvara frågeställningen. Därför har författarna valt att använda sig av ett explorativt angreppssätt och helhetskaraktären på studien blir därför abduktiv/explorativ. Detta eftersom situationen var sådan att författarna med stadig förankring i verkligheten granskade hur befintlig teori såg ut samt kompletterade med nya observationer om vilka effekter införandet av bolagskoden kommer att få för svenskt näringsliv.

2.4 Undersökningens metodansats

Kvalitativa och kvantitativa ansatser är båda metoder för att insamling av empiri, och vilken av dessa båda metoder som är mest användbar beror i första hand på vilken problemställning som skall belysas. Båda metoderna har sina för- och nackdelar och de utesluter inte ömsesidigt varandra, utan både kvalitativ och kvantitativ data kan samlas in under samma undersökning (Jacobsen, 2002). Gemensamt för de bägge ansatserna är att deras syfte är att ge en bättre förståelse av särskilda sammanhang i samhället och olika sociala processer samt hur olika människor, grupper, organisationer och institutioner agerar och påverkar varandra. Den främsta skillnaden mellan de båda metoderna är att vid en kvalitativ ansats kommer forskarens egna uppfattningar och dennes personliga tolkning av informationen att avspeglas, men vid en kvantitativ ansats kommer informationen däremot att omvandlas till siffror och är därför inte utsatt för bedömningar. Typen av undersökning styr vilken undersökningsmetod som är att föredra, och för vissa studier passar till exempel en kvalitativ ansats bättre än en kvantitativ (Holme & Solvang, 1997).

Efter att noga beaktat uppsatsens ämnesområde, frågeställning och syfte valdes som underlag för studien en kvalitativ ansats. Detta eftersom denna ansats ansågs vara bäst lämpad för att uppfylla uppsatsens syfte, för att öka informationsvärdet samt för att skapa en grund för mer fullständiga och djupa uppfattningar om det som undersöktes. Syftet med uppsatsen var att få fram nyanserad data och att gå på djupet i undersökningen och på så vis få en större förståelse för vilka effekter införandet av koden får för svenskt näringsliv. Problemställningen krävde ingående och diskussionsinriktade svar och därför föll valet naturligt på en kvalitativ ansats.

Förhållningssättet i en kvalitativ ansats är förutsättningslöst och varje situation möts som om den alltid vore ny och en helhetsförståelse av särskilda förhållanden eftersträvas. Detta för att skapa bästa möjliga spegling av den rådande situationen (Olsson & Sörensen, 2001). Genom en kvalitativ undersökning ville författarna få en närhet till respondenterna, och på detta sätt skapades en öppen atmosfär och flexibilitet i intervjuerna. Det fanns en risk att det skulle bli en alltför stor närhet mellan undersökare och respondent som skulle påverka tillförlitligheten. För att intimiteten inte skulle utvecklas till något negativt för respondenterna sökte författarna att finna en balans och agera på ett sätt som inte var påträngande. Detta uppnåddes genom att författarna såg till att vara väl förberedda och strukturerade inför varje intervju.

Medvetenhet fanns om att en kvalitativ metod för insamling av empiri kunde skapa problem gällande generalisering, men eftersom det huvudsakliga syftet med uppsatsen var att belysa och utreda ett specifikt fenomen och inte generalisera i större utsträckning ansågs detta inte vara en nackdel i detta fall. Enligt Jacobsen (2002) är avsikten med kvalitativa metoder i regel inte att generalisera från urvalet av enheter till en större grupp av enheter. Denna typ av studie har i ringa grad som syfte att fastslå ett fenomenens omfång eller frekvens. Författarna till denna uppsats var väl medvetna om att denna typ av studie inte kunde användas för att dra slutsatser om vad den större massan ansåg om frågeställningen.

Enligt Alvesson & Skoldberg (1994) är det endast en statistisk studie som kan konstatera att de resultat som framkommer av en undersökning inte är en slump och därmed kan vara underlag för generalisering. Det kan dock ur ett kunskapsrealistiskt perspektiv finnas dolda faktorer, det vill säga mönster och tendenser som är likadana för flera synliga fenomen. På grund av detta är det då både möjligt och önskvärt att även vid en kvalitativ undersökning utvidga teorins empiriska undersökningsområde inom en viss domän. Detta innebär att om

undersökningen gäller organisationer är resultaten relevanta även för alla andra organisationer, men inte för till exempel iranska parlamentet eller sjölejon. Kunskapsrealismen tillåter förekomsten av ej observerbara, bakomliggande mönster och den ligger därför väl i linje med den abduktiva metodansatsen, vilken just söker efter att finna sådana mönster. Författarna till denna uppsats var därför införstådda med att det inte var rimligt att göra en generalisering i stort av undersökningsresultaten, men att det ändå skulle vara möjligt att göra vissa helhetsantaganden utifrån de resultat som framkommit i den empiriska undersökningen. Detta eftersom metodansatsen som valts var just den abduktiva ansatsen, och denna generalisering skulle då kunna gälla alla svenska företag, men inte för andra företeelser.

Den kvalitativa undersökningen baserades på intervjuer med tre respondentgrupper för att belysa problemet från olika kunniga experters synvinklar och uppnå en större helhetsbild samt för att införskaffa detaljrik, fasetterad information. Detta eftersom författarna ansåg att de mest objektiva och neutrala åsikterna om bolagskodens effekter för svenskt näringsliv kunde införskaffas från utomstående personer hellre än från personer som arbetade i företagen och därmed var färgade av det företags nyttomaximering. Enligt Lundahl & Skärvad (1999) och Holme & Solvang (1997) syftar kvalitativa undersökningar till att skapa resultat och slutsatser genom kvalitativ data, främst insamlad genom intervjuer och observationer. Individer, enskilt eller i grupp, studeras och syftet är att beskriva, analysera och försöka att förstå beteendet hos enskilda individer utifrån dessa. En kvalitativ ansats kännetecknas av att forskaren försöker att förstå hur människor upplever sig själva och den främsta styrkan med denna metod är att den gör det möjligt att se helheten.

Författarna till denna studie anser att fördelarna med denna undersökningsmetod är närheten mellan respondenten och intervjuaren, flexibilitet i intervjusituationen och öppenhet och det som kan anses vara problem vid denna form är till exempel att den är mycket resurskrävande. Även om denna metod kan ha nackdelar ansåg författarna till uppsatsen att fördelarna med den kvalitativa ansatsen övervägde avsevärt. Det var denna ansats som lämpade sig bäst för uppsatsens karaktär och för att uppnå önskat resultat med undersökningen. Det var även den korrekta ansatsen utifrån frågeställningen, eftersom frågan är mycket bred och syftar till att spegla reella förhållanden. Detta krävde att undersökningen uppnådde den nyansering, som endast den kvalitativa ansatsen kunde erbjuda.

2.5 Datainsamlingsmetod

Inom den kvalitativa ansatsen förekommer olika former av datainsamling; primär- och sekundärdata. Primärdata innebär att forskaren samlar in information för första gången och insamlingen av informationen blir på så vis skräddarsydd för den speciella problemställningen. Metoder som intervju, observation eller frågeformulär är här viktiga. Den andra typen av information, sekundärdata, innebär att informationen är baserad på upplysningar som är insamlade av andra, och därmed också ett annat problemområde än det som forskaren vill belysa. Båda dessa källor är det dock viktigt att vara kritiskt mot, då trovärdigheten bland dessa kan variera. Ofta är det däremot idealiskt att använda både primär- och sekundärdata, eftersom dessa olika typer av data leder till att de kan kontrollera och ge stöd åt varandra så att författarnas resultat kan styrkas. Men de olika typerna av data kan även användas till att ställa olika upplysningar mot varandra (Jacobsen, 2002).

I denna uppsats har både primär- och sekundärdata behandlats. Denna kombination mellan primär- och sekundärdata ansåg författarna vara bäst lämpad för studien. Detta eftersom det skapas en optimal förutsättning för att kunna få fram intressanta undersökningsresultat och slutsatser genom att förena de två datainsamlingsmetoderna. Särskilt i denna uppsats var detta märkbart, då det fanns många teorier inom ämnet som var högst relevanta för uppkomsten och utformningen av bolagskoden samt en het allmän debatt och ett stort intresse för den nya koden. De bakomliggande faktorerna var uppenbara, och flera forskare hade även åsikter om vikten av begreppet förtroende. Det fanns mycket material som kändes väsentligt för uppsatsen, till exempel varför behovet av en bolagskod uppstått samt den kunskap som uppkommit av införandet av liknande koder i andra länder. Val av teori för referensramen grundade sig främst på fyra faktorer, vilket var att redogöra för några viktiga begrepp för bolagskoden samt att åskådliggöra de grundläggande orsakerna till varför uppförandekoder såsom bolagskoden behövs. Det var även viktigt att ta hänsyn till varför koder uppkommer samt vilken effekt en kod kan få för svenskt näringsliv och har fått i andra länder. Sekundärdatan bestod främst av publicerad litteratur samt forskningsartiklar och det materialet sammanställdes och behandlades i referensramen

För att kunna svara på den frågeställning som författarna avsåg att undersöka, krävdes även empiriska undersökningar. Dessa undersökningar speglade verkligheten och möjliggjorde att en bearbetning kunde utföras av empiri och teori för att slutsatser sedan skulle kunna diskuteras fram. Insamlingen av undersökningens primära data skedde genom intervjuer med tre olika grupper av respondenter för att få deras syn på den nya bolagskoden och dess effekter. Som primärdata betraktades även Kodgruppens rapport Svensk kod för bolagsstyrning, men denna presenteras i sammanfattad form i bilaga nummer ett, till skillnad från intervju svaren vilka presenterades i empirikapitlet.

2.5.1 Insamling av sekundärdata

Vid början av uppsatsskrivandet hade författarna endast vaga kunskaper om bolagsstyrning och den nya bolagskoden. För att få en första inblick i ämnet påbörjades en inläsning av Kodgruppens förslag Svensk kod för bolagsstyrning. Det utfördes även efterforskningar på Internet dels för att ytterligare utöka kännedomen om området genom att ta del av den pågående debatten, och dels för att få vägledning om användbar och viktig litteratur inom ämnet. Utifrån den nu bredare kunskapen valdes ett antal huvudpunkter ut, vilka skulle bli utgångspunkten för informationsletandet. Även områden som förtroende och socialt kapital uppkom vid inläsningen och därför utökades referensramen till att även beröra dessa, då de är starka bakomliggande faktorer till den nya bolagskoden. Internationella erfarenheter behandlades även i teorin, för att ge en inblick i vilka effekter som uppkommit för länder som tidigare genomgått liknande situationer.

Relevant litteratur söktes inom dessa områden, och som instrument för sökningen användes Lunds Universitets databas LOVISA samt den nationella databasen LIBRIS. Även databasen HULDA på Högskolan i Halmstad samt MALIN på Malmö Statsbibliotek användes. Genom de olika databaserna hittades publicerad litteratur inom området, som har varit utgångspunkten vid uppsatsskrivandet. De sökord som använts är bland annat "corporate governance", "social capital", "trust", "ethic", "corporate social responsibility", "regulation", "Sarbanes-Oxley Act", "Cadbury", "Enron", "corporate crisis" och "financial crisis". Forskningsartiklar inom området användes i uppsatsens referensram och dessa artiklar letades

fram genom sökning på Lunds Ekonomiska biblioteks hemsida, genom databasen ELIN med liknande sökord som för litteraturen.

2.5.2 Kritik av sekundärdata

Vid utnyttjande av sekundärdata är det viktigt att vara kritisk vid urvalet av källor. Frågor som till exempel var uppgifterna kommer ifrån, vem som samlat in dem och deras trovärdighet är av stor vikt (Jacobsen, 2002). Kritik kan riktas mot den litteratur som valts i referensramen, på grund av det faktum att en del litteratur har inslag av väldigt individuella åsikter och detta kan bero på att ämnet är sådant att det berör och skapar engagemang. För att undkomma att de personliga uppfattningarna får för stort fokus har många källor använts och författarna anser att med detta uppnåddes en stor bredd av synsätt och en mer komplett helhetsbild framträdde.

Då ämnet i uppsatsen är relativt nytt var det även ganska problematiskt att finna relevant litteratur om den svenska bolagskoden, men då författarnas avsikt var att i referensramen fokusera på grundtankarna i och de bakomliggande orsakerna till den svenska bolagskoden samt internationella erfarenheter hittades en väldigt mängd väsentlig information. Författarna gjorde ett urval och tog fram den information som ansågs vara mest betydelsefull för uppsatsens syfte, och detta material bearbetades sedan i referensramen. En del av denna litteratur är dock skriven några år tillbaka i tiden och kan anses vara baserad på ett föråldrat synsätt, men författarna har försökt kompensera detta genom att även ta hänsyn till nyare material i form av forskningsartiklar. Författarna har i referensramen ansträngt sig för att hålla ett kritiskt förhållningssätt till den teori som undersökts. Det har framkommit att vissa åsikter uttryckta av källor i referensramen haft motsatta åsikter och i dessa fall har källorna ställts mot varandra för att visa bredden av forskningen inom ämnet. Det valda teoretiska materialet anses komma av respekterade källor då merparten av dessa är publicerade artiklar i erkända journaler och en stor del av det resterande materialet är skrivet av betydelsefulla personer inom de olika områdena, varför källorna kan anses vara pålitliga.

En del av det material som publiceras på Internet, kan anses vara opålitligt och är därför i många fall olämpligt som referensmaterial för denna magisteruppsats. Av denna anledning har författarna i synnerhet varit kritiska i sin utvärdering av om material hämtat från denna källa kan användas i uppsatsen eller ej. Författarna har kommit fram till att de artiklar som direktpublicerats på Internet inte kan användas, då de saknar den trovärdighetsgrad som eftersträvas. Författarna har istället i fokuserat på att söka på Internet efter publicerade källor i form av forsknings- och konferensartiklar samt böcker. Internet har, som tidigare beskrivits, i första hand använts för att få en inblick i ämnet och att förse författarna med nödvändig bakgrundsinformation samt för att leta efter relevant material via olika sökmotorer och bibliotekskataloger. Internet är i sig ett utmärkt verktyg för att få fram det material som efterfrågats, men det är av yttersta vikt att vara medveten om att inte all information är tillförlitlig och att därför vara kritisk.

2.5.3 Insamling av primärdata

Vid insamlandet av primärdata använde författarna till denna uppsats metodförfarandet i Townley et al:s artikel (2003) som utgångspunkt. Detta angreppssätt innebär att den som intervjuar välvilligt lägger sanningsdrag i det sätt som respondenterna uttrycker sig på, och själv anser är sanningsenligt. Den som tolkar intervjun skall tillskriva alla uttalanden en inneboende rationalitet och anta att de representerar ett rimligt yttrande. Det finns tre olika skäl till att använda sig av denna ansats och det är det moraliska, metodiska och politiska. Det är en funktion av moralisk självständighet och ansvar att lägga fram olika skäl för övertygelser och sätt att uppträda. Därför är det moraliskt eller etiskt inte rätt att avfärda olika aktörers förklaringar och anledningar, utan de måste betraktas som ärliga och uppriktiga. Det skulle vara att kränka intervjupersonernas integritet, om det bortsågs från de orsaker som intervjupersonerna själva angett. Men att behandla det personer säger som seriöst, innebär inte att allt de säger är sant. Att se ur ett metodiskt eller systematiskt synsätt medför dock att när uttalanden tas seriöst, möjliggör det för forskaren att förstå varför dessa framstår som logiska, det vill säga varför intervjuobjektet kände sig berättigad att framställa detta som sanning. Till sist finns det politiska betraktelsesättet där aktörer i organisatoriska och sociala processer får möjlighet att göra sina röster hörda.

Att använda detta som utgångspunkt har inneburit att författarna till detta studium hade inställningen att det som den intervjuade sade var det som han eller hon ansåg var sanningen. Detta även om författarna till uppsatsen eventuellt var av en annan åsikt. Valet stod mellan att inte ta hänsyn till uttalandena eller att konstatera att de var gällande sanningar, och att ignorera yttrandena hade inneburit en subjektivitet som inte var önskvärd. Därför behandlade skribenterna det som respondenterna berättade som odiskutabla sanningar.

Townley et al. (2003) menar vidare att en grundlig undersökning av anledningar tillhandahåller information om det kulturella lagret av kunskap som berättigar och rättfärdigar ett sanningsyrkande. I uppsatsen medförde det att när respondenternas svar behandlades som sanningsenliga, växte en förståelse för bakomliggande faktorer, för- och nackdelar samt framtida effekter fram. Den politiska aspekten gav incitament för att inte endast låta personer på högre poster och i bestämmande position komma till tals, utan att även konsultera oberoende personer som betraktade problemet ur en helt annan synvinkel än Kodgruppen. Detta möjliggjorde att en mer komplett helhetsansats uppnåddes och att objektivitetsnivån höjdes i betydande utsträckning. Genom att eftersträva en mångfaldighet i de empiriska källorna undkom författarna problematiken med att de med makt kunde manipulera och styra resultatet i en riktning dit de önskade. Som en följd av att principen om välvillighet anammades i uppsatsen, fastslogs att den allmänna och offentliga debatten har haft en stor betydelse och vikten av demokrati erkändes. Denna demokrati är av vikt för kodens genomslag och för utformandet av en så optimal kod som möjligt.

2.5.4 Intervjuteknik

Den vanligaste metoden för primärdatainsamling är individuella öppna intervjuer. Vanligtvis görs denna intervju ansikte mot ansikte, men kan även ske över telefon. Denna metod är bäst lämpad när relativt få enheter skall undersökas, eftersom metoden är väldigt tidskrävande (Jacobsen, 2002).

För insamling av primärdata till empirin lämpade sig öppna individuella intervjuer bäst, då detta överensstämde med de frågor författarna avsåg att ställa, få besvarade och diskutera för att utreda den uppsatta frågeställningen. Individuella intervjuer lämpade sig bra för undersökningen, då det område som studien behandlar krävde mer komplicerade och diskussionsinriktade frågor där författarna kunde följa upp med följdfrågor. Missförstånd kunde även undvikas, då författarna kunde tydliggöra oklara frågor och på så vis uppkom en mer givande intervju med hög trovärdighet. Med utgångspunkt från detta var observationer och gruppintervjuer mindre lämpliga för problemområdet.

Ett centralt faktum för val av insamlingsmetod för primärdata var att frågeställningen ledde in på ett relativt outforskat område, och endast ett mindre antal personer innehade tillräcklig kunskap för att vara lämpliga som respondenter. De intervjupersoner som valdes, fanns därför utspridda över hela landet på olika bolag och intresseorganisationer och var dessutom i allmänhet mycket upptagna personer. Författarna till uppsatsen var fortfarande övertygade om att personliga möten var det som var optimalt för studien, men merparten av respondenterna hade väldigt ont om tid och föredrog telefonintervjuer framför att träffas personligen. Detta kombinerat med det faktum att respondenterna befann sig på stort avstånd, gjorde att telefonintervjuer accepterades. Det var det bästa möjliga alternativet, även om intervjuer ansikte mot ansikte hade varit att föredra.

Vid de tillfällen då det var möjligt för respondenten och författarna att träffas, bestämdes möten där författarna utförde en besöksintervju på respondentens arbetsplats. I de andra fallen utfördes telefonintervjuer, då det var viktigt för uppsatsens slutliga resultat att alla de olika respondenter som valts ut och kontaktats fick framföra sin åsikt. Vid alla intervjuer innebar det en stor fördel att kunna intervjuas i en miljö där han eller hon kände sig hemma och var lugn och avslappnad, vilket medförde att åsikterna med största sannolikhet blev mer personliga, spontana och öppna. Författarna menar att detta resulterade i att kvaliteten på det empiriska materialet höjdes, eftersom svaren blev mer utförliga och fokuserade. Det fanns, genom alla intervjuer, en medvetenhet om att det var tvunget att ta hänsyn till hur den intervjuade upplevde situationen, vilket var viktigt både för intervjuarnas beteende samt för empirins helhet.

Det var som sagt viktigt att möjligheten gavs att intervjuas personer som hade stor kännedom och många åsikter om området, och det hade inte varit till gagn för slutsatserna om respondenter hade fallit bort bara på grund av tid- eller avståndsaspekten. Därför utfördes även telefonintervjuer och tack vare detta val framkom möjligheten att få komma i kontakt med fler intervjupersoner. Denna stora fördel fick överväga de nackdelar som telefonintervjuer kan innebära, som till exempel att det enligt Jacobsen (2002) kan uppstå en distans mellan intervjuaren och intervjupersonen och att det kan vara svårare att etablera samma kontakt som vid ett personligt möte. En annan nackdel kan vara att det inte är möjligt att se respondentens kroppsspråk, vilket i många fall kan avslöja mycket om hur

intervjupersonen känner sig i intervjusituationen samt att den intervjuade i enstaka fall med hjälp av ett kroppsuttryck kan ge en helt annan innebörd åt de ord som uttalats. Författarna upplevde dock att respondenterna var vana vid intervjuer via telefon och att alla kände sig bekväma och naturliga med detta sätt att utföra intervjuerna på. Detta gjorde att intervjusituationerna var avslappnade och att närhet kunde uppstå samt att det inte var något problem att etablera en god kontakt. Författarna anser emellertid att tolkningen av respondenternas svar och hur dessa uppfattades till viss del har blivit lidande av att intervjuerna genomfördes på telefon och att kroppsspråket därför inte kunde iakttas. Troligtvis har detta ingen större påverkan på uppsatsens slutsatser, utan det handlar mer om en nyansskillnad på materialet i resultatredovisningen.

Eriksson & Wiedersheim-Paul (2001) säger att besöksintervjuer har fördelar som till exempel att det är en kontrollerad intervjusituation, att de kan användas för komplicerade frågor, att förtroende skapas mellan intervjuare och den intervjuade samt att kroppsspråket kan utnyttjas för ytterligare nyanser i svaren. Författarna till denna uppsats upplevde att respondenterna tog sig ännu mer tid att besvara frågorna vid ett personligt möte jämfört med en telefonintervju och att de utvecklade sina svar ytterligare. Genom besöksintervjuer kunde kroppsspråket iakttas och det är en av de viktigaste orsakerna till att dessa intervjuer var att föredra. Det framkom dock oftast mer information vid dessa intervjuer än vad som var nödvändigt för uppsatsfrågans besvarande, vilket innebär att en del endast var kompletterande information. Det har visat sig att den mest relevanta informationen framkom både vid telefonintervjuer och vid besöksintervjuer, trots det utrymme för utveckling av svar som ett personligt möte innebär.

Vid samtliga intervjuer användes bandspelare och det gjordes först en förfrågan till respondenten om han eller hon kunde acceptera detta. I samtliga fall var detta inget problem för intervjupersonen och alla intervjuer var mycket öppna och baserades på en informell diskussion, som var väldigt varierande i längd beroende på respondenternas talförhet och hur mycket tid denne kunde lägga på intervjun. Besöksintervjuerna varade knappt en och en halv timme, medan telefonintervjuernas längd varierade mellan 20 och 50 minuter. Innan intervjuerna avslutades frågades respondenterna om det gick bra att kontakta dem igen vid ett senare tillfälle om så skulle behövas, och med tanke på kodens slutliga fastställande i mitten av december var det troligt att någon kompletterande intervju skulle behövas. Det visade sig dock att endast ett fåtal funderingar uppstod efter fastställandet av den slutgiltiga koden, och för att få klarhet gällande dessa ställdes några ytterligare frågor per telefon till ett fåtal respondenter.

Det finns många olika typer av intervjuer och ett sätt att skilja dem åt är graden av standardisering. Vid hög grad av standardisering är frågeformuleringen och ordningsföljden samma vid olika intervjuer. Vid ostandardiserade intervjuer är frågeformuleringen och ordningsföljden däremot olika och intervjun är mer flexibel och situationsanpassad. Det viktigaste här är att frågorna ger svar som täcker informationsbehovet. Men givetvis förekommer även intervjuer som inte passar in på de båda kategorierna. Dessa kallas istället för semistandardiserade intervjuer och här är vissa av frågorna bestämda på förhand för att ges till samtliga respondenter och därefter följs dessa upp med följdfrågor. Intervjuaren ställer även frågor som endast riktar sig till vissa personer (Lundahl & Skärvad, 1999).

Författarna till denna uppsats valde att använda sig av semistandardiserade intervjuer för insamling av primärdata. Anledningen till det var att denna intervjuform gav respondenterna

utrymme att vidareutveckla sina svar samt lämnade det öppet för författarna att ställa spontana följdfrågor. I alla intervjuer var några frågor återkommande vid de olika intervjutillfällena, det vill säga utgångspunkten var några specifika grundfrågor och de i förväg utformade frågorna skickades till respondenterna i de fall där detta efterfrågades. I de andra fallen gjordes detta inte, eftersom det kunde hindra att respondenternas spontana och personliga åsikter framkom och det fanns en eventuell fara för att de svar som framkom under intervjun var påverkade och tillrättalagda. Det som eftersöktes var inte ett genomarbetat och i förväg framdiskuterat svar, utan den spontana åsikt som respondenten hade. Detta gav en oöverlagd diskussion, och tack vare respondenternas stora kunskap om ämnet kunde detta uppnås. Grundfrågorna följdes under intervjuerna upp med spontana följdfrågor och på så vis skapas en bredare intervju och därmed en oerhört viktig informationskälla för studien. Detta möjliggjorde även att den önskade strukturen, men även flexibiliteten, uppnåddes och detta ledde till att intervjuernas relevans ökade. De intervjufrågor som använts som grund för samtliga intervjuer presenteras i bilaga tre.

Intervjuer kan även delas in i grupper beroende på det svarsutrymme respondenterna får. Svaren kan vara helt strukturerade och respondenten får då endast välja mellan olika svarsalternativ, medan respondenten vid ostrukturerat svarsutrymme själv får formulera sina svar. Hänsyn kan även tas till att inte endast beakta struktureringsgraden, utan att även ta hänsyn till hela intervjuprocessen i sig. Här görs skillnad på strukturerade intervjuer och fria intervjuer. De strukturerade intervjuerna är informationsorienterade, medan fria intervjuer går ett steg längre att även vara personorienterade (Lundahl & Skärvad, 1999). I denna uppsats undersökning var intervjufrågorna av ostrukturerad karaktär, eftersom avsikten var att respondenterna själva skall kunna formulera sina svar. På så vis uppnåddes en högre reliabilitet och därmed en högre trovärdighet i undersökningen. Det eftersträvas även att intervjuerna skulle vara fria, då dessa gav mer personliga svar och en klarare bild över respondenternas åsikter.

Kvale (1997) och Holme & Solvang (1997) säger att den kvalitativa intervjun emellanåt kallas för en ostrukturerad eller icke-standardiserad intervju. De menar vidare, eftersom få standardiserade procedurer förekommer, att det krävs en stor skicklighet hos intervjuaren om det undersökta området, men även om det metodiska tillvägagångssättet samt problem med kunskap genom samtal. Författarna till denna studie var väl medvetna om detta och för att undvika felaktigheter var en viktig förberedelse att vara väl pålästa både inom det undersökta området och inom det metodiska tillvägagångssättet. Intervjuteknik studerades för att på så sätt uppnå ett så optimalt undersökningsresultat som möjligt. Författarna intog i samtliga intervjuer medvetet rollen som neutral, okunnig och intresserad forskare, för att på så sätt göra det klart för respondenten att det var hans eller hennes åsikter som var intressanta. Under samtliga intervjuer fanns en medvetenhet om att inte påtvinga egna åsikter eller styra samtalet, utan låta det löpa fritt och i den riktning som den intervjuade önskade.

2.5.5 Val av respondenter

Vid kvalitativa metoder är det i stort sett omöjligt att ha en alltför stor undersökningsgrupp. Istället måste en övre gräns sättas, eftersom denna metod är mycket tidskrävande samt att en analys av alltför stor mängd insamlat material inte är rimlig. Vid kvalitativa ansatser finns det flera olika kriterier för urval av respondenter för öppna individuella intervjuer. Avsikten med undersökningen, det vill säga frågeställningen, styr urvalet och exempel på urvalskriterier är

bland annat slumpmässigt urval, bredd och variation, information samt det typiska eller extrema. De olika kriterierna kan även kombineras för att få fram ett urval som passar just det specifika området. Det mest centrala är dock att valet av uppgiftslämnare bör vara ändamålsorienterad, det vill säga att urvalet bör styras efter vilken slags information forskaren vill få. Då undersökningar kan ha olika syften blir därmed olika urvalskriterier mer eller mindre lämpliga (Jacobsen, 2002).

Författarna till denna uppsats har förstått, precis som Jacobsen menar i sin bok, att frågeställning och uppsatsämne i hög grad styr urvalet av respondenter för den empiriska undersökningen. Detta i allra högsta grad då denna uppsats frågeställning krävde respondenter inom särskilda grupper samt att speciella kunskaper var nödvändiga inom detta relativt nya område. Utifrån författarnas förkunskaper skapades tre respondentgrupper som kunde tänkas vara lämpliga intervjupersoner med tanke på uppsatsområdet, och dessa är kritiker, revisorer och medlemmar i Kodgruppen. Valet av respondenter inom de olika grupperna var relativt självklart, då det endast fanns ett visst antal personer inom kritiker- och revisorsgruppen som författarna ansåg hade tillräcklig kunskap och erfarenhet av den nya bolagskoden för att vara betydelsefulla för resultatet av den empiriska undersökningen. Ur Kodgruppen valdes de personer ut som har haft en framträdande roll och som har syns i media och i debatten om koden. Respondenterna söktes upp via olika experttalanden i media, insända remissvar på förslaget till svensk bolagskod, från större revisionsbyråer med erkänd kunskap om ämnet samt genom rekommendationer från Förtroendekommissionen och Kodgruppen. De utvalda respondenterna och deras bakgrund samt koppling till koden presenteras indelade i de olika grupperna i bilaga nummer två.

Författarna eftersträvade ett jämt antal respondenter i varje grupp, för att inte någon av gruppernas åsikter skulle få större utrymme i empirin än de andra två. Efterhand som intervjuerna genomfördes, upptäckte författarna emellertid att två av respondentgrupperna, vilka var revisorer och medlemmar i Kodgruppen, framförde liknande åsikter och det var därför omotiverat att ta in fler intervjupersoner i de grupperna. Författarna tror att en av anledningarna till detta kan vara att dessa två respondentgrupper har ungefär samma utgångspunkt inom gruppen, vilket gör att de har samma kunskap om ämnet och bas för sina åsikter. Kritikerna är däremot en väldigt differentierad grupp med varierande bakgrund som arbetar inom många olika områden, och därför tog det mycket längre tid innan deras svar blev mättade. Det var av denna anledning som författarna valde att ta in betydligt fler respondenter i denna grupp och vid åtta respondenter ansågs det att inget nytt tillfördes. Kritikerna är därmed dubbelt så många till antalet som var och en av de övriga grupperna, vilka slutligen innefattade fyra respondenter i respektive grupp. Glaser & Strauss (1967) bekräftar detta genom att säga att kriteriet för att bedöma när insamlingen av de olika gruppernas data skall avslutas är att denna grupps svar uppnår en teoretisk mättnad. Mättnad innebär att det inte tillförs någon ytterligare information och likheter i svaren återkommer gång på gång.

Enligt Holme & Solvang (1997) kräver denna typ av systematiskt urval en stor kunskap om gruppen av potentiella intervjupersoner samt en medveten strategi där hänsyn tas till vad det är som skall uppnås med undersökningen. För att få största möjliga informationsbredd, skall en så stor variationsbredd i urvalet som möjligt eftersträvas och detta av den anledning att var och en av respondenterna kan uppleva samma sak olika. Stor variationsbredd uppnås genom att "extrema" och inte genomsnittliga fall väljs, och detta görs utifrån den förståelse, de teorier och de åsikter som finns vid den empiriska undersökningsprocessens början. För att uppnå en balans mellan bredd och djup i uppsatsen och för att ge det mest rättvisande

resultatet, efterstävades att så många olika röster som möjligt skulle få göra sig hörda. Författarna till denna uppsats ville få största möjliga informationsinnehåll genom att försäkra sig om att ha stor variationsbredd på respondenterna. Ett relativt stort antal intervjuer genomfördes därför med personer, vilka hade varierande poster och ansvar i arbetslivet samt olika bakgrund och förhållande till koden. Detta för att få djupet från flera olika dimensioner och att öka förståelsen i studien. Intervjuer utfördes med olika motpoler för att få en bra spridning i studien samt att belysa motsättningarna om koden.

Enligt Alvesson & Skoldberg (1994) är inte tanken att undersökningen skall bli ett gigantiskt empiriskt projekt. Det absolut viktigaste är att exkluderingsproblemet får fokus och att viss reflektion ägnas åt detta. Det är fördelaktigt att ha med respondenter med många olika åsikter, där en del utmanar de etablerade traditionerna. Tanken är inte att alla möjliga kategorier som utmanar etablissemangen skall representeras, utan att de personer väljs som gör att risken för att fångas av etablerade åtskillnader och kategorier undgås. Vid selektionen försökte uppsatsförfattarna i största möjliga mån vara objektiva och eftersträva en stor variation av intervjupersoner, och med hjälp av denna upplagda strategi kunde fortsatt fokus läggas vid vad undersökningens syfte var. Mycket eftertanke ägnades åt vilka personer och åsikter som var relevanta för undersökningen. Valet av att ha med kritikernas synvinklar i undersökningen gjorde att inte enbart de traditionella åsikterna framkom, utan även de olika röster som gjort sig hörda i debatten om bolagskoden. Variationen av respondenterna var betydelsefull för att kunna ge en bredare bild av de åsikter som fanns inom området samt för att få en helhetsbild av den fråga som undersöktes. Författarna har försökt fånga in så många åsikter som möjligt, utan att det empiriska materialet blev för stort och ohanterbart med hänsyn tagen till uppsatsens storlek.

Viktigt var även att komma i kontakt med personer som på goda grunder kunde antas ha gedigna kunskaper om den undersökta frågan och hade förmåga att uttrycka sig om den, som var positivt inställda till att delta i intervjun och som förväntades ha reflekterat över situationen. Holme & Solvang (1997) menar att det finns en risk att denna typ av personer kan försköna verkligheten och att ge övertygande, men förvridna, beskrivningar just på grund av deras förmåga att reflektera. Detta problem kan övervinnas genom att denna fara konstateras, och då kan dessa individer ändå vara värdefulla informationskällor. Detta anses inte vara något problem, då författarna visste att intervjupersonerna är mycket professionella och därför ansågs det inte föreligga någon fara för att dessa personer skulle manipulera eller försköna verkligheten. Det var de som betraktades kunna ge de bästa intervjuerna och därmed relevant empiriskt material till uppsatsen, och som bäst lämpade sig för studien och vad som skulle uppnås med denna.

2.5.6 Trovärdighet

Undersökningsmetoder kan ge upphov till felaktigheter av olika slag. Ett fel som kan förekomma är till exempel att de respondenter som valts inte är representativa för målpopulationen, vilket leder till att överföringen från undersökningsgruppen till populationen blir felaktig. Ett annat fel gäller mätinstrumentets förmåga att mäta det sanna värdet och vid låg säkerhet finns det stor risk för mätfel. Mätfel uppkommer alltså av att mätmetoden ej är fullkomlig. Dessa ofullkomligheter kan vara av två slag, validitet och reliabilitet (Lekvall & Wahlbin, 2001).

Validitet

Validiteten behandlar om mätmetoden verkligen mäter den egenskap som den är avsedd att mäta. Svårigheten med detta är att det är omöjligt att med säkerhet bestämma om mätmetoden är valid eller inte (Lekvall & Wahlbin, 2001).

Validitet kan delas in i intern och extern giltighet. Den interna giltigheten behandlar resultatens giltighet (Jakobsen, 2002). Intern giltighet förekommer när mätinstrumentet mäter vad den avser att mäta. Det är dock väldigt sällan en hundra procentig intern giltighet uppnås (Lundahl & Skärvad, 1999). För att uppnå hög intern giltighet intervjuades flera personer i undersökningen och deras sammanlagda åsikter gav en större sannolikhet för att undersökningen granskade det som avsågs. Författarna anser att validiteten i uppsatsen är hög, eftersom de svar som framkom av intervjuerna var diskussionsinriktade och bidrog till ett besvarande av uppsatsens frågeställning. Beträffande urval av respondenter anser författarna att rätt enheter har intervjuats, eftersom de utvalda intervjupersonerna hade den kunskap som var nödvändig för ett besvarande av frågorna i den empiriska undersökningen. Respondenterna förmodas även ha lämnat sanningsenlig information, eftersom de troligen inte har för avsikt att lämna en oriktig bild av sin verklighetsuppfattning. Hög intern giltighet uppnåddes genom att respondenterna svarade korrekt på frågorna och författarna anser att respondenterna gjorde detta, då endast intervjupersoner med goda kunskaper och åsikter inom området intervjuats. Det tidigare presenterade metodförfarandet, där det som respondenterna uttalar sig om behandlas som deras odiskutabla bild av sanningen, medför även att undersökningen har hög intern giltighet eftersom det som är korrekt för respondenten även är korrekt för undersökningen. Författarna är dock medvetna om att åsikterna om koden är djupt privata, och då undersökningen avser förtroendefrågor finns en möjlighet att respondenterna förskönar verkligheten för att undgå negativ publicitet. Detta kan undvikas genom anonymitet, men även om risken för oärlighet finns anser författarna att denna är minimal i undersökningen då noga utvalda respondenter intervjuats.

Extern giltighet innefattar att kunna överföra den information som erhållits till andra sammanhang, det vill säga att kunna generalisera utifrån ett rön som uppkommit från en undersökning (Jakobsen, 2002). Författarna anser som tidigare nämnts att utifrån ett kunskapsrealistiskt perspektiv kan resultatet generaliseras till vissa områden, och trots det ringa antal respondenter kan det vara möjligt att göra en viss generalisering. Relativt hög extern giltighet kan även föreligga, då gemensamma faktorer funnits i både teori och empiri. Detta kan anses vara en bekräftelse på att det material som framkommit i empirin har en särskild giltighet och kan därmed anses gälla även i större sammanhang.

Holme & Solvang (1997) menar att ett urval endast ger giltig information under förutsättning att det som forskaren vill mäta verkligen mäts. I detta ligger det en betoning på subjektivitet och det förekommer ofta att två olika verklighetsuppfattningar möts. Den första är forskarens, som har en logiskt uppbyggd upplevelse av problemet och denna är präglad av forskarens värdepreferenser. Den andra är undersökningsenheternas, vilka eventuellt inte ens reflekterat över det problemkomplex de ställs inför. Författarna till uppsatsen har varit medvetna om denna subjektivitet och anser inte att kollisionen av verklighetsuppfattningarna har varit ett problem i undersökningen, eftersom respondenternas svar har överensstämmt med den föreställning som förelåg vid utformandet av grundfrågorna. Detta innebär att validiteten generellt anses vara hög i uppsatsen, då denna överensstämmelse visar på att undersökningen verkligen mätte det som frågeställningen krävde.

Reliabilitet

Reliabiliteten kan förklaras genom hur stor överensstämmelsen är mellan olika mätningar som utförs med samma mätinstrument och hög reliabilitet kännetecknas av en stor överensstämmelse (Olsson & Sörensen, 2001). Reliabiliteten redogör för mätmetodens förmåga att motstå inflytande av olika tillfälligheter hos individen eller i intervjusituationen samt av slump. Låg reliabilitet kan bero på hälsa, trötthet och stress hos individen och intervjusituationen kan påverkas av till exempel distraktioner och oklarheter (Lekvall & Wahlbin, 2001). Då en undersökning har god reliabilitet påverkas inte mätningen av vem som utför mätningen eller av omständigheterna då den utförs. Mätningen påverkas minimalt av tillfälligheter och det finns få slumpmässiga fel (Lundahl & Skärvad, 1999). Reliabilitet innebär att andra undersökare skulle ha kommit fram till samma resultat om undersökningen upprepades vid ett annat tillfälle, och därmed med ett annat urval (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2001).

Författarna tror att bandinspelning av intervjuerna hjälpte till att höja reliabiliteten. En nackdel med detta kan dock ha varit att författarnas koncentration eventuellt sänktes genom att det inte fanns ett krav på att lyssna. Författarna var vid intervjuerna medvetna om att stress alltid är en faktor som kan påverka reliabiliteten i undersökningen och tidsåtgången för intervjun kan påverka trovärdigheten. En lång intervju kan vara tröttsam för alla parter medan en kort kan bli en stressfaktor som gör att väsentlig information missas. Under hela intervjun har författarna försökt att urskilja hur respondenten kände sig och om denne var trött eller på annat sätt influerad på ett sätt som kunde påverka intervjuresultatet. Vid ingen av intervjuerna gavs ett intryck eller en känsla av att så var fallet och intervjuerna var mycket förtroliga och öppna. Det var ett faktum att en större del av intervjuerna var tvungna att utföras per telefon, och detta skulle eventuellt kunna sänka reliabiliteten på intervjuerna något. För att förhindra att så skedde försökte författarna skapa största möjliga trygghetskänsla för respondenterna inför telefonintervjuerna genom att i förväg klart ha kommit överens om när intervjuerna skulle utföras och hur de skulle utföras. Kontakt togs i de flesta fall ytterligare en gång strax innan intervjun för att kontrollera att allt var i sin ordning. Detta gjorde att respondenterna kunde känna förtroende för intervjuerna och att de kände att det var en seriös undersökning. Detta ansåg författarna var viktigt för reliabiliteten.

Reliabiliteten anger vilken tillförlitlighet resultatet har och vid de flesta undersökningar utsätts de undersökta objekten för olika typer av intryck och påverkan. Detta kan delas upp i två olika effekter, undersökningseffekt och kontexteffekt. Med undersökningseffekt menas att undersökarens närvaro skapar speciella resultat, medan kontexteffekt innebär att själva platsen eller situationen där undersökningen genomförs medför att ett visst utfall inträffar (Jakobsen, 2002). Undersökningseffekten har författarna försökt minimera genom att agera så neutralt som möjligt när intervjuerna genomfördes och detta förhållningssätt eftersträvades för att inte negativt påverka respondenten. Människor påverkas av omgivning och intervjuaren påverkar även respondenten omedvetet. Författarna försökte främja ett icke influerat beteende hos intervjupersonerna, men välkomnade samtidigt den iver och positiva eller negativa inställning som visades för problemområdet. Genom att majoriteten av intervjuerna genomfördes via telefon har undersökningseffekten kunnat hållas på en låg nivå, eftersom författarna haft en mindre påverkan på respondenten då ett fysiskt möte inte ägt rum. Författarna var dock medvetna om att denna effekt inte alltid kunde suddas ut, eftersom påverkan är omöjlig att undvika då ett samtal faktiskt ägt rum. Kontexteffekten gjordes lägre genom att intervjuerna i vissa fall ägde rum på respondentens arbetsplats. Det var positivt för respondenten att vara i

sin hemmamiljö och han eller hon kunde känna det som om makten tillhörde dem. Men detta kan eventuellt även påverka negativt, eftersom företaget eller organisationens åsikter då överskuggade.

Lekvall & Wahlbin (2001) menar att en låg reliabilitet generellt kan uppstå om mätmetoden inte definierats tillräckligt tydligt. Ju klarare och mer standardiserade frågorna är, desto större är sannolikheten att få en god reliabilitet. Författarnas utformning av intervjufrågor är av semistandardiserad karaktär, vilket kan ha bidragit till en högre reliabilitet. Men detta är svårt att avgöra, då de ställda följdfrågorna har varierat efter vilken riktning diskussionen med respondenterna har tagit. Grundfrågorna var dock utformade på ett klart och tydligt sätt, vilket bör ha höjt reliabiliteten och möjliggör att undersökningen kan genomföras igen med liknande resultat. Holme & Solvang (1997) förklarar att reliabiliteten fastställs av hur mätningarna utförs samt hur noggranna författarna är vid bearbetningen av informationen. Författarna är medvetna om vikten av att hur tolkning av information görs påverkar reliabiliteten och den objektivitet som har eftersträvat genom hela arbetet har även färgat tolkningen och därmed höjt reliabiliteten.

2.6 Metod för dataanalys

Vid kvalitativa metoder är det själva analysen av information som är det största problemet på grund av att informationen sällan är ordnad eller har systematisk struktur. Materialet är ofta omfattande och det kan vara svårt att skapa en översikt av den insamlade mängden data. Vid kvalitativa intervjuer är det nödvändigt att strukturering och organisering av materialet görs efter att den blivit insamlad. En analys kan genomföras på framförallt två olika sätt, vilka är helhetsanalys och delanalys. Den förstnämnda innebär att utgångspunkt tas i den insamlade informationens helhet och sedan väljer forskaren att belysa vissa centrala teman. Den andra analysmetoden innebär att fokus läggs på enskilda uttalanden och påståenden och utifrån dessa skapas en totalförståelse av materialet (Holme & Solvang, 1997). Författarna till denna uppsats har valt helhetsanalysen som metod för analys av data, eftersom det var den som bäst lämpade sig för den kvalitativa undersökningen. Den gav den önskade flexibiliteten och strukturen för att kunna besvara den uppsatta frågeställningen, då uppdelningen i områden i stort överensstämde med upplägget i referensramen.

Den första fasen i helhetsanalysen betyder att det empiriska materialet delas in i olika valda områden, vilket kan vara ett mer eller mindre systematiskt urval. Indelningen faller sig naturlig vid genomläsning av materialet och är ett samspel med teorin (Holme & Solvang, 1997). När det empiriska materialet i uppsatsen började behandlas framträdde olika tema och dessa användes för en uppdelning av resultatredovisningen i olika områden. Anledningen till att en uppdelning gjordes var för att förenkla för läsaren, ge ett sammanhang i de svar som framkom i intervjuerna samt skapa en överskådlighet. För att ytterligare underlätta för läsaren att ta till sig materialet delades respondenternas svar upp efter de tre grupper, vars synvinklar författarna avsåg att granska uppsatsens fråga ur. Respondenternas antal hade annars gjort redovisningen av deras åsikter komplicerad och svårförståelig.

Den andra fasen innebär en formulering av olika frågeställningar inom de valda områdena och detta görs för att konkretisera dessa (Holme & Solvang, 1997). Författarna till uppsatsen valde ut ett fåtal frågor som hörde ihop med de olika utvalda områdena och dessa användes sedan som vägledning för att hitta rätt i det omfattande empiriska materialet. Det var även detta som

gjorde att materialet kunde struktureras upp och åsikterna samlades sedan ihop genom det som författarna utförde i den tredje fasen. Enligt Holme & Solvang (1997) innebär denna fas att det praktiska tillvägagångssättet är att forskaren använder sig av en systematisk analys av de intervjusvar som framkommit utifrån de frågor som ställts. Materialet analyseras utifrån de delar som är relevanta för uppsatsens problem eller fråga. Varje intervju läses igenom och samtidigt görs noteringar i punktform om var de olika problemområdena finns i intervjuerna. Detta arbete kan liknas vid ett pussel där bitar måste flyttas runt tills helhetsbilden slutligen är komplett. Det som är mest intressant är egentligen inte de olika genomsnittspåståendena, utan de yttranden som kan bidra med större förståelse för det som undersökts och detta måste få intervjuernas primära intresse.

Vid genomgång av intervjumaterialet sammanställdes hur många som haft liknande åsikter och detta redovisades sedan under respektive tema. De väsentliga uttalandena valdes ut och fokuserades för att intervjusvaren skulle ge en mer relevant resultatredovisning samt bidra till en fokusering på helheten snarare än detaljer. De viktigaste effekterna av bolagskoden framträdde och dessa blev riktmärken både för formulerandet av det empiriska materialet i resultatredovisningens redan fastställda struktur samt för slutsatserna i det avslutande kapitlet. Dessa punkter fastställdes som stommen i det praktiska bidraget för besvarandet av uppsatsens frågeställning. Uppsatsens teoretiska bidrag är en förklaring av det praktiska bidraget utifrån den presenterade referensramen och det är från detta författarna skapar ett bidrag till befintliga teorier. Viktigt att notera är dock att tolkning är något som finns med under hela forskningsprocessen och skall inte ses som något som hör till ett visst stadium av arbetet.

2.7 Metodkritik

Det går alltid att finna information för att stödja de teoretiska uppfattningarna, frågan är bara om dessa teorier är sanna. Denna viktiga tanke av vetenskapsteoretisk karaktär framhålls i Murphys forskningslag och kan tolkas utifrån att de fenomen som studeras ofta är mångtydiga och mycket komplexa samt att det finns en risk för manipulation av materialet. Forskaren kan på detta sätt få informationen att visa det han eller hon vill och det är då viktigt att ifrågasätta det vetenskapliga arbetet, förutsättningarna och de val som gjorts. Viktigt för forskningsarbetet är de val som görs i samband med tolkningen av informationen, hur texterna bearbetas och hur det som händer värderas. Vad som är vetenskapligt blir en tolkningsfråga och det är följaktligen beroende av om det finns mer eller mindre tydliga kriterier som grund för värderingarna. Vetenskapen är inte värderingsfri, utan ställer forskaren inför en rad etiska valsituationer och de olika alternativen får olika följder när det gäller förverkligandet av moraliska värden. Det är viktigt att det finns en medvetenhet hos forskaren om de val som denne ställs inför och om att de etiska valen får konsekvenser både för det vetenskapliga arbetet och för samhället (Holme & Solvang, 1997).

2.7.1 Kritik mot val av ansatser

Två viktiga ansatser som författarna har tagit ställning till i uppsatsen är dels forskningsansatsen där en abduktiv/explorativ ansats har valts och dels metodansatsen med en kvalitativ ansats för insamling av empirin. Valet av båda dessa ansatser kan kritiserats och det är av stor vikt för uppsatsen att en granskning görs. Författarna kände från början att den

deduktiva ansatsen inte var en valmöjlighet, eftersom denna endast tar avstamp i teorin. Detta var inte möjligt i denna uppsats, då författarna inledningsvis var tvungna att ta del av empiriskt material i form av bolagskoden eftersom denna är en förutsättning för att kunna genomföra arbetet. Ett alternativ till den valda forskningsansatsen hade emellertid kunna vara en induktiv/deskriptiv ansats.

En induktiv ansats hade möjligen varit ett bättre alternativ än den abduktiva, då intervjuerna i detta fall hade gjorts innan insamlingen av teorin till referensramen. Detta hade resulterat i andra fokusområden och lagt en större vikt på det empiriska bidraget, vilket i sin tur hade påverkat slutsatserna. Författarna ansåg dock vid arbetets initiala skede att tillräckligt med kunskap för att genomföra den empiriska undersökningen utan bakgrundsinformation och grundkunskaperna saknades. Anledningen till avsaknaden av kunskaper inom ämnet var att det behandlade området var relativt nytt i Sverige. Den induktiva ansatsen hade därför varit mindre lämpad för uppsatsen, då uppsatsens referensram innehåller många viktiga beståndsdelar och ger ett nödvändigt bidrag till utformningen av den empiriska undersökningen. Abduktion är en blandning av deduktiv och induktiv ansats, och författarna anser att denna samlar fördelarna med de båda andra ansatserna och skapar en optimal kombination.

En indelning med deskriptivt syfte ger en beskrivning av hur verkligheten är och detta skulle ha varit komplicerat i denna uppsats, eftersom de var effekter av den svenska bolagskodens införande som undersöktes och denna verklighet ligger i framtiden. Därför var ett explorativt angreppssätt det bästa möjliga alternativet, då det gav möjlighet att utforska en odefinierad verklighet och bidrog med önskvärd flexibilitet i hela uppsatsprocessen.

Kritik kan även riktas mot valet av en kvalitativ ansats främst eftersom tid- och storleksaspekten inte tillåter att ett större antal åsikter kan få utrymme i uppsatsen och det är det som gör att generalisering inte är möjlig i samma utsträckning som vid en kvantitativ ansats. I det fall en kvantitativ ansats hade valts, hade fler fördelar kunnat uppnås till exempel fler personers bidrag till det empiriska materialet och därmed säkrare slutsatser. Men problemet med den kvantitativa ansatsen är att den saknar möjlighet till ett större djup och nyansering, vilket var negativt då tanken med uppsatsen var att uppnå en djupare förståelse för ämnet. En annan kritisk aspekt är att en kvalitativ undersökning innebär ett betydligt större utrymme för subjektiva tolkningar från forskarens sida. Det enda författarna ansåg kunde göras för att motverka detta var att vara medvetna om detta faktum och eftersträva ett objektiva förhållningssätt under uppsatsens gång.

2.7.2 Kritisk bedömning av den empiriska datainsamlingsprocessen

Kritik kan riktas mot insamlingen av det empiriska materialet i två olika punkter, dels genom att intervjuerna genomfördes under en kort och intensiv period och dels med tanke på att fem av intervjutillfällena låg ganska sent i uppsatsprocessen. Att intervjuperioden var komprimerad innebar att en stor mängd information skulle behandlas under en kort tid, och detta kan ha inneburit att författarna hade sämre möjlighet att ta det omfattande materialet till sig vid den tidpunkten. Detta var under samma period som en stor del av det teoretiska materialet insamlades och behandlades, och teorin kan ha påverkats av att författarna vid tillfället inte hade så stor överblick över det empiriska materialet. De intervjuer som utfördes sist kan ha resulterat i en försvårad bearbetningssituation av informationen, eftersom

resultatredovisningen till stor del var färdig innan de sista intervjuerna genomfördes. Det fanns dock ingen möjlighet att lägga intervjuerna tidigare beroende på att den slutgiltiga bolagskoden inte presenterades förrän i senare delen av december. Innan dess var framförallt medlemmar ur Kodgruppen upptagna och hade inte möjlighet att genomföra intervjuer beroende på tidsbrist. Detta anses dock inte vara något problem då uppsatsens frågeställning är av övergripande karaktär och besvarandet påverkas därmed inte av intervjuernas tidpunkt.

2.8 Sammanfattning

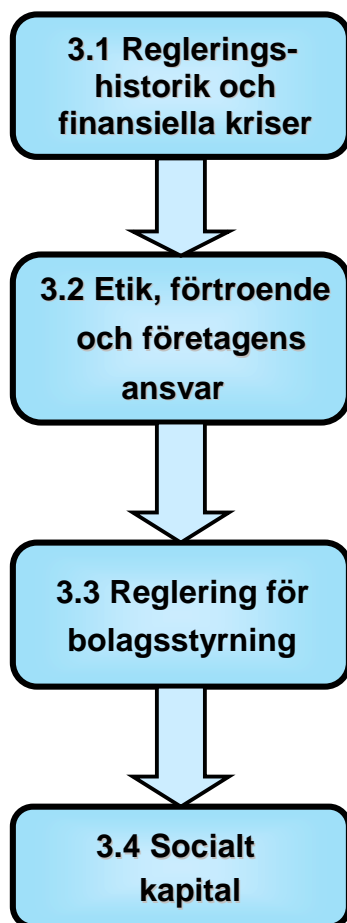
En optimal och värderingsfri forskning är mycket svår att uppnå och av denna anledning är det viktigt att ha en medvetenhet om att författarnas egna referensramar inverkar på undersökningen. Författarna har både likheter och olikheter i sina bakgrunder, och det finns en förståelse för att dessa kan påverka tolkningarna i uppsatsen. Författarna har även eftersökt ett objektivt beteende och tankesätt samt ett kritiskt förhållningssätt genom hela uppsatsen. Undersökningens forskningsansats är abduktiv/explorativ, vilket har inneburit att teori och empiri växelvis behandlats under hela uppsatsprocessen samt att en flexibilitet tillåtits, som ansågs nödvändig för uppsatsen. En kvalitativ ansats valdes för uppsatsen, eftersom denna ansats var den som författarna ansåg bäst lämpad för ett uppfyllande av uppsatsens syfte, ökning av informationsvärdet samt för att skapa ett djup i undersökningen som medför en större förståelse för ämnet. Den sekundärdata som har använts i referensramen består primärt av forskningsartiklar, men även av publicerad litteratur inom ämnet, och har sökts upp genom olika databaser. Källorna har använts kritiskt och författarna har eftersträvat ett brett spektra av källor för att inte enskilda forskares individuella åsikter skall färga referensramen.

Insamlingen av primärdata har genomförts genom öppna individuella intervjuer och majoriteten av intervjuerna genomfördes via telefon. Samtliga intervjuer har varit semistandardiserade och intervjufrågorna har varit av ostrukturerad karaktär och dessutom har alla intervjuer även spelats in på band. Författarnas förkunskaper inom ämnet ledde till ett skapande av tre grupper av respondenter, vilka är revisorer, kritiker och medlemmar i Kodgruppen och vars åsikter var intressanta för uppsatsen. Inom dessa grupper valdes respondenter ut med hänseende till deras erfarenhet och kännedom om det undersökta ämnet. Hög trovärdighet har eftersträvats i uppsatsen genom att skapa hög validitet och hög reliabilitet genom hela empiriprocessen. Analysen av det insamlade empiriska materialet delades in i tre faser, i enlighet med helhetsanalysen. Den första fasen innebar en indelning av empirin i olika tema som framkommit, i den andra fasen formulerades sedan olika frågeställningar inom dessa områden. I den sista fasen genomfördes en systematisk analys det empiriska materialet enligt den ram som ställts upp. Avslutningsvis i metodkapitlet har kritik riktats mot de olika val som gjorts i uppsatsen för att återigen säkerställa att rätt val har tagits, men även för att utvärdera tänkbara skillnader som andra metoder kunnat medföra. I detta kapitel har följaktligen tillvägagångssättet i uppsatsen beskrivits och motiverats, vilket har haft stor betydelse för uppsatsprocessen samt förståelsen för dess beståndsdelar. En av beståndsdelarna är insamlingen av sekundärdata och resultatet av denna insamling presenteras i nästa kapitel, det vill säga uppsatsens referensram.

3. Referensram

I detta kapitel ges en bild av både den internationella och nationella historiska regleringen samt de olika finansiella kriser som bland annat har varit orsak till att ny reglering skapats. Genom detta etableras en kunskap om varför det skulle kunna finnas ett behov av den nya bolagskoden. För att ge läsaren förståelse för de bakomliggande orsakerna till koden redogörs sedan för begreppen etik, förtroende och det ansvar företagen har. I nästa avsnitt behandlas viktiga koncept för bolagsstyrning samt regleringens praktiska utformning i Sverige och internationellt, då det är viktigt för att uppnå en insikt om hur bolagskodens olika regler kommer att påverka svenskt näringsliv. Avslutningsvis ges en beskrivning av den faktor som ytterst påverkas av hur stort förtroende det finns, nämligen det sociala kapitalet.

3.1 Kapitelöversikt

Figur 2 Egen modell

Finansiella kriser är ett fenomen, vilket regelbundet har figurerat i historien och kriserna har sitt ursprung i olika ekonomiska omständigheter eller oegentligheter. Dessa kriser är en drivkraft i redovisningsutvecklingen och har genom sin förekomst påverkat utformningen av reglering världen över.

Det senaste decenniets skandaler har lett till bristande förtroende för näringslivet, eftersom allmänheten, aktieägare och andra intressenter inte längre vet vem de kan lita på. Omvärlden chockerades av de händelser som uppdagades och bristerna i etik samt att det faktum att företagsledarna ignorerade sitt tilldelade ansvar hamnade i fokus.

Reaktionen på den rådande situationen med det allmänna missnöjet och den svaga tilliten blev en reglering i olika former av uppförandekoder, vilka har som uppgift att se till att företagen tar ansvar för sina handlingar samt att höja företagens etiska värderingar. Det eftersträvarsvärda målet är att förtroendet för näringslivet höjs genom att bolagsstyrningen struktureras.

Socialt kapital bygger fullständigt på förtroende, nätverk och normer. Det är det sociala kapitalet som driver samhället och ekonomin framåt på så sätt att det bland annat möjliggör spontant och frivilligt samarbete. Genom ett högt socialt kapital kan oåtkomliga mål ändå uppnås och värdeskapande kan främjas.

3.2 Regleringshistorik och finansiella kriser

För att förstå dagens regelverk för redovisning i olika länder krävs en förståelse för den historiska utvecklingen i respektive land. Dessutom är allmänna faktorer betydande för utvecklingen av regler för redovisning och det är dessa tillsammans med specifika politiska, sociala och historiska händelser som leder till regleringens utformning (Willmott et al., 1992).

3.2.1 Vad är en kris

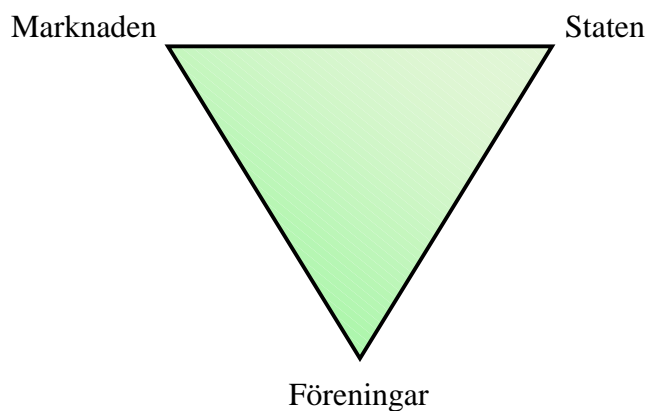
En kris, sett ur en ekonomisk term, innebär en plötslig och djupgående förändring av den relativa balans, som råder i det cykliska samhällsekonomiska utvecklingsförloppet. I modern tid karakteriseras denna av snabba prisförändringar och därvid drastiska prisfall på till exempel varor och värdepapper. Detta leder till konkurrens inom näringsliv och bankväsende, som i sin tur kan skapa arbetslöshet och politisk instabilitet. Krisen uppkommer ofta från en bristande efterfrågan och/eller ökande faktorskostnader inom dominerande branscher. Ett förstastadium för en kris är en stark expansiv fas och dess slut kan vara en expansion inom nyetablerade branscher. Redan under antikens Rom uppkom kriser, men dessa var då av en helt annan karaktär än idag. Kriserna har under seklen förändrats och dagens kriser har sitt ursprung ifrån 1800-talet då, genom industrialiseringen, kreditgivning och konjunkturer blev alltmer kopplade till den växande industri- och transportsektorn. Förändringar i priser på grund av kostnadsbesparande teknik ledde till förändringar i lönsamheten och anpassningssvårigheter. I slutet av 1800-talet blev kriserna klart kopplade till den internationella utvecklingen, och detta utmärkte även kriserna under 1900-talet. Många kriser fick under detta århundrade genomgripande internationella krisförvecklingar såsom Tysklands svårigheter att betala krigsskadestånd år 1923, statens oförmåga att hindra bankkonkurser i USA på 1930-talet och oljekriserna på 1970- och 1980-talet. För att lösa de problem som kriserna gett upphov till har utformningen av statens ekonomiska politik spelat en stor roll. I Sverige har detta i hög grad utmärkts av olika åtgärder i samband med Kreugerkraschen år 1932 och finanskrisen på 1990-talet (Nationalencyklopedin).

3.2.2. Reglering

Regleringsmodeller för redovisning påverkar högst sannolikt innehållet i och konsekvenserna av hur policy och praktik inom redovisningen fungerar, samtidigt som formen av redovisningsregler kommer att ha inverkan på hur modeller för reglering utformas. Institutioner och processer för redovisningsreglering i olika nationer kan enbart förstås genom att se till det historiska och politisk-ekonomiska sammanhanget för deras tillkomst. På grund av detta bör institutionella former och sociala processer av reglering ses som ett resultat av speciella konstellationer av materiella och ideologiska krafter, som existerar i varje nation. Trots att det är viktigt att visa respekt för att det föreligger signifikanta skillnader mellan ekonomier och samhällen, är det även viktigt att notera att det existerar relevanta likheter. De tre stora likheterna är för det första att samhällen är en del i ett monopolistiskt skede av kapitalism där nationerna ger respons på det ökade internationaliseringsstrycket, framförallt globala företag samt militära och ekonomiska allianser. För det andra har institutioner tenderat att bli mer påverkade och inblandade i marknadskraften och för det tredje är nationer och samhällen, trots det historiska inflytandet, beroende av gemensamma värderingar och ideal (Puxty et al., 1987).

Puxty et al. (1987) menar vidare att förhållandet mellan den moderna staten, stora multinationella företag och internationella redovisningsföretag har frambringat frågor om den mest vederbörliga formen för reglering av redovisningsskyldiga institutioner och redovisares roll i det moderna samhället. Det finns ett ramverk framtaget av Streeck och Schmitter, som utforskar de olika tillvägagångssätten av reglering tillämpbara i en avancerad kapitalism samt hur redovisningens roll fungerar inom denna kapitalism. Detta ramverk är, trots att det inte är fullkomligt, ett bra instrument för att belysa den motsägelsefulla naturen av regleringsformer. För att förstå innebörden av de tre extremfallen av regleringsformer, är det viktigt att dels analysera deras respektive källa för motivation och makthavare och dels undersöka ursprunget till spänningen och klyftan mellan dem. Marknaden, staten och föreningar är de tre normgivare som påverkar formen av regleringen. Marknaden bygger på fri konkurrens och denna kraft har visats generera både ekonomiska vinstmaximerande entreprenörer och konsumenter som är tillfredsställda med de materiella fördelarna de vinner från konkurrensen. Denna form av marknadsreglering leder till att spänningar uppstår genom grundkonflikten av intressen mellan säljare och köpare.

Staten grundar sig i hierarkisk kontroll och leder till skapandet av regler och procedurer, som stöds av statens monopol av tvång genom lagstiftning. Denna princip, med koordinering och allokering, karakteriseras av att den skapar ett framgångsrikt skydd för aktörer mot externa hot samt att den är rättvis och förutsägbar i sina handlingar mot alla medborgare. Men även här skapas påfrestningar i relationen mellan de privilegier som regelskaparna ger till sig själva och de krav de ställer på andra. Till sist bildas föreningar genom spontan solidaritet, ledare beskrivs njuta av samhörighetsandan och de fördelar de kan dra av gemenskapen. Spänningar går här inte att undvika, eftersom det genereras av dem som inte respekterar behovet av dominant normer och värderingar. Utöver dessa tre fundament av påverkan på regleringsformen existerar kombinationer av dem, till exempel associationism, där samhällsgrupper sluter sig samman och kommer fram till riktlinjer och restriktioner. En annan kombinationsform är korporatism, som innebär en blandning mellan staten och den publika sfären genom att tilldela intresseorganisationer en distinkt roll mellan staten och det civila samhället, det vill säga marknaden och föreningarna (Puxty et al., 1987). Sambandet presenteras i en modell nedan.

Figur 3 Fritt efter Puxty et al., (1987), s. 283

Puxty et al. (1987) förklarar att det inte finns någon enkel matris över hur marknadens, statens och olika föreningars normskapande kan appliceras för all reglering. Istället är omfattningen av hur mycket dessa regleringsformer påverkar arenan för reglering under utredning och varierar efter varje frågeställning. Lokaliseringen av nationer i det föreställda området inom modellen, kan visas vara en arena inom vilken skillnaderna varierar, istället för att lokalisering sker på en specifik punkt. För varje område kommer de tre skaparna av normer att impliceras i definitionen och i den tillfälliga lösningen av frågan. Framträdandet av varje normgivare kommer högst sannolikt att förändras och variera över perioden under vilken frågan är under behandling. Dynamiken av varje sådan fråga kommer att kretsa kring spänningarna som uppkommer från systematiska bestridelser, eftersom dessa tar sig uttryck i, och möts av, agenter för de olika normskaparna. Varje lösning för ett behandlat område kommer att premiera eller kombinera en eller flera av regleringsformerna och utforskningen av processerna inom dem ger en upplysande insikt i hur normgivarna av den avancerade kapitalismen korsar och strider mot varandra samt skiftas om.

De skilda sätten att utforma reglering för redovisning i specifika nationer kan inte utläsas från en beskrivning av avancerad kapitalism, med dess påstådda karakteristiska intressen och behov. Men det hade samtidigt varit vilseledande att ignorera var regleringen för redovisningen är belägen och sätta den i dess sociala sammanhang, fyllt av klyftor och kriser. Handlingar som utförs av dem som skapar normerna baseras på hur personernas egna ramverk ser ut, med referenspunkter och spektra av möjligheter och begränsningar, för att på så sätt skapa ett eget socialt sammanhang. Dessa personer är inte självstyrande i sina handlingar och en analys av redovisningsreglering utvisar att de inte längre kan ignorera att motsättningar finns mot den avancerade kapitalismen (Puxty et al., 1987).

De senaste åren har en ökad medvetenhet utvecklats om den materiella och symboliska rollen av redovisning för att uppvisa välstånd och dess spridning. Detta är en medvetenhet som blivit uttalad i den ökade statliga övervakningen av processen för redovisning och reglering i utvecklande kapitalistiska länder. Genom den ökade insikten om att redovisning skapar betydande och väsentliga effekter, har intresset för redovisning i praktiken och reglering stadigt ökat. I länder där statlig övervakning av redovisningen uppenbarligen varit ett "armslångt" förhållande, har ett behov av ökat ansvarstagande successivt identifierats. I flera länder har detta behov lett till ett skapande av en ny uppbyggnad för reglering (Willmott et al., 1992).

3.2.3 Regleringshistorik och finansiella kriser i Storbritannien

Willmott och Gilmore beskriver att på 1800-talet i Storbritannien tillämpades "laissez-faire"-principen, det vill säga en sorts "låt gå-politik" med minimal styrning av ekonomin. Det var ett betydande beroende och tillit till marknaden och individuella förhandlingar mellan ägare och ledare för att styra över mängden och kvaliteten av redovisningsinformation, försedd av ledaren till ägare. Den lagstadgade kontrollen över den finansiella rapporteringen utvecklades sakta. Willmott et al. menar att förutom en kort period mellan år 1844 och 1856, fanns i Storbritannien ingen obligatorisk informationsplikt för aktiebolag före Company Act år 1900. Ytterligare åtta akter mellan år 1907 och 1981 utvidgade systemet för reglering. I regelverket skulle de lagstadgade bokföringsposterna nu visas, och redovisningsprofessionen hade fått tillåtelse att besluta om passande beräkningsmodeller för dessa poster och vad som innefattades av godkänd praxis. Det var även betydande att medlemmar av organisationer,

som fick ansvaret över granskningen, även kunde bli anställda som interna företagsrevisorer. På detta sätt skapades en invecklad form av spänning inom revisionen (Willmott et al., 1992). En viktig milstolpe för den finansiella regleringen var Company Act år 1948, som innefattade nya regler gällande informationsplikten samt att bokslutet skulle ge en "true and fair view". Akten var stark påverkad av Recommendations on Accounting Principles, av institutet av auktoriserande revisorer i England och Wales, och den blev den viktigaste akten i nästan 40 år, men förbättrades av en följd av akter. År 1985 samlades alla akterna i en betydligt större ny upplaga av Company Act (Nobes & Parker, 2002).

Willmott menar att det första stora försöket att skapa god praxis var genom Recommendations on Accounting Principles, som utkom mellan år 1941 och 1969. Dessa principer var icke-obligatoriska och begränsade till endast medlemmar av en av de fyra organisationerna för granskning av revision, vilket ledde till att dessa principer var otillräckliga och bristfälliga under rådande omständigheter under den stora uppsvingen av företagsövertag. Willmott et al. förklarar att år 1970 ersattes rekommendationerna av ett normgivande organ, Accounting Standards Steering Committee (ASSC). Denna kommitté representerade alla de sex stora revisionsorganen i Storbritannien och kom att ha en större makt än vad Recommendations on Accounting Principles hade. Detta varade tills 1 augusti, 1990, under den omarbetade titeln Accounting Standard Committee (ASC), som med tiden byttes ut till en på sätt och vis självständig organisation, the Accounting Standards Board (ASB) med regeringsmandat, som var under Financial Reporting Council (FRC) ledning. Den nuvarande regleringsstrukturen i Storbritannien är mycket komplex (Puxty et al., 1987). Lagstiftningen kompletteras med en aktiemarknadsreglering för börsföretag och genom ASB som gör uttalanden för alla företag. Det finns även en uppenbar koppling mellan redovisningsreglering och FRC (Willmott et al., 1992).

Clarke och Bostock förklarar att Storbritannien hade liknande erfarenheter som USA från efterkrigstiden, ekonomin var bra och företagen växte, och en lång period med självbelåtenhet angående bolagsstyrningen. Det finansiella överflödet som uppnåddes på 1980-talet avstannades på grund av marknadskraschen år 1987, och höga räntor utlöste senare en följd av företagskollapsen år 1991 såsom Robert Maxwells MMC, Polly Peck och BCCI (the Bank of Credit and Commerce International). Det allmänna förtroendet för styrningsstrukturen inom företagsindustrin var svårt skakat av att dessa företag kort före kollapsen uppvisade godkända revisionsberättelser. Enligt Clarke är en av de största förespråkarna för aktiv bolagsstyrning Sir Adrian Cadbury, som publicerade en rapport med rekommendationer för god bolagsstyrning år 1992. Denna fick betydande inflytande inte bara i Storbritannien utan även i många länder världen över, som införde liknande koder för bolagsstyrning med inspiration från Cadbury och liknande omständigheter. Reformen av bolagsstyrning följdes därefter av ett flertal akter inom området och den senaste är Higgs Review från år 2003 (Clarke, 2004).

Regelverket var stabilt de följande tio åren efter reformen 1990-1991. Idag genomgår regleringen av finansiell rapportering och redovisning en period med betydande förändringar. Dessa förändringar har uppkommit av tre orsaker, vilka är förfiningen av regleringen i Storbritannien med nya regler och organisationer, EU-kommissionens strävan mot en enda kapitalmarknad genom att skapa gemensamma redovisningsnormer och regler för alla medlemsstaterna samt det politiska intresset i redovisningsreglering efter sammanbrottet av Enron tillsammans med upplösningen av revisionsbyrån Andersen och den påföljande marknadsturbulensen. Dessa förändringar är i olika steg i utvecklingen och i implementeringen (Fearnley & Hines, 2003).

Under en lång tid har bolagsrätten och revisorerna haft en stor påverkan på den finansiella rapporteringen och detta kommer med all sannolikhet att fortsätta framöver. Dessa påverkansfaktorer både av internationella och inhemska faktorer och mindre viktiga är börserna och skattesystemet. Före Storbritanniens medlemskap i EU förekom inga eller små direkta utländska influenser på den brittiska finansiella rapporteringen. På 1980- och 1990-talet var viktiga externa influenser på redovisningen i andra medlemsstater i EU, indirekt genom EU-direktiven, samt USA som är en stor källa av inspiration för utvecklandet av nya standarder (Nobes & Parker, 2002).

3.2.4 Regleringshistorik och finansiella kriser i USA

Perioden sedan år 1887 har kallats för "the Century of the Certified Public Accountant", eftersom det är denna gren av professionen som har dominerat redovisningen i USA. Perioden har även kallats för "the Century of Financial Regulation" för de senaste hundra åren har den amerikanska regeringen försökt att kontrollera flödet av finansiell information. Den finansiella regleringen i USA inleddes med den kraftiga utvecklingen av järnvägen år 1887. Samma år bildades American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) och det beslutades att den nya organisationen skulle ha inflytande över redovisningsstandarderna. Den finansiella regleringen spred sig sedan till andra näringsgrenar år 1914, genom bildandet av Federal Trade Commission (FTC), i ett försök att kontrollera de gigantiska organisationerna så att de inte skulle missbruka sin monopolistiska makt. Efter första världskriget år 1919 uppkom ett stort behov av varor och nya företag bildades som fick en kraftig expansion. Priserna var stabila och investeringarna på New York-börsen ökade dramatiskt. På mindre än två månader, år 1929, kollapsade New York-börsen och den stora depressionen inleddes. Kraschen bidrog till att bildandet av Securities and Exchange Commission (SEC) år 1934, som genom bland annat Securities Exchange Act fick i uppdrag att övervaka den finansiella rapporteringen. År 1938 gav SEC Committee on Accounting Procedures (CAP) i uppdrag att fastställa redovisningsstandarder (Hendriksen & van Breda, 1992).

Den omedelbara uppkomsten av kriser och bildandet av Securities Acts förklaras av börskraschen år 1929 och den efterföljande stora depressionen. Men det fanns även andra bakomliggande faktorer till uppkomsten av kriser från den senare delen av 1800-talet. Dessa var motsättningar mellan förekomsten av industrialiseringen, vilken innefattade ökad koncentration och centralisering av kapital, samt den allmänna filosofin i USA. Denna bestod av en ekonomi med självständiga aktörer som skulle få demokratin att fungera på ett optimalt sätt. Den allmänna filosofin förmedlade följaktligen både orsaken till motsättningarna, med påföljande kriser, och lösningen till detta genom en fortsatt tillit till effektiviteten med marknadskonkurrens, individuella självintressen och rättigheter. Detta innebar att före införandet av Securities Acts var det allmänna förfarings sättet att de förlitade sig på antitrustlagstiftning och uppmuntran av finansiellt avslöjande för att återställa det allmänna förtroendet för effektiviteten på konkurrenskraftiga marknader. Andra tillvägagångssätt var främjandet av ett utbrett ägande av aktier, och utvecklandet av en bolagsstyrningsmodell baserat på bilden att aktieägare faktiskt är ägare i bolagen. Efter kraschen gick det inte längre att förlita sig på dessa system beträffande de påstådda manipulativa aktiviteterna av individer, grupper och karteller. Istället föll uppgiften att säkerställa allmänhetens förtroende för kapitalmarknader på SEC som genom finansiellt avslöjanden och genom sin fullmakt försökte utveckla en mer effektiv modell för bolagsstyrning (Merino & Neimark, 1982).

Kraschen kännetecknades allmänt av ett mönster av manipulativt beteende bland några av de under den tiden mest respekterade namnen på Wall Street och i företagsvärlden (Merino & Neimark, 1982). Kreuger var en av dem och under 1920-talet var värdepapper i form av aktier och obligationer i företaget Kreuger & Toll de mest innehavda hos allmänheten i USA och resten av världen. Kreuger & Toll var ett svenskt tändsticksföretag som grundades och var under ledning av Ivar Kreuger. Anledningen till att Kreugers värdepapper var så populära var att de såldes i små valörer och gav en hög avkastning på över 20 procent, men tyvärr så betalades dessa utdelningar på kapitalet och inte på vinsten (Flesher & Flesher, 1986). Hans policy var att dra till sig investerare genom att ge en avkastning på över 20 procent och detta kapital lånades sedan ut till flera europeiska stater för att omstrukturera efterkrigsfinanserna. I utbyte mot detta fick Kreuger monopol för tändstickstillverkningen. För att behålla den höga utdelningen satte Kreuger ökat tillgångsvärde på dessa monopol. Han utfärdade sedan finansiella papper med bakgrund av tillväxten i tillgångarna och använde intäkterna till att betala utdelningen (Jönsson, 1991).

Kreuger manövrerade i huvudsak ett gigantiskt pyramidsystem där ny finansiering hela tiden skulle uppnås för att kunna betala ränta och avkastning på redan utestående värdepapper. Detta undanhölls från investerarna genom att Kreuger hävdade att finansiella rapporter inte skulle granskas och han förespråkade att sekretess var det viktigaste för att nå succé i ett företag. Konkursen av företaget år 1932 var den största genom tiderna och den resulterade i omfattande förändringar för den finansiella rapporteringen. Händelsen ledde till ett stort mediapådrag samtidigt som Kongressen övervägde ett antagande av en federal Securities Law. Tidpunkten för konkursen och mediabevakningen gjorde det politiskt lämpligt för den amerikanska Kongressen att stifta lagar i ett försök att undvika liknande händelser i framtiden. Ivar Kreugers bedrägeri var en betydande orsak till antagandet av Securities Acts, New York Stock Exchange:s regler om krav på en obligatorisk granskning av börsbolag och en förflyttning mot enhetlighet bland redovisningsregler (Flesher & Flesher, 1986).

Även tiden efter andra världskriget ledde till en kraftig efterfrågan av varor och tjänster och den amerikanska ekonomin blomstrade. Många människor övertygades om att investera sina pengar på börsen och det viktigaste för landet var att förse dessa med lämplig information. Det ökade deltagandet av ”vanliga” investerare på börsen ledde till en ökad efterfrågan av enhetlighet för att kunna jämföra och bildandet av Accounting Principles Board (APB) år 1959, som tog över bildandet av redovisningsstandarder. En oförmåga att bestämma grundläggande frågor gällande finansiell rapportering ledde till att Financial Accounting Standards Board (FASB) slutligen ersatte APB år 1973 (Hendriksen & van Breda, 1992).

Genom börsbestämmelser är noterade bolag utsatta för ett krav att uppvisa finansiell information. Ytterligare regler gav Financial Accounting Standards Board (FASB) ut, vilket är en oberoende organisation bekostad av näringslivet och professionen. FASB som tog över rollen att skapa reglering år 1973, efter misslyckandet med förra organisationen the APB, har en viss självständighet från staten. Trots detta är FASB formellt stöttad av SEC och de har av sagt sig ifrån att vara involverad i framtagandet av regler för finansiella uttalanden. SEC godkänner istället FASB:s uttalanden och kräver att alla noterade bolag underlydande rättsskipning skall följa dessa. FASB består av heltidsanställda medlemmar, som beslutar över den finansiella rapportens utformning. Under 1980-talet blev ställningen mer komplex, då SEC blev ledare för det inhemska och allmänna motståndet för de hierarkiska principerna av reglering. Denna kombination av påstådda rättssystem och kraftiga influenser på markanden, som gör inverkan på professionen, tolkar det amerikanska regleringssystemet som införlivade

grunder av laglighet och anknytning med den senare som en dominant influens (Puxty et al., 1987).

Betydelsen av att utvecklingsekonomierna helt enkelt skulle lära sig från de kraftigt marknadsbaserade bolagsstyrningssystemen i den anglosaxiska världen slogs kraftigt bort efter de enastående raderna av amerikanska bolagskriser såsom Enron, Worldcom, Tyco International, Adelphia Communications, Global Crossing, Quest Communications, Computer Associates och Arthur Andersen. Sammanbrottet av Enron var den största konkursen i USA:s historia och detta ledde till att tusentals löntagare förlorade sina besparingar, vilka var bundna i företagets aktiekapital. Federala myndigheter åtalade Enrons styrelse för att de uppfunnit komplicerade finansiella system för att bedra Enron och deras aktieägare på så sätt att de genomförde transaktioner som medförde att företaget såg mer lönsamt ut än det var. Även Worldcom hade ironiskt nog utsetts till ett av de mest beundransvärda globala företagen år 2002 av magasinet Fortunes och noterade sina omkostnader på över tre miljarder dollar för år 2001 och de 797 miljoner dollar för det första kvartalet av år 2002 på ett felaktigt sätt som kapitalomkostnader, vilka inte påverkade företagets resultat. Worldcom godkände att de skulle återuppta alla dessa vinster som uppkom från år 2001 och det första kvartalet av år 2002. I juni år 2002 åtalade SEC Worldcom för omfattande redovisningsbedrägerier (Clarke, 2004).

Krisen som drabbade USA år 2001-2002 innefattade en långvarig serie avslöjanden av överträdelse angående vad som tidigare betraktades som ledande företag. Detta resulterade i ett dramatiskt ingripande av den amerikanska kongressen som upprättade Sarbanes-Oxley Act (Clarke, 2004).

3.2.5 Regleringshistorik och finansiella kriser i Sverige

Under det första decenniet av 1900-talet påskyndades industrialiseringen till stor del oreglerat. Även om Sverige hade några väldigt gamla företag, kom industrialisering sent till Sverige och den orsakade inte heller så mycket dramatik. Den första Aktiebolagslagen från år 1848 var en kopia av den franska lagen, Code de Commerce. År 1895 hade praxis gällande företagsbildning fått en sådan spridning att den statliga koncessionen övergavs. Aktiebolagslagen för detta år innefattade regler för bildandet av företag, aktieägarträffar, redovisning och revision. Ett framträdande syfte med lagen var att skydda investerarna. Under denna tid bildades en marknad för revisorer. Revisorer var under denna tid vanligtvis lekmän och inte alltid professionella. Flera försök gjordes för att få Riksdagen att sätta upp en kommitté för att undersöka hur en yrkeskår av revisorer skulle vara organiserade, men detta misslyckades. År 1899 bildades Svenska revisorssamfundet (SRS), som var en förening med en brittisk modell som förebild. De tog initiativet till flera försök att få ämnet på Riksdagens agenda. År 1912 började Handelskammaren i Stockholm auktorisera revisorer, vilket redan hade gjorts i Norge och Tyskland. Även Handelshögskolan i Stockholm började utbilda unga människor för att uppfylla kraven från professionen. År 1923 bröt sig de auktoriserade revisorerna sig lös från föregångaren och bildade istället sin egen organisation, Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR) (Jönsson, 1991).

Jönsson (1991) förklarar vidare att drivkraften för bättre redovisning och revision i stor utsträckning var oron om bedrägerier. Detta var även en viktig orsak till Aktiebolagslagen år 1895, omprövades redan år 1910. I kallelsen till den nya akten sattes tre motiv upp för akten,

vilka var att skydda allmänheten från riskfyllda företag, att skydda aktieägarna från bolagsstyrelsen genom att inte missgynna deras position eller att leda företaget på ett inkompetent sätt samt att ge minoritetsägare bättre rättigheter. Det ansågs att det bästa sättet att uppnå det andra motivet var att ha strikta regler för redovisningen.

Enighet och en blandning av påverkan från olika organisationsprinciper har karaktäriserat den politiska historien i Sverige sedan 1930-talet och detta återspeglas även i regleringen av redovisningen. Under en lång tid har skattesystemet varit nära kopplat till den finansiella rapporteringen och denna koppling var uttryckt i kommunalskattelagen år 1926, då ledningen för redovisning visade sig ha varit en aspekt av ekonomiskt ledarskap. Bara de oberoende revisorerna får vara medlemmar av redovisningsprofessionen och denna har tagit sin roll i att formellt rekommendera redovisningsmetoder till sina medlemmar. Registrering hos staten är en nödvändighet för alla revisorer. Sverige har alltid influerats av tysk affärspraxis ända sedan Hansan på 1300- och 1400-talet och denna influens fick sin vändpunkt under andra världskriget och sedan dess har Sverige tittat på den anglosaxiska världen för affärsmodeller (Willmott et al., 1992).

I Sverige kan utvecklingen av den finansiella redovisningen endast förstås med hjälp av bakgrunden till Kreugerkraschen år 1932. Precis som i USA ledde denna skandal till en mängd förändringar både inom redovisningsområdet och i samhället (Jönsson, 1991). Ivar Kreuger orsakade det största bedrägeriet i historien, men möjligtvis behövdes en person som honom för att förbättra den finansiella rapporteringen. Kreuger kan indirekt ha gjort mer nytta än skada för det finansiella samhället och en påminnelse av hans verk kan fortfarande förmedla anvisningar i framtiden (Flesher & Flesher, 1986). Kommittén som städade upp efter Kreuger tillgodosåg stora möjligheter för maktskifte. Socialdemokraterna kom till makten och redovisningsprofessionen, som inte var tillräckligt stor för att ta ansvar, utnyttjade denna möjlighet för att etablera sig. Det främsta problemet för den nya regeringen år 1933 var arbetslöshetsituationen. Tiden efter kraschen följdes av en ny Aktiebolagslag år 1944 och inställningen till lagen var att skydda företaget från aktieägare och andra inslag som skulle kunna hota företagets existens. Lagen innefattade rapportering, och specificerade även hur den finansiella redovisningen skulle se ut. Förändringar inträffade därefter och mycket beroende på lagen år 1955 (Jönsson, 1991).

Ytterligare förändringar inträffade på nästföljande årtionde. Näringslivets börskommitté (NBK) bildades år 1968 och deras uppgift var att förbättra informationen på aktiemarknaden. En annan organisation som påverkade praxis under 1960-talet var FAR. År 1964 tillsattes en permanent kommitté för att skapa redovisningsregler och den började genast skapa rekommendationer. År 1976 bildades Bokföringsnämnden (BFN) som fick i uppdrag att vidare följa utvecklingen av god redovisningspraxis i företagets redogörelse och finansiella rapportering. Ett av argumenten för att en statlig organisation skulle ta hand om god redovisningspraxis var att revisorer själva utgör ett intresseparti och de förväntas inte att kunna arbeta objektivt, även om de tidigare hade gjort det (Jönsson, 1991).

BFN representeras av olika intressegrupper, inklusive medlemmar från FAR. Under de första elva åren kungjorde BFN inga betydande redovisningsrekommendationer, utan endast ett 20-tal av mindre betydelse framställdes. År 1987 utfärdades fullständigt nya nummer som förbejdade en ny era av BFN:s rekommendationer. Detta kunde tolkas som ett resultat av en blandning av intern oenighet, speciella personligheter och deras arbetsmetoder. Men även genom en omedveten press av FAR:s medlemmar för att säkerställa att BFN inte lyckades

ersätta FAR när det gällde upprättandet av redovisningsregler. Istället hade uppdraget för organisationen blivit att vara en leverantör av huvudsakligen föränderlig skatteupplysning och där var påtryckningar inom den svenska inrättningen för dess uppgivande. Detta möjliggjorde för marknadskrafterna att samverka genom organisationen FAR, som var utsatt för politiskt tryck (Willmott et al., 1992). Under mitten av 1980-talet började en del större företag avvika från utfärdade rekommendationer eller utövade påtryckning, vilket ledde till att FAR bildade Redovisningsrådet (RR) år 1989, som representerade regeringen, FAR och näringslivet (Nobes & Parker, 2002).

Sverige skulle följaktligen röra sig mot ett system som till sin struktur är mer likt den brittiska och amerikanska modellen. Sverige har verkat villiga att införa utländsk redovisningsreglering, speciellt den amerikanska regleringen delvis eftersom USA är respekterat för att ha ansedda tekniska experter inom området. Denna vilja visar också delvis den karaktären som den svenska industrin har med många av de stora företagen noterade på den amerikanska kapitalmarknaden (Willmott et al., 1992).

I Sverige är en av de största skandalerna i modern tid den som inträffade i ABB, ett företag som var en beundrad världskoncern med mycket inflytelserika företagsledare och som på några få år raserades. Skandalen var mycket omfattande och hade flera dimensioner som innehöll bland annat stora återköp av egna aktier i ABB, som urholkade företagets egna kapital, ersättningskrav från asbestutsatta, som kom av ett uppköp av ett amerikanskt företag och till sist, de oförskämt höga ersättningarna till dåvarande VD Percy Barnevik och hans efterträdare Göran Lindahl, som sedan kom att krävas tillbaka av företaget. Det inträffade har sin grund i bolagsstyrningsproblematiken och i ABB-skandalen har allmänheten fått skåda den bistra verkligheten av komplexiteten i frågor om hur bolag skall ledas och styras, samt hur ägarna skall utöva sin makt (Carlsson et al., 2003).

En annan stor svensk skandal är Skandias oegentligheter, vilka har utretts av advokat Otto Rydbeck och Göran Tidström. I sin granskningsrapport av Skandia och Skandia Liv skriver de att Skandias namn och rykte har skadats genom en handfull personers vårdslösa, oetiska och eventuellt brottsliga handlingar. Detta agerande har orsakat en förtroendekris för företaget med åtföljande indirekt skada och de ansvariga personerna har nu lämnat bolaget. Personerna satt i Skandias högsta ledning och har med hjälp av sina positioner och med bristfällig och vilseledande information kunnat undanhålla bedrägerierna från styrelse och övrig företagsledning. Ett viktigt arbete har påbörjats och som en del i detta måste eventuella oriktiga betalningar återföras och detta skulle kunna resultera i ett återskapat förtroende på aktiemarknaden samt hos pensionssparare och övriga kunder (Rydbeck & Tidström, 2004).

En mycket stor del av det svenska folket är direkt eller indirekt aktieägare och är beroende av hur de börsnoterade bolagen sköts, vilket har lett till att dessa människor har drabbats av de inträffade företagsskandalerna i Sverige. Det är viktigt för vårt samhälle att ha ett dynamiskt och värdeskapande näringsliv och att det har allmänhetens förtroende. För att förbättra bolagsstyrningen i svenska företag startade Förtroendekommissionen ett arbete för att utreda behovet av en åtgärd i Sverige. En Kodgrupp bildades och de presenterade i december 2004 sitt slutgiltiga arbete i form av Svensk kod för bolagsstyrning (Kodgruppen, 2004b).

3.3 Etik, förtroende och företagets ansvar

De senaste åren har det ofta debatterats om företagets och näringslivets ansvar. Företagsledarna har i media antingen hyllats i en värld där ekonomisk tillväxt blir allt viktigare eller också har de anklagats, eftersom de stora företagen roffar åt sig allt vad de kan (Löhman & Steinholz, 2003). Anledningen till det tilltagande intresset för ansvar och etik har sitt ursprung i att det idag går att göra gott, men även ont, i den ekonomiska sidan av livet på ett sätt som inte tidigare varit möjligt. Vetskapen om möjligheterna att välja och det handlingsutrymme som finns innebär ett stort ansvar. Alla saker som går att göra får inte göras, och det är inte alltid lätt att avgöra vad som är rätt och fel (Brytting, 1999).

Brytting (1999) menar vidare att efterkrigstiden kännetecknas av en kraftig materiell tillväxt, vilket inte alltid har varit oproblematiskt och många ville varna för det hotfulla i utvecklingen. Möjligheterna som de tekniska framstegen fört med sig är stora, men de har även inneburit att ett domedagsvapen har satts i händerna på människor. Den gamla skattelagstiftningen i Sverige innebar att det skapades en gråzon mellan laglig och olaglig skatteflykt. Det skapades även förvirring angående vilka regler som skulle gälla i och med att finansmarknaderna avreglerades. Bestörtningen var stor när alltför smarta affärer uppdagades och de snabba klippens män benämndes med namn som visade allmänhetens kritiska inställning till dem. Dessa män gjorde sig, tillsammans med den offentliga sektorns företrädare, skyldiga till många av de olika massmediala skandalerna. Värderingsmässigt håller dock någonting på att förändras idag och andra värderingar än tidigare växer fram. Enligt forskarna går vi från materialistiska till postmaterialistiska värderingar och kommande generationer kommer att anse att mänskliga tankar och idéer är viktigare än pengar

3.3.1 Etik

Etik handlar om att ta ansvar för det gemensammas bästa och förklaras allt oftare som ”moralens teori”, det vill säga en granskning av moralen och en spegling av vad det är. Det centrala i etiken är vad som är gott och ont, vilket kan tyckas vara enkelt att bedöma om utgångspunkten är de värderingar som anger att frihet, rättvisa och lika värde för alla människor är saker som är goda och att deras motsatser är onda. Dessa värderingar är dock ofta väldigt abstrakta och formulerade principiellt, men det är viktigt att förstå att de ändå har en viktig praktisk funktion. De kan vara riktmärken i osäkra och tilltrasslade situationer och för företag är det oerhört viktigt att skapa och formulera sådana värden, vilka sedan blir en del av den interna kulturen. Det skulle kunna vara en stor frestelse att få agera värderingsmässigt neutralt och att på så sätt underlätta den kommande handlingen. Det är naturligtvis en omöjlighet att inte bry sig om värdena, men då alla handlingar innebär ett val kan det för vissa personer vara en lättnad att bara bry sig om pengarna eller dylikt och inte om de etiska värderingarna. I dessa situationer är det av största vikt att efter bästa förmåga använda sig av sina egna och omgivningens värderingssystem för att hålla etiken levande (Brytting, 1999).

Den stora frågan är om etik kan läras ut till någon som saknar personlig integritet. Etiska värderingar skapar grunden på vilken det civiliserade samhället är byggt och på vilken det existerar, och utan den grunden skulle civilisationen kollapsa. Varje individ måste fråga sig vilka ambitioner han eller hon har och svaret kan vara rikedom, berömmelse, popularitet eller integritet. Denna person måste dock vara på sin vakt, för om integritet hamnar på andra plats

jämfört med de andra alternativen kommer det att offras i situationer när ett val måste göras. Dessa situationer kommer oundvikligen att förekomma i alla människors liv. Ett företags mål borde vara att öka ägarnas förmögenhet och för att kunna göra det krävs allmänhetens förtroende. Detta förtroende bygger på ett etiskt agerande i verksamheten. Målet med etik i redovisning och affärsverksamhet är att leda affärsmän och kvinnor att följa en uppförandekod som främjar, till och med uppmuntrar, allmänt förtroende för produkterna och tjänsterna. Om de sociala värdena minskar blir det allt mer problematiskt att upprätthålla höga etiska standarder i redovisningen och affärsverksamheten. Frågan är då hur den som inte ägnar sig åt bedrägerier skall uppnå framgång om alla andra gör det. Svaret beror på om framgång definieras som berömmelse och förmögenhet eller som moralisk karaktär och personlig integritet (Smith, 2003).

Etiska överväganden är av avgörande betydelse för att individuella verksamheter och hela ekonomier skall kunna fungera effektivt. Etiskt beteende kan visst vara kostsamt, men konsekvenserna av att ignorera betydelsen av etiken är ännu mer kostsamt i termer av försummade tillfällen samt ekonomisk ineffektivitet. Ekonomiska teorier och metodik är nödvändiga för att kunna föra en diskussion om företagsetik. Det är inte trovärdigt, och dessutom ofullständigt, att ha en diskussion om företagsetik utan att spegla den ekonomiska verkligheten av verksamhetsmiljön eller verktygen för ekonomisk analys. Detta betyder inte att de ekonomiska idéerna skall ha företräde framför etiska principer, utan ekonomin kompletterar etiken och ger en förståelse för de etiska frågorna samt visar hur etiska ideal kan uppnås på ineffektiva marknader (Chami et al., 2002).

3.3.2 Förtroende

Vare sig vi är medvetna om det eller ej, finns det få saker som påverkar oss lika mycket i vårt dagliga liv som förtroendet. Det verkar som om alla idag diskuterar begreppet förtroende och förekomsten, eller avsaknaden, av det verkar influera hela vårt samhälle. Förtroende ses som ett nyckelbegrepp för nationers välbefinnande och förmåga att tävla, samtidigt som det anses vara högst väsentligt för politiker, socialvetare och för att de finansiella marknaderna skall kunna fungera. Traditionellt har förtroende varit ett nonchalerat begrepp, men nutida forskning visar inte bara på förekomsten av förtroende, utan betonar även vikten av detta (Huemer, 1998).

Huemer (1998) förklarar vidare att medan samhället i allmänhet kämpar med problemen när det gäller brist på tillit, sker en intressant utveckling i det verkliga livets affärsrelationer, såväl som i teorierna om konceptet förtroende. Denna utveckling beskrivs som en resa, som börjar med teknologi och som oundvikligen leder fram till förtroende och det betonas att tillit är en ofrånkomlig nödvändighet i affärslivet. Det faktum att ämnet diskuteras allt oftare förklaras med att den grund som förtroendet baserades på försvann någon gång under den moderna tidsåldern och frågan om vem som går att lita på framhävs allt mer. Det finns minst två centrala orsaker till varför en medvetenhet för begreppet förtroende har uppstått. Det anses för det första vara de nya olikartade formerna av organisation i världsekonomin och även det ekonomiska utbytet mellan organisationer. Teorierna om det ekonomiska utbytet har gått från antagandet om en perfekt marknad där relationer är något dåligt, via en teori där relationer förklaras som den näst bästa lösningen från ett marknadsmisslyckandeperspektiv, fram till en teori som betonar att allt utbyte sker i relationer. För det andra syns en förändring av forskarnas fokus på så sätt att det uppkommit ett bredare perspektiv på mänskligt beteende i

olika typer av relationskonstellationer och i olika former av förhållanden. Förtroende verkar alltså ha blivit ett viktigt diskussionsämne på grund av både empirisk utveckling och teoretikernas nytänkande.

Förtroende betyder att det uppstår en förväntning på andra medlemmar inom en grupp, vilken kännetecknas av normalt, ärligt och samarbetsvilligt uppträdande och har delade gemensamma normer. Dessa normer kan vara djupa värderingsfrågor som till exempel vad rättvisa innebär eller vem Gud är, men de kan även omfatta världsliga normer såsom professionella standarder eller uppförandekoder. De flesta tar ofta en viss nivå av förtroende och ärlighet för givet och glömmer att detta genomsyrar det dagliga ekonomiska livet och är avgörande för ekonomins problemfria fungerande. En intressant fråga är varför inte fler personer till exempel går ut från restauranger eller smiter från taxibilar utan att betala för sig. Det faktum att det är olagligt avskräcker säkerligen en del, men om de var fast beslutna om att maximera sitt kapital, och om ingen hänsyn togs till lagar och moral, borde de varje gång fundera över om de kan undslippa betalning. Om alternativkostnaden för att bedra är högre än förväntad förtjänst, skulle en person fortsätta att vara ärlig, men om så inte är fallet skulle denna person försöka smita från betalningen. Om flertalet skulle begagna sig av ett sådant beteende, skulle företagen få högre kostnader i form av exempelvis behovet av vakter eller liknande (Fukuyama, 1995).

Fukuyama (1995) menar vidare att faktum dock är att de flesta människor inte betar sig på detta sätt och detta visar att det finns en viss grundnivå av ärlighet som genomsyrar hela samhället, vilket sker mer som ett inövat beteende än som ett rationellt beräkande. Det är kanske lättare att uppskatta det ekonomiska värdet av förtroende, om det görs en reflektion av hur en värld utan tillit skulle se ut. Varje kontrakt skulle betraktas med ett antagande om att motparten skulle luras om han eller hon fick möjlighet till det, och mycket tid skulle läggas på att kontrollera om det existerade eventuella lagliga kryphål som skulle kunna nyttjas. Kontrakten skulle bli oändligt långa och mycket detaljerade, det skulle aldrig erbjudas mer än vad som krävdes enligt lagen av rädsla för att bli exploaterad och möjliga innovativa förslag skulle räknas som billiga tricks för att manipulera. För lösning på allt skulle det ständigt hänvisas till de lagliga systemen, med dessas byråkratiska regler och metoder, och kanske även till domstolar. Denna beskrivning är skrämmande lik en karakterisering av den generella affärsmiljön i USA, samt den ökade bristen på förtroende i det samhället. Förtroendebristen innebär att omfattande dokumentation måste presenteras och jurister måste kontrollera denna, och den betydande regleringen medför enorma extra kostnader, vilket hämmar ekonomin.

Det finns därför många fördelar med att vara tillförlitlig och ett stort antal av dessa förmåner, vilka i en hel del fall kan vara ansevärd, tillfaller aktieägarna i bolag som är trogna mot moraliska regler. Att stå fast vid moraliska regler kan även medföra kostnader, men i miljöer där äganderättigheter är väl definierade och upprätthållna, och där trovärdighet är erkänt och respekterat skulle det kunna förmodas att kostnaderna är betydligt mindre än fördelarna. Även i de mest fördelaktiga miljöerna finns det naturligtvis tillfällen då moralitet är mycket kostsamt, och det går inte att ta del av fördelarna med att vara moralisk utan att utsätta sig för sådana risker (Hausman, 2002).

Hausman (2002) menar vidare att företag som är genuint pålitliga skall få ett rykte om pålitlighet, och kommer till följd av det att få lägre transaktions- och övervakningskostnader. Det blir möjligt för företagen att locka till sig bättre arbetskraft till lägre löner och dessa företag får även en social fördel. Detta eftersom de engagerar sig för att behålla förtroendet i

och för företaget och det engagemanget är socialt fördelaktigt, då det gör det lättare att initiera och bibehålla samarbete samt att individuell moralitet kompletteras. Tillförlitlighet motiveras av moralisk hängivenhet hellre än jakten på individuella intressen eller på social välfärd. Faktum är dock att utan att egentligen vilja uppnå detta, berikar trovärdigheten både sin ägare och samhället i stort. Fukuyama (1995) skriver att den generella regeln är att förtroende uppstår när ett samhälle delar en viss uppsättning moraliska värderingar på ett sådant sätt att de skapar förväntningar på ärligt och normalt beteende. Det är inte alltid viktigt exakt vilken karaktär dessa värderingar har, utan det är istället viktigare att de är delade.

3.3.3 Corporate Social Responsibility

Sedan den senare delen av 1990-talet har en lång debatt pågått om Corporate Social Responsibility (CSR). Sedan Bowens bok år 1953 har en ändring i terminologin skett från det sociala ansvaret i affärerna till CSR. Området har växt betydligt och omfattar idag ett stort antal olika teorier, tillvägagångssätt och terminologier. Samhället och affärsverksamheten, hantering av sociala frågor, offentlighetspolicy och verksamhet, förvaltning av aktörernas intresse och företagstillförlitlighet är bara ett antal av de olika begrepp som används för att beskriva fenomenen relaterade till företagets ansvar i samhället (Garriga & Melé, 2004). De tre senaste årtiondena har trycket ökat på företagen att ta hänsyn till CSR och många chefer har gett efter för detta tryck, men lika många har gjort motstånd. De som har kämpat emot har hänvisat till kompromissen mellan socialt, ansvarsfullt beteende och lönsamhet (McWilliams & Siegel, 2000). Så här i inledningen av 2000-talet verkar CSR ha en stor potential för att utveckla den praktiska affärsverksamheten med positiv inverkan på lönsamheten, människorna och planeten (Zwetsloot, 2003).

CSR är en tolkning av kombinationen av tre separata områden och det är ett begrepp som för tillfället utvecklas väldigt fort. De tre områdena är hållbar utveckling (Sustainability), företagets ansvar (Corporate Accountability) och bolagsstyrning (Corporate Governance). Det förstnämnda innebär att de ekonomiska frågorna i världen skall kunna hanteras för att människans överlevnad på lång sikt inte hotas. Det andra fokuserar på företagets trovärdighet och används när deras sätt att hantera ansvar diskuteras. Det sistnämnda handlar om företagets öppenhet och i vidare mening deras trovärdighet, och används i diskussioner om hur ett företag sköts (Löhman & Steinholz, 2003).

Löhman & Steinholz (2003) förklarar att tanken bakom termen CSR är att företagsledningen själv måste bestämma vilket ansvar företaget skall ha, och detta skall ha sin utgångspunkt i att företagets förhållande till omvärlden sätts i relation till dess unika värderingsgrunder. Utifrån denna jämförelse formuleras sedan ett existensberättigande, vilket tillsammans med värderingsgrunden och intressentbilderna kommer att underlätta processen med att fastställa vilket ansvar företaget skall ha. Det finns många olika ambitiösa och omfattande initiativ i form av riktlinjer, som har skapats för att hjälpa multinationella företag att hantera frågan. De har dock inte skapat några enkla vägar till ansvarsfullt företagande, utan ett företag måste själv definiera företaget i jämförelse till sina intressenter och sin omvärld. Tyvärr finns det få genvägar och inga givna patenterade lösningar som företagen kan tillämpa. Det som är centralt är att inse vikten av att ledning, ägare och anställda tillsammans måste förstå och aktivt arbeta med den inverkan som företaget har på omvärlden. De kan tillsammans skapa den roll som företaget har i samhället och att alltid ta hänsyn till omgivningen. Det kan då skapas positiva bieffekter för företaget, vilka kan öka företagets attraktionskraft och verka på

ett bra sätt för bolagets helhet. Exempel på de olika värden som kan skapas är tydligare vision och kraftfullare strategi, mer motiverade medarbetare, starkare förtroendekapital, bättre lönsamhet, större attraktionskraft vid nyanställningar och därmed lägre kostnader för detta samt en effektivare affärsidé.

En individs personliga värderingar och omdöme är högst relevanta för begreppet CSR och förklarar hur olika organisationers utformning, anammande och implementering av CSR principer ser ut. Ibland, men inte alltid, kan CSR handla om en organisations strategiska kommersiella intresse, vilket kan ta sig uttryck i förvaltning av image och rykte, manipulationen av aktieägare och integrationen av organisationen i värdsamhället. Visst kan chefer använda sig av sitt inflytande för att påbörja eller förändra projekt som ligger i deras egna moraliska intresse. Men det har presenterats bevis för att det även finns många individuella chefer som kämpar för socialt ansvar, i motsats till att bara agera budbärare för en policy hos ett företag utan CSR kultur. Då individens värderingar och handlingar egentligen har den största fokusen och inte indikativ eller företagspolicy, ifrågasätts om begreppet verkligen skall vara *Corporate Social Responsibility* (Hemingway & Maclagan, 2004).

3.4 Reglering för bolagsstyrning

För att återuppbygga allmänhetens förtroende för företagen och för att öka dess transparens är det mycket viktigt att styrelser, bolagsledningar, revisorer och andra har förståelse för att det är de som är ansvariga inför aktieägarna. Under de senaste åren har många företagsskandaler uppdragats och anledningarna till uppkomsten av dessa har dominerats av att personer i styrelse eller ledningen har utnyttjat systemet till sin egen fördel och således manipulerat redovisningen i bolaget. Det var inte några extraordinära fall av skandaler, som det först anades, utan en kollaps av hela bolagsstyrningsmodellen. Omfattningen av krisen har ännu enbart börjat inses och det är fortfarande flera personer som förnekar inblandning i skandalerna. Det kommer att ta mycket lång tid för befolkningen i både USA och Europa att återuppbygga sitt förtroende för företagen och våga investera igen (Taylor, 2003). Det är viktigt att förstå att det perfekta systemet för bolagsstyrning inte existerar och det som istället bör eftersökas är att förhindra de mest tydliga situationerna av missbruk, samt att se till att täta de kryphål som finns. Trots detta kommer genialiteten av egenintresset att finna nya sätt att manipulera systemen. Fortsatt arbete mot förbättring av styrningen i bolagen är vital och bör vara en fortlöpande process. Utformningen av standarder för bolagsstyrningen är en kritisk faktor för denna utveckling. Människor kommer att placera mer av sin totala välståndsmassa i aktier och av denna anledning kommer de att begära mer av företagen och ställa krav på företagens ansvarstagande. Det är detta som kommer att vara drivkraften för bolagsstyrningsdebattens fortsatta tilltagande (Clarke, 2004).

När företagsskandalerna under senare år har uppdragats kämpar allmänheten med det svikna förtroendet för företagen och de arbetar med att begripa innebörden av händelserna. Men för andra är debatten en förnimmelse av upprepning, då den historiska utvecklingen av bolagsstyrningen med jämna mellanrum har färgats av kriser inom styrningsmodellerna. Det är under dessa situationer av kriser som debatten om reglering av bolagsstyrningen tar fart. Under perioder av recession, företagsskollaps och förnyelse av olika regelsystem reformeras bolagsstyrningen och diskussioner om reglering tas upp. Under expansiva perioder byts detta fokus ut mot att intresset tydligt riktas mot välfärd och skapandet av en större kapitalbas och

bolagsstyrningen i företaget får en biroll, bolagsstyrningskriser är således ett cykliskt fenomen (Clarke, 2004).

3.4.1 Corporate Governance

Corporate Governance är förhållandet mellan olika aktörer för att fastslå riktlinjer, förvaltning och förväntad prestation för företaget, det vill säga bolagsstyrning. De viktigaste aktörerna är aktieägarna, bolagsledningen och styrelsen, vilka benämns som företags "trebensstativ". Vid något tillfälle kommer den långsiktiga strategin att kollidera med målen om att maximera vinsten och detsamma gäller vilken som helst av de satsningar som görs i någon av företagets delar, utöver vad lagen kräver. Det är till exempel svårt att bedöma vilken nytta och effekt en satsning på ett nytt bonusprogram för de anställda har på motivation och lojalitet. Det finns stor risk för att göra misstag, och därför är det nödvändigt med tillsyn och redovisningsskyldighet. Sättet som detta hanteras på är en tydlig antydning om förtjänsterna med bolagsstyrning. Effektiv bolagsstyrning möjliggör att de långsiktiga strategiska målen och planerna uppfylls och ser även till att den nödvändiga ledningen eller ledningsstrukturen existerar för att kunna uppnå dessa. Den försäkras sig samtidigt om att denna struktur klarar att upprätthålla företagets integritet, rykte och ansvar för att rapportera inför sina intressenter. Ledningen är skyldig att på det bästa sätt leda företaget i intresset av aktieägare, kunder, anställda samt leverantörer (Monks & Minow, 2001).

Styrningen av företag, andra än väldigt små sådana, sköts genom ett dubbelt förhållande för påverkan. Det första påverkande förhållandet är det mellan ägare eller andra intressenter på ena sidan och företagsledning på andra sidan. Det andra påverkande förhållandet står mellan företagsledningen och de anställda på företaget, inklusive mellanchefer, som utför bolagets planer och policys. Det sistnämnda förhållandet har blivit ignorerat i diskussioner om corporate governance, trots att dess effektivitet är extremt viktigt för att uppnå ett företags målsättningar. Om anställda har begränsat förtroende i företagen kommer ledningens möjligheter att verkställa sina avsikter att försämrats. Företagsledningarna betonar vikten av att iaktta värderingar som en bas för att bygga förtroende, men det finns ett problem i att om värderingar inte följs av konkreta handlingar blir de endast tomma ord. Många företagsledare verkar vara ovilliga att överväga sådana reformer, och detta baseras på yrkandet att de vet vad som är bäst för sina företag och att ett sådant gemensamt handlingssätt endast kommer att skapa ineffektivitet. Det är viktigt att poängtera att det inte finns några systematiska bevis för att stärka dessa påståenden (Child & Rodrigues, 2004).

Enligt Child & Rodrigues (2004) är både kompetens och etiskt beteende baserat på sociala värderingar och intressen är grundkonstruktioner för förtroende och bra styrning. Det ger insikt att fundera över hur etiken har fått lida när chefer har använt påståendet om särskild expertis för att rättfärdiga sin användning av styrande makt bortom effektiv kontroll eller godkännande från aktieägare eller anställda. Kravet på ledningens exklusivitet är den centrala orsaken till de nyligen inträffade företagskriserna och det förlorade förtroendet för företagsledarna. Förändringar mot större inkluderande genom demokratiserandet av ägandet inom organisationer skulle tillhandahålla ett motgift mot dessa farliga trender. Detsamma gäller för rutiner för att anställda skall kunna göra sina åsikter hörda genom gemensamma och transparenta kontrollsystem. All kritik om att dessa åtgärder skulle öppna dörren för oansvarighet verkar väldigt oseriös i skuggan av alla skandaler

Globala företag törstar efter mer kapital och det finns många rika institutionella investerare som, till ett visst pris, är villiga att ge dem det som de söker. De är i första hand intresserade av att se sina investeringar öka, men de behöver även vara säkra på att den tillväxten vilar på en säker grund. Förtrouende fastställs av att det finns sådana grundvalar som till exempel att det finns ett effektivt lag- och regelsystem, som minimerar risken för att deras kapital blir förskingrat eller stulet. Andra viktiga faktorer är att det finns en ärlig styrelse, som förstår och följer aktieägarnas värderingar och intressen samt att det finns en rättvis röstningsprocess som ser till att intressenterna blir tillfrågade innan viktiga företagsbeslut tas. Viktigt är även att det finns ordentligt reviderade redovisningshandlingar, vilka speglar företagets prestation på ett korrekt sätt. Med andra ord kräver investerarna genomlysning och ansvar för redovisningen i gengäld för sitt kapital och de vore enfaldiga om de begärde mindre. Företag runt om i världen har insett vikten av att tillmötesgå dessa krav (Monks & Minow, 2001).

3.4.2 Principal-Agent förhållandet

Principal-agent förhållandet i företag är mycket omdiskuterat och detta förhållande kan påträffas i alla typer av organisationer och på alla nivåer där en principal delegerar uppgifter till en agent, som sedan genomför uppgiften för principalens räkning. Agentteorin bygger på att människors egenintresse är dominant och att bolagsledningen, i sin roll som agenter, då agerar efter självvinning på aktieägarnas bekostnad. Härav har det så kallade principal-agent problemet tagit form, som grundar sig i de skiljda intressen principalen och agenten har. Antaganden görs om att kontrakt mellan principalen och agenten har möjlighet att reducera den sociala relationens inverkan på ekonomiska ömsesidiga förhållanden. För att komma tillrätta med principal-agent problemet i företag och för att ansluta parternas viljor utformas således en form av kontrakt mellan principalen och agenten, som tydliggör deras uppgifter, belöningar och som klargör principalens rätt att övervaka bolaget och dess verksamhet (Kirkbride & Letza, 2004).

Ett annat tillvägagångssätt för att lösa problemet är att göra ledaren i bolaget, det vill säga VD, till en principal genom att sammanbinda dennes lön med aktiekursen för bolaget. Men detta sätt är inte alltid fördelaktigt, eftersom i det fall VD innehar rollen som både agent och principal utökas dennes möjlighet till utnyttjning av sin ledande position ännu mer. Det är även en nackdel att arbeta på detta sätt, eftersom VD har tillgång till intern information och får på detta vis en premierad position gentemot de andra principalerna för bolaget (Bruhl, 2003). Principal-agent modellen har varit central i bolagsstyrningsdebatten under de senaste årtiondena, och modellen har sin utgångspunkt i att kärnmeningen med företagen är att arbeta för aktieägarvärde. Aktieägare besitter inte tillräckligt med kontroll och inflytande över ledningen i företagen och olika bolagsstyrningsmodeller försöker komma tillrätta med problemet genom att bland annat införa mer makt till aktieägarna (Kirkbride & Letza, 2004).

Generellt har aktieägare och bolagsledning samma huvudmål, det vill säga att säkra företagets framgång och vinstmöjligheter. Men även om detta mål är samma för båda parterna, innebär det inte att en harmonisering av individuella intressen är enkel. Separeringen av ägandet och styrningen i företaget ger uppkomst till ovan beskrivna problem och huvudfunktionen i bolagsstyrningen är att komma tillrätta med dessa problem. Men i det fall parterna fungerar med stor öppenhet och då observationer är genomförbara, är principal-agent problemet och reglering för det inte aktuellt. Det är istället när asymmetrisk information förekommer, ett faktum som är ofta förekommande mellan VD och bolagets styrelse, som det blir aktuellt att

söka lösning på problemet. Ledningen i företaget kan nyttja sin interna information för att försätta sig själv i en fördelaktig position på aktieägarnas bekostnad (Heath & Wayne, 2004).

Heath & Wayne (2004) menar vidare att det finns två typer av faktorer som kan utlösa problem, det första är "moral hazard" aspekten, som innebär att agentens handlingar bara till viss del är översiktbara av principalen och agenten utnyttjar detta till sin fördel. Den andra aspekten är "adverse selection" där agenten besitter specifik information, som denne sedan drar orättmätig fördel av gentemot principalen. Ett exempel på ett misskött principal-agent förhållande är det som förelåg i Enron-fallet. Där företaget, och därmed aktieägarna, tömdes på pengar, som sedan överfördes direkt till de högt uppsatta ledarnas bankkonton, vilket är en typ av "moral hazard". Trots att det förespråkas att ledare i företag arbetar för att skapa och bibehålla aktieägarvärde, är exploatering av aktieägarna fortfarande vanligt förekommande. Aktieägarna möter problem när det gäller att skapa mer översyn och kontroll över bolaget, eftersom detta arbete är mycket kostsamt och tidskrävande. Stora ensamma aktieägare i ett bolag har ofta fördel av att ta kostnaden av detta och därigenom vinna fördelarna som kommer av ökad kontroll och insyn, men då spritt ägande föreligger är situationen alltför komplex. Även om en enad form av strukturen för bolagsstyrning i företag används, innebär inte detta att principal-agent problemet försvinner i praktiken. Det är viktigt att aktieägarna får en central roll i bolagsstyrningen i företagen, eftersom de enligt lag betraktas som ägare av bolaget. Faktum är att Enron inte behövdes för att lära människor om dessa problem, men fallet figurerar som ett läroboksexempel på principal-agent problemet. Det är detta grundproblem som utgör basen i bolagsstyrningen.

3.4.3 Kod för bolagsstyrning i Storbritannien och dess effekter

Code of Best Practice

I december år 1992 presenterades Storbritanniens kod för bolagsstyrning av Cadbury-kommittén, Code of Best Practice. Rekommendationerna i koden fastställde bland annat att VD och styrelseordförandeposten skulle skiljas åt, att styrelsen skulle innehålla minst tre styrelseledamöter oberoende bolagsledningen samt att en revisionskommitté skulle införas. Kodens syfte var att skapa en mer aktiv roll i arbetet med god bolagsstyrning. Kommittén ansåg att det var viktigt att koden infördes i form av självreglering, eftersom näringslivet behövde visa att de hade förmågan att rättfärdiga sig själva. I annat fall befarades att den massiva mediala uppmärksamheten som följde skandalerna i flera brittiska företag skulle leda till en restriktiv lagstiftning. Genom införandet av koden för bolagsstyrning i Storbritannien har företagsstyrningen förändrats. Det är vanligt att koden tillämpas, även om alla rekommendationer i koden hittills inte fått full utslagskraft. Cadbury-kommitténs grundtanke med koden var att förbättra och skydda aktieägarintressen genom att effektivisera och höja kvaliteten på styrelsekompositionen samt att eliminera möjligheterna för individuella personer i ledningen att utnyttja positionen till omåttligt maktskapande. Kommittén försökte även uppmuntra investerare att använda sin rösträtt för att övertala företagen att använda sig av väl utvecklade bolagsstyrningssystem. Dessa rekommendationer har fått genomslag och efterföljs i stor utsträckning, trots detta är efterföljningen av alla rekommendationer långt ifrån universal (Deadman, 2002).

När Cadbury-rapporten kom utmärkte den sig genom att den grundade sig på en högkvalitativ utredning och genom att presentera radikala, men praktiskt fullt möjliga, krav på företagen.

Rapporten fick även internationell genomslagskraft och har fungerat som en vägledare för utvecklingen av bolagsstyrning. Koden tillämpades av börserna i Storbritannien, och företag som har ambitionen att bli publika måste tillämpa koden genom att antingen följa koden eller redogöra för varför de väljer att inte efterfölja den (Jones & Pollit, 2004).

I det fall kodens rekommendationer fungerar effektivt, bör efterföljningen av rekommendationerna associeras med bättre framträdande. Detta leder till att de företag som i sin årsredovisning visar att de tillämpar och efterföljer koden skapar ett intryck av att de bättre förvaltar aktieägarvärde, jämfört med företag som inte använder koden och eventuellt använder sig av ett mindre effektivt sätt att styra företaget. Det tryck som skapas på grund av offentligheten kan ge företagen incitament att tillämpa koden (Weir & Laing, 2001).

I den anglosaxiska bolagsstyrningsmodellen är styrelsen en mycket viktig komponent. I publika företag där styrning är skilt från ägande innehar styrelsen ansvar för att styra företaget samt att övervaka företagets intressen, så att inte ägarna lägger beslag på alla dess tillgångar. I både den amerikanska och den brittiska modellen av reglering för bolagsstyrning ges rekommendationer för styrelsens sammansättning. Men det saknas empiriska bevis på att rekommendationerna för komposition av styrelsen leder till ökat värde på företaget. Detta kan komma av att bolagsstyrelser redan innan regleringen hade en väl fungerande struktur. Effekten på det generella aktievärdet uteblir med största sannolikhet och det kan även vara så att de företag som faktiskt skulle höja sitt aktievärde genom en omstrukturering av styrelsen väljer att inte tillämpa denna rekommendation. Men trots att aktievärdeökningen är obetydlig har regleringen skapat ökad insyn för styrelsen i företaget och det har visats att manipuleringar alltmer sällan förekommer, samt att personer med ledande befattningar oftare har disciplinerats för bristfälligt beteende. Vid separering av VD och styrelseordförandeposten har övervakningen utförd av revisionskommittén skärpts och utförs nu mer grundligt, vilket är ytterligare ett tecken på att koden för bolagsstyrning har en positiv inverkan på styrelsens agerande (Deadman, 2002).

Trots det faktum att det existerar nackdelar med att styrelsen består av utomstående ledamöter, rekommenderas att den typen av ledamöter besitter stor andel av positionerna i styrelsen. Fördelarna som kommer av att ledamöterna är oberoende bolagsledningen anses således överväga bristen i specifik företagsexpertis (Weir & Laing, 2000). Det saknas empiriska bevis på att ett ökat antal utomstående ledamöter ger en positiv effekt på företagets vinst. Detta beror bland annat på att dessa styrelseledamöter inte är tillsatta på heltid och det är högst sannolikt att de har andra uppdrag vid sidan av detta styrelseuppdrag, en risk är således att deras tid inte räcker till. En annan anledning är att ledamöterna ofta saknar den specifika kunskapen om företagets affärsituation och det kan till och med vara så att de saknar essentiell information när de blir kallade att fatta ett beslut. Det finns inte heller några empiriska tecken på att en dualism mellan VD och styrelseordförandeposten har negativ effekt för företaget och det saknas bevis på att strukturen på styrelsens underkommittéer har betydelse för företaget, men även båda dessa företeelser rekommenderas i koden. De företag som har relativt många utomstående ledamöter i sin styrelse presterar sämre resultat än de företag som har få utomstående styrelseledamöter. Företag som har samma person som VD och ordförande för styrelsen har visat sig prestera bättre, jämfört med de företag som har separerat dessa poster enligt kodens rekommendationer (Weir & Laing, 2001).

De företag som fullt ut efterföljer bolagsstyrningskoden har trots detta inte förbättrat sitt utförande jämfört med de företag som inte tillämpar koden. Det visas även att ingen skillnad i

prestation kan bevisas mellan att efterfölja koden i sin helhet jämfört med en ofullständig efterföljning. Det framkommer inte heller några påfallande bevis att koden är bättre än andra modeller av bolagsstyrning. Koden för bolagsstyrning har således inte medfört några förbättringar inom dessa områden jämfört med hur det såg ut tidigare. Cadbury-rapporten åstadkom dock ett antal viktiga och bra rekommendationer relaterade till behovet av interna kontrollsystem och den medförde även stor förbättring för intressenter att övervaka informationen i företaget (Weir & Laing, 2000).

När den brittiska koden kom möttes den av mycket skeptiska åsikter, en del ansåg att den gick för djupt i regleringen, medan det även fanns dem som ansåg att koden var för vag i sin natur. De som menade att koden var för djupgående ansåg att den delikata balansen mellan aktieägare och bolagsledare bäst regleras av konkurrenssituationen och inte genom en kod för bolagsstyrning. De som istället ansåg att regleringen inte gick tillräckligt långt fokuserade på den frivilliga delen av koden, som inte ansågs vara stram nog. Det har visat sig att det är mindre troligt att de företag i Storbritannien som bland annat har relativt större andel ägande av VD, större andel ägare i styrelsen eller färre institutionella ägare, det vill säga de företag som har större andel internt ägande, kommer att tillämpa koden. Men överlag har företagets styrelsekomposition förändrats och andelen utomstående ledamöter har ökat med knappt tio procent. En stor skillnad ligger även i separationen av VD och styrelseordförandeposten och antal VD som även är ordförande för styrelsen har halverats i brittiska företag (Dahya et al., 2002).

Dahya et al. (2002) menar vidare att byte av VD har varit mer frekvent efter tillämpningen av koden och detta visar på att styrelsens insikt över VD:s arbete har blivit mer effektivt och deras objektiva utvärdering mer funktionell. Dock har koden inte medfört ökad frekvens av VD-byte överlag, utan VD-byten har ökat i de företag som har efterföljt koden och förändrat sin styrelsesammansättning för att arbeta i enlighet med koden. Antalet VD-byten är beroende på antalet oberoende ledamöter i styrelsen, men byten av VD visar sig vara helt oberoende huruvida VD och styrelseordförande är olika personer eller inte. Men viktigt att notera är att sambandet mellan VD-byte och företagets prestation inte är statistiskt säkerställt. Före det att koden infördes borde marknaden ha drivit företagen att arbeta efter en effektiv styrningsstruktur, men efter införandet av koden har VD-byten inträffat mer frekvent och dessa byten är mer kopplade till företagets prestation. Slutligen har koden inneburit en ökning i VD-byte grundat i bättre företagsprestation beroende av styrelsens sammansättning och ökningen av antalet ledamöter utomstående bolaget. Sammantaget leder dessa faktorer till att argumentera för att koden och dess rekommendationer har förbättrat kvaliteten på styrelsens uppsikt i brittiska företag.

För att skapa en effektiv bolagsstyrning krävs mer flexibilitet än det som koden rekommenderar. Överlag kan det påvisas att de företag som presterar bäst, är de som till minst del efterföljer kodens rekommenderade struktur. Detta kan vara ett tecken på att den här formen av reglering inte är det mest effektiva sättet att skapa incitament för företagen att arbeta för aktieägarvärdet. Det är fortfarande mycket som behöver göras för att skapa förståelse för bolagsstyrning och dess effektivitet, samt är det viktigt att observera att en viss typ av struktur för bolagsstyrning lämpar sig för ett företag, men kanske inte för ett annat. Flexibiliteten är således en mycket viktig faktor (Weir & Laing, 2001).

Combined Code

Cadbury-kommittén inledde en våg av koder i Storbritannien och några andra som lagts fram är Greenbury Report år 1995, som fokuserade på ersättningen till företagsledare och Hampel Report år 1998, som inriktade sig på avslöjanden och en bästa praxis (Clarke, 2004). År 1998 tog Londonbörsen fram Combined Code och målet med detta var att samla alla de olika rekommendationer och koder som getts ut inom bolagsstyrningsområdet (Davies, 2001). Samtliga koder har haft samma grundtankar om vad som är kärnan i bolagsstyrningen och liknande uppfattningar om hur den bäst reformeras. Bolagsstyrning anses bygga på relationen mellan aktieägare, som ses som de egentliga ägarna av företaget, och bolagsledningen. De presenterade koderna har således åsyftat att förbättra kvaliteten i denna relation utan att intervensera för mycket (Parkinson & Kelly, 1999). Combined Code blev inskriven i Londons börskontrakt år 1999, under övervakning av Turnbull kommittén och inom en kort tidshorisont skulle denna kod vara tillämpad av samtliga börsbolag. Koden var designad till att främja att företagen arbetar för aktieägarvärde och flyttade upp ansvaret i styrelsen. Fokus ligger på system för internkontroll, effektivitet av dessa kontrollsystem, riskhantering och behovet av revision. Det har visat sig att flertalet företag har valt att endast efterfölja koden i minsta möjliga omfattning och de har inte fäst avseende vid mervärdet som kan komma av efterföljning av kodens rekommendationer. Men det anträffas även företag som efterföljer koden och som därigenom har skapat en katalysator för förändring som ger företagen möjlighet att se förändringsbehovet och den nytta det för med sig (Davies, 2001).

Higgs Review

Higgs redogörelsen kom i januari år 2003 och är den sista i raden av efterföljare till den tidigare Cadbury-rapporten. Efter Cadbury-koden följde flera års tystnad i media och ett minskat intresse för bolagsstyrningsfrågor, men under år 2001 blev ämnet återigen föremål för en het debatt. Detta följde av de företagsskandaler som ägde rum i USA och det massiva medieuppbåd som skandalerna orsakade. Anledningen till företagskollapserna var klandervärd bolagsstyrning, vilket ledde till att förtroendet för företagen kraftigt försvagades. Detta i kombination med att regeringen försökte visa på sin handlingskraftighet, medförde ett stort tryck för att tillsätta en utredning i Storbritannien med uppgift att undersöka vad som behövde göras för att reducera risken att liknande skandaler skulle äga rum där. Den brittiska regeringen var tvungen att agera relativt snabbt för att förekomma konsekvenserna som den amerikanska lagregleringen kunde föra med sig för de brittiska företagen. Derek Higgs var mannen som fick i uppdrag att leda utredningen i Storbritannien och han presenterade Higgs-rapporten och dess rekommendationer år 2003 (Jones & Pollit, 2004). Higgs-rapporten togs in i Londonbörsens Combined Code och rapporten väckte stor debatt bland företagen i Storbritannien. Den nya Combined Code, med Higgs-rapporten går längre än tidigare koder och menar att hälften av styrelsemedlemmarna skall vara oberoende, nomineringskommittén har fått än mer framträdande ställning och VD- och styrelseordförandeposten skiljs åt ytterligare ett steg då en tidigare VD inte får övergå till att vara ordföranden i styrelsen (McNeil & Rimmington, 2004).

Det finns flera skillnader, men även övervägande likheter, mellan Higgs och Cadbury-rapporterna och dessa beror på flertalet varierande faktorer. Båda koderna bygger på principen följ eller förklara och de innefattar listor på rekommendationer över bolagsstyrningen i företagen. Cadbury-rapporten har fått mycket större genomslag än Higgs, vilken kan bero på konstellationen av Higgs-gruppen jämfört med den som tog fram Cadbury-rapporten. Higgs

stod egentligen själv för författandet av rapporten, medan Cadbury hade en hel kommitté bakom sig. Higgs var även starkt kopplad till regeringen och trycket kom därifrån, medan Cadbury var mer fristående och regeringens inblandning i rapporten var ytterst liten. Regeringens påtryckning för Higgs rapporten verkar ha medfört att den genomfördes förhastat och med bristfällig konsultation. Det visas att en stor skillnad mellan rapporterna är varifrån de hämtade sin inspiration ifrån, den tidiga Cadbury-rapporten influerades starkt av USA och dess företags bolagsstyrningsstruktur, medan Higgs hade sin grund i den akademiska världen. Detta kan påvisa att akademiker har tagit mer ansvar och är mer insatta i den viktiga bolagsstyrningsdebatten, samt att den amerikanska styrningsmodellen inte är lika attraktiv för andra länder längre (Jones & Pollit, 2004).

3.4.4 Lag för bolagsstyrning i USA och dess effekter

Sarbanes-Oxley Act

Efter företagskollapser, såsom Enron och Worldcom, upprättades i USA en lag för bolagsstyrning, Sarbanes-Oxley Act (SOA). Huvudanledningen för inrättandet av denna reglering var att öka företagets ansvar inför investerare och kreditgivare (Burrows et al., 2004). Enligt Torrance (2004) intervju med General Motors VD, Jack Welch, var en reglering för bolagsstyrning i USA tvunget att införas, eftersom investeringsmiljön behövde återskapat förtroende. Men införandet av SOA har medfört många oavsiktliga konsekvenser för företagen, bland annat tar tillämpningen av lagen väldigt mycket tid i anspråk, vilket leder till ökade kostnader. En reglering för bolagsstyrning för att höja etiken i företagen har i verkligheten inte gjort någon skillnad mer än att företagsrådgivare har fått utökade uppgifter genom att det ställs högre krav på processkartor och andra interna kontrolldokument. De flesta företag hade redan tidigare en god standard av etik och moral, men för de undantagsföretag som inte hade detta har regleringen haft en verkan.

Det finns egentligen inget behov att återuppbygga investerarens förtroende för amerikanska företag, eftersom förtroendet inte förändrats nämnvärt de senaste 27 åren. Men nivån på förtroendet behöver definitivt höjas, speciellt efter det säregna året 2002, som var ett år då många investerare klassade sitt förtroende som mycket lågt. En lösning på företagets låga fokus på etik eftersträvas och en uppförandekod kan vara ett sätt att centrera etikfrågor i företagen. Det är viktigt att koderna används på rätt sätt och verkligen blir implementerade i tankesättet och inte bara ett dokument som visas upp utåt. Det har visats historiskt att det är svårt att lagstifta om etik och moral och en fördelaktig lösning är att ta hänsyn till kulturella aspekter och föra en öppen dialog mellan företagen och dess intressenter, samt att fokusera på det långsiktiga perspektivet genom att premiera ärligt beteende i företagen. Det är för tidigt att utreda SOA:s inverkan och behjälplighet för att komma tillrätta med etik och förtroendeproblemet och vidare forskning krävs här för att analysera om detta är ett korrekt tillvägagångssätt (Stevens, 2004).

Det har riktats kritik mot den amerikanska regleringen för bolagsstyrning SOA och vissa delar av den har fått mer kritik än andra. Tre utvalda huvudområden har utretts och oavsiktliga konsekvenser som lagen har medfört för näringslivet och företagen har analyserats. Det första området är att VD och ekonomidirektören skall signera varje års- och interimrapport och därmed försäkra att de är sanna och att de inte är missledande. De måste även certifiera att alla finansiella rapporter presenterar hela den finansiella ställningen och att det angivna

resultatet är korrekt. Oavsiktliga konsekvenser av denna reglering är att sanningsbegreppet är relativt och beroende av tolkaren, det som är ärligt och av sanning idag kan vara något helt annat imorgon. Även missledandet kan tolkas olika, eftersom det är svårt att avgöra när det är missledande. Dessa faktorer inverkar således och orättmätigt förtröstan på tidigare kunskap som inte är definierad, kan leda till mycket stora varianser av avslöjanden beroende på erfarenheten hos undertecknaren av sanningsförsäkran (Burrows et al., 2004).

Burrows et al. (2004) förklarar att den andra konsekvensen som utretts är den som kommer av regleringen av ansvaret för den interna kontrollen i bolaget. VD måste certifiera att den interna kontrollen är dennes ansvar och en oberoende revisor måste attestera att kontrollen sköts på ett rättfärdigt sätt. Konsekvenser av detta kan vara att eftersom det vanligen är så att VD är mycket överbelastad är denne inte insatt i allt som händer i bolaget och har därför inte kontroll över alla ekonomiska händelser, vilket leder till att certifieringen ofta är baserad på VD:s tillförlitlighet till de interna kontrollsystemen. Tidigare har den oberoende revisorn haft i uppgift att genomföra revision inom ramarna för den interna kontrollen och det är ofta denne som upptäcker bedrägerier inom bolagets ledning och styrelse. Det har varit vanligt förekommande att VD har haft ett stort inflytande i styrelsens val av revisor och revisorn har länge haft i ansvar att rapportera brister i det interna kontrollsystemet. Men detta har kommit att ändras genom SOA, och det är numera revisionskommittén som hyr in revisorn och som sköter kontakten med denne. Genom detta kan externrevisorn komma att förlora legitimitet och om investerare förlorar ännu mer förtroende för den oberoende revisorn, vilket har skett till stor del genom Enron, Worldcom och andra uppseenden, kan denna "trevägsattack" leda till stor försvagning av förtroendet hos opinionen för den externa revisorn.

Den sista punkten som tas upp är kravet att revisionskommittén skall innehålla en finansiell expert. Konsekvenser som har kommit av detta är att en ny typ av styrelseledamöter skapas genom att kraven på den finansiella expertisen inte möts av speciellt många personer. Pensionerade revisorer och VD: ar kan bli de som får i uppgift att fylla hålet, vilket medför att oberoendet kan ifrågasättas. Bolagsstyrningskostnaderna kan således öka och styrningen kan bli mindre effektiv (Burrows et al., 2004).

SOA kommer att få stor inverkan på det sätt företag gör sina affärer på och det finns inte heller något som indikerar att akten inte kommer att ha en psykologisk inverkan på investerarens förtroende för företagen och dess finansiella information. Nya regler för revisionskommittéer, hårdare straff för överträdelser, restriktioner för revisorns rådgivningsfunktion och modifiering av de finansiella rapporterna är faktorer som skall bidra till att hindra företagsskandaler i framtiden (Tackett, 2004). Enron-fallet är ett typexempel på misskötning av bolagsstyrning och det enda positiva som kan komma av detta ligger i kapaciteten hos regelverken och därmed förmågan att lära ifrån kollapsen. Skandalen har bland annat lett till en debatt om oberoendet för medlemmarna i styrelsen. Marknadssituationen och företagets omvärld medverkade i att skapa en inte avundsam position för ledamöterna där de blev belastade med mer ansvar desto sämre företaget gick, samtidigt som de inte hade tillräckligt med internkunskap för att kunna bära upp positionen. Den verkliga lärdomen som kommer av Enron-fallet är att så länge som normen för aktieägarvärde och förvaltning av detsamma är oprioriterad, kommer utvecklingen av god bolagsstyrning att stå still (Deakin & Konzelmann, 2004).

3.4.5 Kod för bolagsstyrning i Sverige

Eftersom Storbritannien är det land i Europa som har den mest utvecklade börsmarknaden, var det de som agerade pionjärer i bolagsstyrningsdebatten, vilket resulterade i Cadbury-kommitténs kod Code of Best Practice. Detta inledde en våg av koder genom Europa som först spred sig till Nederländerna och Frankrike, för att sedan ta sig vidare till nästan samtliga länder i Europa och Tyskland var en av de sista nationerna att införa en kod (Lannoo, 2004). I Sverige inleddes bolagsstyrningsdebatten redan på 1980-talet och har sedan dess intensifierats. Flertalet olika policyarbeten har publicerats under åren, bland annat har Sveriges Aktiesparares Riksförbund och StyrelseAkademin presenterat riktlinjer för ägar- och styrelsearbete, men en samling av alla normer inom området har tidigare inte gjorts. Det har framkommit att det har funnits ett utrymme för en kod för bolagsstyrning i Sverige och ett arbete för att utveckla en sådan inleddes år 2003. Syftet med en uppförandekod i Sverige var att förbättra styrelsearbetet i svenska företag för att genom detta skapa en grund för att främja förtroendet för näringslivet. Regler och rekommendationer i koden går på vissa ställen längre än lagstiftningen inom området och tanken med detta är att möjliggöra en förhöjning av ambitionsnivån bland företagen. Koden skall tillämpas genom självreglering med hjälp av principen "följ eller förklara" och målgruppen är primärt börsnoterade bolag, men koden lämnar även öppet för andra typer av företag att frivilligt följa dess rekommendationer (Kodgruppen, 2004b).

Den finns stora varianter mellan nationernas koder för bolagsstyrning och den tydligaste gränsen brukar sägas ligga mellan amerikansk och brittisk modell för bolagsstyrning och den kontinentaleuropeiska modellen. Skillnaderna mellan de olika modellerna grundar sig i bolagens ägarstruktur samt förekomsten av offentliga uppköpserbjudanden på de olika aktiemarknaderna och främst skiljer sig de olika nationella regelverken som reglerar bolagens struktur åt. Med tanke på dessa faktorer positionerar sig Svensk kod för bolagsstyrning mellan de två grupperna av bolagsstyrningsmodeller och har fått influenser från flera håll (Kodgruppen, 2004b).

Lindell & Arvonen påpekar att den nationella kulturen influerar hur företagsledare inom landet agerar, ett sätt att leda kan vara mycket framgångsrikt i ett land men inte i ett annat. Enligt Boter & Holmquist har svenskt ledarskap många likheter med amerikanskt ledarskap och kan snarare associeras med denna form framför europeiska varianter. Likheterna kan ha sin grund i att det är många svenska företagsledare som utbildat sig i USA eller varit verksamma i amerikanska företag och som sedan finner amerikansk typ av ledarskap och kultur mer praktisk än europeisk ledarskapsform. Nästan samtliga företagsledare i Sverige har gedigna kunskaper inom det engelska språket, jämfört med att det enbart är en femtedel av de franska företagsledarna som är bevandrade i engelskan (Jönsson, 1996).

Boter & Holmquist menar att en annan del av förklaringen är att konceptet av kultur som finns i stora regioner, såsom Europa eller USA, uppenbarligen är av en mer generell art. Detta leder till att det alltid förekommer variationer i mönstret inom regionen. Europa har en gammal turbulent historia och med alla de befintliga varianterna av kulturer är det svårt att tala för en gemensam ledarskapsform gällande för hela den europeiska kontinenten. Istället är varianterna mellan Nord- och Sydeuropa, eller mellan dessa nationer, i allmänhet enklare att identifiera, än att samla generella karakteristika gällande för ledarskapsstilen i Europa. Sverige kan i vissa aspekter skilja sig från övriga Europa och har mer gemensamma faktorer med USA och det existerar både teoretiska och empiriska bevis på att svenska företagsledare

har fått stor påverkan från amerikanska företagsledare. Praktiska effekter som kommer av detta är bland annat att svenska bolag tenderar att se på den amerikanska marknaden, som är mycket lik den svenska, och förbiser därmed skillnaderna inom denna stora marknad. När svenska bolag planerar att etablera sig utomlands ligger ofta den amerikanska marknaden nära till hands, eftersom det föreligger stora likheter i ledarskapsstil och att språkbarriärerna är minimala (Jönsson, 1996).

Jönsson skriver att nationell ledarskapsstil utgörs av flera lager av sediment bestående av ledarskapsfarenheter tillsammans med flera ledande bolag med erfarenheter från strategisk problemlösning och perioder av framgång. Kulturella aspekter skiljer ledarskapet åt, i Sverige prefereras bland annat samarbete och informell hantering och idealformen av kontroll är visioner som implementeras och kommuniceras i en samstämmighet av förtroende. Förtroendet på förtroendet, istället för på finansiell kontroll, medför att svenska bolag kan ha komplexa strukturer med fokus på produkter och länder. Det största hotet mot svenskt ledarskap är amerikanska konsultföretag som baseras på en annan kultur, samt finansiella investerarens dominans på kapitalmarknaden. Det spekulativa finansiella kapitalet kan troligen inte tillgodogöra de kritiska funktionerna i industriellt ägande, som är en kärnpunkt i svenskt ledarskap, eftersom det finansiella kapitalet inte har samma bibehållande kraft som det industriella kapitalet. Sødergaard poängterar att det är en sak att vara medveten om kulturella skillnader mellan nationer, men att det är en helt annan sak att hantera dessa skillnader och att organisera sig effektivt under förutsättningarna (Jönsson, 1996).

3.4.6 Självregering eller lag

Manipulering och korruption bland företagen har lett till ett ökat tryck för strängare lagstiftning och försök till striktare reglering har gjorts, dessutom har en offentlig illustration angående allmänhetens svikna förtroende tagit form. Reaktionen är rättfärdigad och behövlig, men att till exempel försöka utöka oberoendet bland företagets ledning är inte rätt angreppssätt, eftersom hänsyn inte tas till själva roten av problemet. Det vill säga att problemet med företagets styrning endast kommer att lösas om grunden i regleringen är att komma tillrätta med företagets uppfattning av deras sociala ansvar och vinstrollen de spelar i detta syfte. På lång sikt är det fördelaktigt om företagen får möjlighet att själva reformera styrningen och på så vis genomföra självreglering. Förändringarna kan inte tryckas ner i företagen, eftersom de då inte kommer att ta dem till sig. Om företagen vill återuppbygga förtroendet för dem, måste de göra mer för att reflektera det faktum att förtroendet bygger på allmänhetens åsikt och acceptans. Lagstiftning och reglering utgör endast en del av vad som behöver göras, företagen måste ändra sin attityd och definiera sin roll i samhället för att återfå det välbehövliga förtroendet från intressenterna (Wilson, 2004).

Cadbury-koden i Storbritannien är inte lagstiftad utan självreglerande. Detta behöver, enligt Dahya (2002), inte innebära att den inte är slagkraftig. Kommittén som tagit fram koden har tydliggjort att i det fall koden inte tillämpas med principen ”följ eller förklara” kan den bli lagstiftad. Även Jones & Pollit (2004) menar att Cadbury utfärdat varningar om att lagstifta koden om tillämpningen inte blir som önskat.

Kritiken mot en kod för reglering av bolagsstyrning kan delas in i två huvudpunkter. Den första är att processen för framtagandet och revideringen är för ”ad hoc”- inspirerad, vilket innebär att den är otydlig och föränderlig. Den andra punkten är att tekniken för övervakning

och påtryckning för tillämpning i bästa fall är svag och i sämsta fall helt obefintlig. De koder som har utformats i Storbritannien tar inte hänsyn till dessa båda faktorer och möter således inte alla krav. Men trots kritiken att självregleringen är för föränderlig, finns endast ett mycket svagt stöd bland företag att få bolagsstyrningen lagreglerad. Eftersom omgivningen är kritisk till att ramen av standarder för bolagsstyrning inte är tillräckligt strikt, samt då påtryckningarna att koden bör kopplas till regleringen för redovisning och revision, istället för att vara en separat reglering, är starka bör vidare forskning genomföras för att utreda behovet av en förändring av kodens form (Dewing & Russel, 2000).

Enligt Fearnley & Hines (2003) är lagstiftning inom bolagsstyrningsområdet i Storbritannien inte behövligt, med tanke på strukturen på den brittiska regleringen inom redovisningsområdet. Det finns stort stöd för att delegera ansvaret för regleringen till den privata sektorn med hjälp av koder och frivilliga regleringar. Lagstiftningen ses som en sista anhalt när alla andra medel är prövade och funna otillräckliga. Men internationella påtryckningar och utökad lagstiftning från EU leder till kostsamma implementationer för brittiska företag. Införandet av bolagsstyrningslagen i USA inverkar starkt på brittiska företag, eftersom hälften av de främsta företagen i Storbritannien är involverade i den amerikanska marknaden och USA:s inblandning i regleringen för dessa företag blir inte positivt bemött.

Sarbanes-Oxley Act i USA är inte en kod på det sätt som Code of Best Practice är i Storbritannien, utan är istället lagstiftad. Denna lag omfattar alla företag som finns noterade på den amerikanska börsen och sanktioner som kan komma vid eventuell överträdelse är betydande penningssummor eller till och med fängelsestraff (Taylor, 2003).

Det har vid flera tillfällen visat sig att civil- och marknadsreglering lyckats genomföra regleringar av olika slag, men trots detta finns det brister i effektiviteten. Anledningen till detta är bland annat att de företag som inte är beroende av sitt varumärke till stor del kommer undan och fortlever utan större ärr, efter till exempel en skandal. Ineffektiviteten kan även bero på att människor har olika åsikter och det kan vara en svårighet att få denna typ av reglering att få tillräckligt med fäste och därmed genomslagskraft. Till sist kan även informationsbristen leda till minskad effektivitet genom att marknaden litar på att aktieägarna är välinformerade och gör rätt val, men en oinformerad aktieägare har svårt att hålla ett företag ansvar för något (Hertz, 2004).

Hertz (2004) menar vidare att oberoende av konsekvenserna för företagen, som kommer av att de hamnar i ljuset och blir omgivna av offentlig kritik, är att civil- och marknadsreglering inte är tillräckligt för att skapa ansvar hos multinationella företag och för att definiera skillnaden mellan tillförlitliga och otillförlitliga företag. Hot om lagstiftning kan vara mycket effektiv när det kommer till att modifiera tillämpningen av god bolagsstyrning. En ny inriktning som skönjs är en utveckling av internationella standarder, minimikrav på de normer som ställs för företagens uppförande och nya lagar som inte enbart härrör sig till nationella sätt att hantera internationellt ansvar, utan lagar som mer direkt riktar sig till företagens styrelse och ledning. Internationella regelverk kan vara mycket effektiva när det gäller att hålla multinationella företag och dess ledare ansvariga, det lämnar dem mycket liten yta att gömma sig på. Frivillighet och självreglering har varit det företagen eftersökt och hittills lyckats få.

Hertz (2004) fortsätter med att civil- och marknadsreglering inte ger den efterfrågade effekten och inte har förmågan att inverka i stort på företagen. Företag som får uppmärksamheten riktad mot sig agerar vanligtvis, men generellt har företagens respons varit svagt. Istället för

en förändring sker en anpassning av företagens retorik. Företagen ställer upp prydliga rapporter som svar på det övermått av koder och frivilliga standarder som sammanställs. Koderna och standarderna kan inte kontrolleras på ett effektivt sätt och i det fall de inte följs kan inga sanktioner tillämpas. Det har hittills inte funnits några kvalitativa indikationer på att några behjälpliga handlingar har gjorts för att hindra överträdelse av frivilliga koder. Det finns de företag som arbetar med självreglering på ett korrekt sätt och utvinna positiva fördelar ur det, men glappet mellan det som sägs om efterföljning av koder och socialt ansvar och mellan den faktiska verkligheten är ofta mycket stort.

Parkinson & Kelly (1999) menar att designen på hur bolagsstyrningen regleras bör lämnas till marknaden själv att avgöra. Trycket formar företagets styrning på ett sätt som är anpassat situationen och inblandning från till exempel regeringen kan i många fall vara förstörande. Om det stämmer att marknaden sköter regleringen bäst själv kan behovet av bolagsstyrningskoder ifrågasättas och dessa kan då anses som ett hinder för den väl fungerande självregleringen. Det finns ett antal motsättningar mot självreglering på marknaden, till exempel att det är svårt för aktieägare att se svagheter i bolagsstyrningen och därmed komma med ett accepterat förslag på förbättring. Att övertagsrisken av företag som presterar dåligt är ett incitament för bolaget att förbättra bolagsstyrningen, men korrelationen mellan dålig prestation i företaget och övertagningar är svag, vilket medför att sambandet inte håller. Av bland annat dessa anledningar är det rättfärdigat med reglering för bolagsstyrning, men regleringen bör vara en variant av självreglering och inte lagstandard, eftersom det är viktigt att flexibilitet eftersträvas.

3.4.7 Internationell harmonisering

Allteftersom företagen växer ökar behovet av att agera på fler kapitalmarknader och arbeta över nationsgränser. Starka ekonomier lockar investerare och företag till sig och de nationer som har öppnat sig för världsmarknaden och som har goda legala system, som skyddar investerare, har möjlighet att genom globaliseringsprocessen attrahera stora mängder kapital. Effekten av detta blir att dessa typer av ekonomier behöver goda bolagsstyrningsprocesser och aktieägarvärdet blir en central faktor. Bolagsstyrningsproblemen kan dyka upp i det fall aktieägarvärdet inte premieras och tas hänsyn till. Det kan dock vara så att vad som anses vara aktieägarvärde i en nation inte är det i en annan, nationella differenser förekommer således beroende på kulturella och lagstiftade skillnader (Bhasa, 2004).

Bhasa (2004) menar vidare att det existerar relativt stora hinder för att kunna konstruera en internationell bolagsstyrningsmodell. Det föreligger svårigheter i att sammanställa ett bästa beteende för företag internationellt, och samtidigt som nationella lagar skall tas hänsyn till är även politiska aspekter viktiga att ta hänsyn till. Kulturella skillnader mellan länder är ytterligare ett hinder i konvergensen av bolagsstyrningen. Dessa faktorer leder till att det är högst orealistiskt att en internationell bolagsstyrningsmodell är möjlig att åstadkomma. Trots detta har försök från vissa länder att använda sig av ett annat lands styrningsmodell lett till intressant utveckling inom ämnet. Bolagsstyrningsproblemen upphör dock inte av att tillämpa en annan nations modell, utan det är istället viktigt att utreda den interna styrkan och även svagheter för att avgöra hur den unika nationella modellen bör se ut för att vara bäst lämpad för den praxis som dominerar.

Efter de inträffade skandalerna i USA har det inom EU förts diskussioner om riskerna för att liknande situationer skulle kunna uppstå även inom Europa, samt hur det skall arbetas för att minimera dessa risker. Diskussionen behöver även ses i ett vidare perspektiv med hänsyn tagen till den internationella utvecklingen, för att vidden av den finansiella globaliseringen skall framträda (Dewing & Russel, 2004). Det finns många som argumenterar för att en harmoniserad modell för bolagsstyrning i Europa kommer att ta form. Det finns två stora modeller som skulle komma att påverka en europeisk modell starkt. Den första är den anglosaxiska modellen, som har sin grund i förhållandet mellan aktieägare och bolagets ledare. Marknadskapitalism dominerar synsättet, dessutom anses decentralisering och självreglering vara viktiga komponenter. Dessa faktorer baseras på att återuppbygga ett vinstorienterat beteende och strävan mot materiell framgång, vilket medför ett mer kortsiktigt fokus (Cernat, 2004).

Cernat (2004) menar att den andra modellen således är den kontinentala, och denna skiljer sig relativt mycket mot den anglosaxiska modellen. I den kontinentala teorin besitter varje enskilt företag en vilja, och denna vilja är inte alltid förenlig med skapandet av aktieägarvärde. Modellen grundar sig i intressenternas intressen och det är inte ovanligt att de intressenter som är aktiva i företagets beslutsfattande är de anställda, via arbetarföreningar och facket. De skilda formerna av bolagsstyrning som ryms i Europa leder till vissa motsättningar för en enhetlig harmoniserad modell för bolagsstyrning. Skillnaderna i de två blocken är relativt stora och svåra att övervinna, samtidigt som beslutsfattare i EU har svårt att sammanställa en följdriktig kod för "bästa praxis" bland företagen. Försök har gjorts i 30 år att skapa en harmoniserad modell utan att lyckas, förutsättningarna för en sådan modell är relativt ogynnsamma, åtminstone kortsiktigt.

Bolagsstyrningsdebatten har pågått under många år i Europa och i de olika nationerna har debatten florerat. Det har under denna tid hävdats av en kommission inom EU, med ansvar för bolagsstyrningsfrågor, att det inte funnits något behov av en reglering på EU-nivå inom området. Detta med anledning av de nationella skillnader som föreligger och de skillnader i utformningen av koderna i länderna, både vad gäller omfattning och rekommendationer. En inblandning från EU:s sida i bolagsstyrningsdebatten var inte motiverad och området som debatten berörde ansågs vara väl passande för en mjukare styrning. Harmonisering av koder i EU skulle leda till att styrkan av den nationella mångfalden skulle komma att riskeras. Dessa ståndpunkter förändrades radikalt i och med skandalerna i USA. På en mycket kort tid blev harmonisering av bolagsstyrningskoderna i EU en mycket viktig fråga. Det kan mycket väl vara så att kommissionen överreagerar och inrättar lagstiftning inom ett område som saknar behovet av det. Kommissionen ger således ut rekommendationer och sätter upp lagar för minimikrav för nationer att följa de lokala koderna. Detta kan ses som en början till en harmonisering av bolagslagar mellan medlemsländerna. Men det är viktigt att notera att många av rekommendationerna snarare är en reaktion mot den nya lagstiftningen i USA inom bolagsstyrning än att de är en förebyggande insats mot företagskriser i EU (Lannoo, 2004).

Det finns inget bolagsstyrningssystem som kan klassas som det bästa systemet, men det har visat sig att den anglosaxiska formen av system bättre skyddar aktieägarvärde och på så sätt har skapat en fördelaktig makromiljö. Detta leder till att länder som inte använder sig av denna typ av struktur kan dra fördelar av att anpassa sig till en liknande form. Det finns olika aspekter på om företag kommer att efterfölja de olika bolagsstyrningsstrukturerna som ges i form av koder och liknande. Argument för att de inte kommer att efterföljas är att ägarstrukturen i företag förändras mycket långsamt. De motsatta argumenten som menar att

efterföljning kommer att ske är att om bästa praxistekniken för ett företag karakteriseras av en kostnadskurva i form av ett U, kommer konkurrensen att medföra att varje företag inom samma bransch kommer att tillämpa samma bästa praxis. Detta skulle då även gälla för bolagsstyrningsmodeller (Gugler et al., 2004).

Gugler et al. (2004) säger vidare att det kan komma att ske en uppdelning mellan nationer med starka krav på strukturen för bolagsstyrning och mellan de nationer som inte har lika starka krav. Effekten av detta kan vara att ett företag som agerar i ett land med höga krav och som inte vill följa dessa krav, kan välja att inte notera sig och därmed undkomma tillämpningen av bolagsstyrningssystemet. Medan ett företag som är beläget i ett land med svaga system för bolagsstyrning, som är i behov av kapital, enkelt kan notera sig i en nation med tydligare system och därmed vinna kapitalfördelar. Detta leder till att i det fall en globalisering av bolagsstyrningssystem inte sker, kommer en uppdelning mellan företag att inträffa - stora multinationella företag med aktier på många nationsmarknader och små nationella familjeföretag.

3.5 Socialt kapital

Det senast årtiondet kan en anmärkningsvärd explosion av forskning utförd av ekonomer, politiska forskare och sociologer angående definitionen och mätningen av socialt kapital noteras. Det kan till stor del motiveras med ett akademiskt och politiskt intresse i det sociala kapitalets förklarande förmåga, med hänsyn till variationen i ekonomisk och institutionell prestation. Den framträdande teoretiska materialen har hyllats som en viktig länk mellan områdena ekonomi, sociologi och stadskunskap, vilket betecknar en återkoppling till aspekten där "ekonomin" verkar i en komplex social och institutionell miljö (Wallis et al., 2004)

3.5.1 Vad är socialt kapital

En definition av socialt kapital, vilken summerar mycket av den konventionella kunskapen om begreppet, lyder "Det är inte vad du vet, det är *vem* du känner" (Woolcock & Narayan, 2000, s. 225). Socialt kapital är de olika särdrag som finns hos en social organisation, såsom förtroende, normer och nätverk vilka kan förbättra effektiviteten i ett samhälle genom att förenkla samordnade handlingar. Socialt kapital gör det även möjligt för deltagare att agera mer effektivt tillsammans i sin strävan efter att uppnå delade mål (Putnam, 2003).

Socialt kapital är en förmåga som växer fram från existensen av tillit i ett samhälle, eller i särskilda delar av samhället. Det kan finnas förkroppsligat i den minsta och mest grundläggande sociala gruppen, familjen, men även i den största av alla grupper, nationen, samt i alla grupper däremellan (Fukuyama, 1995). När människor går igenom svåra tider räknar de med att familj och vänner skall finnas där och fungera som ett sista säkerhetsnät. Den grundläggande idén med socialt kapital är att en persons familj, vänner och kollegor utgör en viktig tillgång, som kan nyttjas i en krissituation, användas som påtryckning för materiell vinning och avnjutas för den egna sakens skull. Viktigt att notera är att det som gäller för individen, även gäller för gruppen (Woolcock & Narayan, 2000).

Socialt kapital skiljer sig från många andra former av humant kapital på så sätt att det normalt skapas och vidareförmedlas genom kulturella mekanismer såsom tradition, historiska seder

och bruk samt religion. Normalt sett brukar ekonomer hävda att formationen av sociala grupper kan förklaras som ett resultat av frivilliga kontrakt mellan individer, som har gjort en rationell uppskattning av att samarbete gagnar deras långsiktiga egenintresse. Om detta skulle vara fallet, skulle förtroende inte vara nödvändigt för samarbete. Legala funktioner såsom kontrakt kombinerat med ett upplyst egenintresse kan kompensera avsaknaden av förtroende och möjliggöra för främlingar att tillsammans skapa en organisation som arbetar med ett gemensamt syfte. Grupper kan skapas utifrån egenintresse vid vilket tillfälle som helst, och gruppformationer är inte beroende av kultur. Men även om kontrakt och egenintresse är viktiga orsaker för sammanslutning, är de mest effektiva organisationerna baserade på samhörighet från delade etiska värderingar. Dessa gemenskaper kräver inte omfattande kontrakt eller laglig reglering av relationerna, eftersom tidigare moralisk samstämmighet ger medlemmarna i gruppen en grund för ömsesidigt förtroende (Fukuyama, 1995).

De flesta former av socialt kapital, såsom exempelvis förtroende, kallas ”moraliska resurser”, vilket innebär att denna resurs ökar, inte minskar, i samma takt som den används. Faktum är att om den inte används försvinner den helt. Förtroende är en avgörande komponent i socialt kapital och är en allmän nyttighet, till skillnad från till exempel vanligt kapital som oftast är en privat resurs. Precis som alla offentliga nyttigheter undervärderas ofta det sociala kapitalet och de privata aktörerna ställer ofta inte tillräckligt stora mängder till förfogande. Det krävs ofta samarbete mellan lagstiftande organ och verkställande myndigheter, mellan regionstyrelser och privata grupper, bland politiska partier, mellan anställda och deras chefer och bland mindre företag och så vidare. Särskilda avtal och övervakning är i dessa fall för det mesta antingen väldigt dyrt eller rent av omöjligt, och det är även praktiskt väldigt svårt att ha en tredje part som skall driva igenom avtalen. Om graden av förtroende är högt i ett samhälle betyder det oftast att det råder samarbete, eftersom det är förtroendet som smörjer samarbetet och att samarbetet sedan resulterar i förtroende (Putnam, 2003).

Det är inte möjligt att genom förnuftiga investeringsbeslut förvärva det sociala kapital som är nödvändigt för att skapa denna typ av moraliska sammanhållning, vilket dock är tänkbart inom andra former av humankapital. En individ kan med andra ord helt enkelt börja på en lämplig skola och gå en utbildning eller andra kurser, och därmed investera i traditionellt humankapital. Förvärvande av socialt kapital kräver tillvänjning av gruppens moraliska normer samt uppbringande av dygder som till exempel ärlighet, lojalitet och pålitlighet. Gruppen måste dessutom anamma generellt accepterade normer i sin helhet innan förtroendet kan bli föremål för allmän tillämpning bland medlemmarna. Strävan efter samstämmighet är mycket svårare att uppfylla än andra former av humankapital, men på grund av att detta är grundat på etisk tradition är det också mycket svårare att modifiera eller förstöra (Fukuyama, 1995).

Begreppet socialt kapital kan kritiseras, för att det bortser från de negativa konsekvenserna av det sociala kapitalet, som till exempel att det finns organisationer som arbetar för syften som motverkar samhällets generella mål. Begreppet tar inte heller hänsyn till maktaspekten, där utvecklingsländer har informella nätverk med hög solidaritet men vilka trots detta har dålig ekonomisk utveckling. De har inte tillgång till de finansiella marknaderna, eftersom de saknar resurser och makt. En annan maktaspekt är att en samhällsgrupp, vilken har förvärvat mycket socialt kapital, kan hindra andra grupper från att få tillgång till resurser. Socialt kapital kan inte heller kvantifieras beroende på ett antal olika orsaker. För det första är de omfattande definitionerna flerdimensionella och innehåller flera olika nivåer och delar av analys. För det andra förändras formen och naturen av socialt kapital över tiden, allt eftersom makten flyttas

mellan formella institutioner och informella organisationer. Och den sista orsaken är att inga långvariga, nationella undersökningar utformades initialt för att kunna mäta socialt kapital (Woolcock & Narayan, 2000).

3.5.2 Det sociala kapitalets effekter

Människor med ett stort socialt kapital blir mer toleranta, förstående och mindre cyniska, vilket är saker som gynnar hela samhället. Ett stort socialt kapital gör människor klokare, friskare, rikare, tryggare och mer kapabla att styra en rättvis och stabil demokrati (Putnam, 2001). Enligt en undersökning gjord av Wenpin & Sumantra (1998) framställdes starka bevis för att socialt kapital främjar ett värdeskapande, och denna observation var stadigt förankrad på affärsenhetsnivå. Socialt kapital hade betydande effekt, både direkt och indirekt, på resursutbytet och sammankopplingen. Investeringen i socialt kapital inom ett företag skapar efter hand ett högre värde och ett utökad utbyte av resurser, vilket kan sammankopplas med ökad innovation och produktskapande.

Om ett samhälle har ärvt ett stort socialt kapital underlättas även frivilligt samarbete. Detta sociala kapital tar sig uttryck i normer för ömsesidighet och nätverk av samhällsengagemang. Vissa faktorer i ett samhälle kan förbättra effektiviteten i detta genom att underlätta samordning av handlingar. Exempel på sådana faktorer kan vara förtroende, nätverk och normer. Precis som andra former av kapital är socialt kapital en bidragande faktor till att de mål som är svåra och kanske rent av omöjliga att nå ändå kan uppnås. Personer och medlemmar i en grupp kan, genom förtroende och tillit till varandra, prestera betydligt mer än en grupp som saknar denna tillit. Ett konstaterat faktum är att socialt kapital underlättar spontant samarbete (Putnam, 2003). Hederlighet och tillit gör att människor blir mindre misstänksamma och släpper på sin vaksamhet, vilket gör att transaktionskostnader i form av kostnader för vardagslivets utbyten av tjänster och penningtransaktioner minskar. Ekonomerna har därför kunnat konstatera att samhällen där alla litar på varandra har en mätbar ekonomisk fördel, eftersom förtroende smörjer den oundvikliga friktionen mellan människor som skall samverka (Putnam, 2001).

De som redan besitter socialt kapital har en tendens att kunna tillgodogöra sig mera, medan de som inte har något har svårt att skapa det. Det är som onda eller goda cirklar och till skillnad från andra sorters kapital är socialt kapital en resurs som ökar om det används. Om människor visar förtroende för varandra desto mer ökar det förtroendet de har för varandra. Detta gäller även i det omvända fallet, då faktumet att det inte existerar något socialt kapital blir allt tydligare enbart på grund av bristen på socialt kapital. Aktörer gynnas av samarbete, men avsaknad av ömsesidigt förtroende gör att det skapas incitament för att klara sig på egen hand. Det kollektiva handlandets dilemma kan lösas på så sätt att externa källor av socialt kapital utnyttjas, eftersom redan existerade sociala nätverk kan ta sig förbi problem där information saknas. Förtroende kan spridas och bli överförbart med hjälp av dessa nätverk och det sociala kapitalet kan därmed hjälpa till att förbättra marknadernas effektivitet (Putnam, 2003).

I alla moderna samhällen skapas, förstörs och förändras organisationer konstant. Den mest användbara sorten av socialt kapital är ofta inte förmågan att arbeta under ledning av ett traditionellt samfund eller en grupp, utan potentialen att kunna ge form åt nya sammanslutningar och att kunna samarbeta inom de givna ramar som de frambringar. Det finns ett brett spektrum av mellanliggande organisationer, vilka tydligt skiljer sig från

familjeorganisationen eller de organisationer som avsiktligt etablerats av landets styrelse. Regimen måste ofta ingripa för att befrämja gemenskap när där finns en avsaknad på spontan samstämmighet. Statlig inblandning kan utgöra definitiva risker, eftersom det alltför enkelt kan försvaga de oöverlagda formationer vilka etablerats i det borgerliga samhället. Socialt kapital har stora betydelser för vilka industriella ekonomier som ett samhälle har potential att skapa, med andra ord kommer kostnaden för att driva verksamheter att bli lägre om medarbetare har förtroende för varandra till följd av gemensamma etiska normer. En sådan organisation kommer också att ha lättare att utvecklas organisatoriskt, då en hög grad av tillit kommer att möjliggöra att ett stort urval av sociala relationer kan uppstå (Fukuyama, 1995).

Det sociala kapitalet har även mörka sidor, eftersom ett alltför stort sammanbindande socialt kapital och en frånvaro av ett överbryggande socialt kapital kan skapa intolerans och fördomar. Detta innebär en risk för vidgade klassklyftor, rasmotsättningar och diskriminering (Putnam, 2001). I de flesta samhällen idag visar de lägre samhällsklasserna mindre benägenhet att förlita sig på andra än de högre klasserna. Skälet till detta kan vara att de högre samhällsklasserna i de flesta fall bemöts med större tillit, uppriktighet och respekt (Newton, 1997). Det existerar även en skillnad mellan graden av förtroende beroende på om personen bor i en stor eller liten stad. Det är troligt att folk är mer tillmötesgående och ärligare i en liten stad, och att brottsligheten och därmed misstänksamheten och vaksamheten är betydligt högre i en storstad. Den stigande brottsstatistiken kan vara ett tecken på den försvagade sociala tillsynen, eftersom brotten ökade i antal samtidigt som socialt kapital, förtroende och tillförlitlighet vände nedåt. Social brist på förtroende är inte helt objektivt, utan avspeglar en personlig uppfattning av den egna tillförlitligheten vilket får till följd att det påverkar andra. Det influeras även av erfarenheter och sociala vanor som varje människa bär med sig från sin uppväxt, och detta pekar på att ungdomens brister är en historisk spegling av det sociala förhållningssättet och inte ett karaktärsfel (Putnam, 2001). Avsaknaden av sociala band kan ta sig uttryck i att till exempel kontorsanställda oroar sig för att lämnas utanför cirkeln av viktiga beslut. Det kan även vara att ambitiösa yrkesutövare inser att det krävs aktivt engagemang för att skapa kontakter och nätverk om framgång skall uppnås vid en nysatsning (Woolcock & Narayan, 2000).

3.6 Sammanfattning

Regleringshistoriken i Storbritannien, USA och Sverige har präglats av olika omskakande händelser, det vill säga allmänna kriser och företagsskandaler som alla har påverkat utformningen av regleringen internationellt och nationellt på olika sätt. De olika formerna av kriser har medfört att felaktigheter eller avsaknader upptäcks i den befintliga regleringen och förändringar och nyskapande i regleringsutformningen har ägt rum för att förhindra framtida liknande händelser. Sammantaget visar denna utveckling att det är kriser som föder och förändrar reglering och det är de som driver utvecklingen framåt. De senaste årens kriser handlar främst om skandaler i företag som kommer av bedrägligt beteende och aktieägarvärde som inte tillvaratagits. Begrepp som etik och förtroende har fått en betydande roll i samhället. Etik innebär att arbeta för de gemensammas bästa och om vad som är gott och vad som är ont i samhället, förtroende är ett mycket viktigt begrepp för välbefinnandet och är en elementär grund för att samhällen skall kunna fungera. Corporate Social Responsibility (CSR) är en teori som arbetar för att företagen skall ta ansvar för sina handlingar inför samhället och innefattar därmed att företagen arbetar med ovan nämnda begrepp. En av de viktiga

beståndsdelarna i CSR är bolagsstyrning, som är det som kan anses vara det problematiska i de skandaldrabbade företagen.

För att komma tillrätta med den nutida krisen med förtroendebrist för näringslivet, arbetas det med förbättring av bolagsstyrningen genom reglering i form av lagar och koder. Reglering har inrättats i Storbritannien, USA och nu även i Sverige, och effekterna som regleringen åsyftar har påträffats till viss del i Storbritannien genom att styrelsens arbete har förbättras samt att företagsinformationen nu präglas av mer öppenhet. I USA kommer struktureringen av bolagsstyrningen att bland annat medföra effekter på förtroendet. I allmänhet har det visats att förtroendet för näringslivet i dessa länder redan varit av en god standard, men några få undantag har uppdagats och försämrat allmänhetens tillit. Förtroende måste existera för att det sociala kapitalet i samhället skall finnas till, detta eftersom det sociala kapitalet helt och hållet bygger på förtroende. Utan socialt kapital kommer samhället inte att fungera, eftersom misstron blir mycket stor mellan människor och detta missgynnar de essentiella nätverk som bygger upp näringslivet. Uppsatsen bygger på den abduktiva ansatsen och därmed ett samspel mellan teori och empiri, och i nästa kapitel presenteras den andra delen av denna interaktion. I kapitlet redogörs det för ett antal insatta respondenters åsikter om den svenska bolagskoden, om den kommer att bidra till att förtroendet återskapas samt vilka andra effekter som den kan tänkas bidra till.

4. Resultatredovisning

I detta kapitel presenteras de resultat som framkommit i de olika intervjuer som genomförts med revisorer, kritiker och medlemmar i Kodgruppen. Respondenterna delades in i tre olika grupper på grund av att det stora antalet respondenter som intervjuats annars hade förvirrat läsaren. Grupperingen medförde även att svaren fick mer fokus och en ökad tydlighet. Resultatet från den empiriska undersökningen har strukturerats i avsnitt utifrån de olika områden som författarna valt att dela in undersökningen i. Detta för att det skall vara lätt för läsaren att förstå och tyda de svar som framkom i undersökningen samt för att ge en struktur på det omfattande empiriska material som framkom av intervjuerna.

4.1 Kodens grundtankar och behovet av den i Sverige

Avsikten med detta avsnitt är att ta reda vilka grundtankar som ligger bakom den nya koden för bolagsstyrning i Sverige och vad den syftar till att åstadkomma. Författarna har även utrett om det fanns ett behov av koden samt om och i så fall varför det fanns en anledning till att den skapades.

4.1.1 Grundtankar bakom koden och anledningen till dess uppkomst

De flesta respondenter anser att grundtanken bakom koden är att den skall bidra till att öka förtroendet för näringslivet hos marknaden, hos alla intressenter och inte minst hos allmänheten, med tanke på de skandaler som inträffat i Sverige och framförallt utomlands. En av kritikerna menar att Kodgruppen själv skildrar grundtanken relativt väl i inledningen till rapporten Svensk kod för bolagsstyrning, där de beskriver de senaste årens förtroendeskakande händelser. Staten kände att åtgärder behövde vidtas för att kunna gå vidare och för att få ordning på situationen. Kodgruppen bekräftar att grundtanken bakom koden var att främja förtroendet för näringslivet och förbättra bolagsstyrningen i svenska bolag. En medlem av Kodgruppen säger vidare att Förtroendekommissionen har fastställt att svag bolagsstyrning är ett huvudproblem för förtroendet för näringslivet och att de tyckte att det fanns ett behov av tydligare riktlinjer för bolagsstyrningen. Koden är startskottet för en process och den kommer att över den närmast tio åren väsentligt förbättra tilltron till företagen och koden kommer inte att stå still, utan den kommer att utvecklas undan för undan.

En av revisorerna förklarar att det har pågått utredningar om bolagsstyrning under många år och utgångspunkten har hela tiden varit att skapa förtroende för företagen. Kritikerna påpekar att tanken med koden är att stärka förtroendet och klargöra hanterandet av olika frågor och på så sätt få en bättre bolagsstyrning. Enligt en person i Kodgruppen syftar den svenska koden för bolagsstyrning till att säkerställa att bolagen agerar i ägarnas intresse och inte några andra sidointressen. Kärnpunkten i bolagsstyrningen är att företaget skall drivas i ägarnas intresse och det är det som har fallerat under ett antal år. Det är även viktigt att skilja på ett noterat och

icke noterat bolag, eftersom det sistnämnda kan drivas fritt inom lagens ramar och ägarna kan själva bestämma om de vill missköta sitt bolag. Det är däremot en helt annan sak om bolaget erbjuder sina aktier till en bred allmänhet på en börs och det är detta som är själva kärnproblemet i bolagsstyrningen.

En revisor påpekar att bolagskoder har funnits i England och andra länder sedan länge och bolagsstyrning har i och för sig funnits i många år i Sverige, men har inte kodifierats på detta sätt tidigare. En person i Kodgruppen förklarar att EU-kommissionen förväntade sig att det fanns en kod i varje medlemsstat i början av 2000-talet och det har blivit en internationell standard att det skall finnas en samlad nationell kod. Om den internationella utvecklingen inte hade funnits hade det troligen inte upprättats en kod i Sverige. Även många av kritikerna menar att bolagskoder har införts i de flesta länder och Sveriges införande av en kod är att anpassa sig till en internationell trend. Flera av revisorerna instämmer genom att påpeka att en internationell väg går över världen och Sverige är sist i Europa med att ta tag i en sådan kod. Två av dem lyfter fram Sarbanes-Oxley Act i USA som en viktig pådrivande faktor till införandet av en svensk kod. En av kritikerna menar även att Sverige faktiskt har en väldigt modern Aktiebolagslag och att en del av det som finns i Sveriges aktiebolagslagstiftning finns i andra länders koder. Det faktum att det inte finns någon kod behöver inte betyda att det finns mindre regler eller att styrningen är sämre, förhållandet är olika i olika länder.

Enligt en av revisorerna är det viktigt att kunna lita på de aktörer som verkar på den finansiella marknaden, framförallt för anonyma investerare som investerar i stora företag, eftersom de baserar sina beslut på offentlig information som kommer från företaget. För att kunna göra detta måste investerare kunna lita på att den informationen är korrekt och ger en riktig bild av företaget. Vid en oväntad händelse kan investerare dra tillbaka sina pengar eller inte göra en investering överhuvudtaget, vilket kan bli mycket negativt för företagets finansiering. Några medlemmar av Kodgruppen menar att alltför svenska organisationer, där ibland Sveriges Aktiesparares Riksförbund och Styrelseakademin, började tala om och krävde en svensk bolagskod. De fortsätter med att säga att det är mycket svårt att vara en seriös kapitalmarknad om en gemensam nationell kod inte tillämpas. När utvecklingen har kommit till ett visst stadium är det svårt att avvika från den internationella investerarens syn på regeluppsättningen som varje kapitalmarknad skall ha, vilket gör det så gott som omöjligt att finna skäl till att inte ha en kod. Bolagskoden blir en förutsättning för att en marknad skall fungera, eftersom den inte har råd med skandaler. Stockholmsbörsen har till exempel bara råd med någon enstaka skandal, annars förloras förtroendet för hela marknaden. Koden blir ett sätt att utveckla och bibehålla förtroendet på en marknad, och om koden lever upp till detta har den uppfyllt sitt syfte.

Två av kritikerna anser att det kan finnas en poäng i att koden införs för att Sverige skall kunna anpassa sig till ett internationellt mönster, med följderna att utländska investerare kan känna igen sig. De delar Förtroendekommissionens uppfattning om att koden är ett bra sätt att presentera svensk bolags- och börsreglering för utländska investerare och ger en guidning, vilket är det främsta syftet med koden. En kritiker menar att koden även har en allmän psykologisk effekt på så sätt att nationen visar politisk handlingskraft för att komma tillrätta med problemen, men tyvärr är koderna juridiskt sett relativt maktlösa. En annan kritiker menar att det underlättar att det finns ett dokument som kan uppvisas i stället för att behöva anlita advokater för att få en överblick över lagar och rekommendationer.

De flesta av kritikerna anser vidare att skälet till att koden tagits fram är företagsskandalerna i USA, som har ett helt annat regelverk än Sverige. En av dem ifrågasätter varför regeringen tillsätter en kommission för förtroendet för näringslivet i Sverige på grund av dessa skandaler när det redan innan fanns en väl fungerande självreglering. Ett stort frågetecken sätts vid regeringens val av tidpunkt för initiativtagandet till koden. Varför valde de att sätta igång den processen just nu, är det bara ett politiskt spel?

4.1.2 Behovet av en kod

Enligt de flesta av kritikerna har de inledande skandalerna i USA, i form av Enron, sedan Worldcom och i Europa nu senast det italienska företaget Parmalat, gett upphov till diskussioner både inom och utom näringslivet om hur förtroendet för näringslivet skall stärkas. Detta är den utlösande faktorn till att Förtroendekommissionen tillsattes av regeringen och till skapandet av en uppförandekod i Sverige. Även revisorerna menar att skandalerna i näringslivet är drivande faktorer till uppkomsten av koden, och enligt en av dem finns det brister i samhället, framförallt på skattesidan, och när dessa bedrägerier uppdagas blir det väldigt stort. Statsministern kände att han hade ett behov av att presentera ett förslag på lösning, vilket revisorn tycker är berättigat med tanke på skandalerna. En kritiker påpekar att det inte har förekommit någon diskussion förrän Förtroendekommissionen startade sitt arbete och dessa diskussioner har lett fram till en slutgiltig kod som presenterades i december år 2004, vilken enligt en annan kritiker är mycket bättre än det förslag som kom på våren.

En kritiker anser att behovet av en bolagsstyrningskod skulle ha funnits även om bolagsstyrningsskandalerna inte skulle ha inträffat, men att utformandet av koden har påskyndats av skandalernas förekomst. Manipulationer och bedrägerier är, enligt några av kritikerna, inte vanligt förekommande i Sverige och försätter nationen i en ovanlig situation, medan det däremot har varit desto vanligare i USA eftersom ägandet ser annorlunda ut där. Skandalerna var en ny företeelse i Sverige och tog de flesta med övriga medlemsländer till förtäring. Det är viktigt att slå fast ungefär hur en styrelse skall arbeta för att undvika att den, och därmed att ägarna, blir för svaga i förhållande till företagsledningen. En kritiker menar att erfarenheter från andra länder visar att det inte alltid har varit tydligt och väl fungerande i rollerna mellan ägare, styrelse och ledning i företag. Det finns även exempel på detta i Sverige, där oklarheter har existerat och där det ibland har förekommit situationer där relationen inte alls fungerat bra. Det är alldeles uppenbart att det behöver tydliggöras vad som gäller mellan de olika rollerna i bolaget på det här sättet.

Många av respondenterna är positiva till koden och anser att det har funnits ett behov av denna. En av kritikerna menar att behovet är störst i de bolag med spridd ägarbild och där det inte finns någon tydlig huvudägare, vilket medför att företagsledningen har ett övertag. Behovet minskar beroende på hur tydlig huvudägare bolaget har. Det här är en kod som syftar till att ta hand om den nyuppkomna problematiken där det saknas en riktig huvudägare. De flesta i Kodgruppen menar att det fanns ett behov av en kod för bolagsstyrning i Sverige, även om det inte har saknats regler och riktlinjer för bolagsstyrningen då det finns en modern och välutvecklad Aktiebolagslag. Det har även sedan år 1992-1993 funnits en omfattande självreglering inom bolagsstyrning och de institutionella ägarna har kommit att utarbeta ägarstyrningspolicys. Det har alltså funnits många regler och riktlinjer, men det har däremot inte existerat någon samling av dessa och det är vad koden tillgodoser.

Några av kritikerna anser att det endast eventuellt fanns ett behov av koden, eftersom Sverige låg och ligger långt framme ur ett internationellt perspektiv när det gäller bolagsstyrning. En kritiker tillägger att det är tack vare bland annat Aktiebolagslagen och börsregler som Sverige ligger så långt fram, och att de andra europeiska länderna har inte en så modern lagstiftning eller regler som har reviderats så många gånger som i Sverige. En annan kritiker tycker att det från en juridisk synvinkel inte fanns något riktigt behov av koden, och kritikern var ganska skeptiskt inställd till förslaget om en ny svensk kod för bolagsstyrning i Sverige när det kom. En tredje kritiker håller med och förtydligar att mycket av det som finns i koden redan regleras i Sveriges Aktiebolagslag och punkterna i denna lag är ofta mer utförliga än i många andra länder. En nytta med koden kan dock vara att den sammanställer regler på ett överskådligt sätt så att det är lätt att få en överblick över vad som gäller i stället för att behöva läsa i olika lagar och rekommendationer. Den stora fördelen med koden är att den är enklare att kommunicera ut.

En kritiker är tveksam till om det fanns ett behov av koden i Sverige. Detta eftersom det, precis som Förtroendekommissionen säger, inte fanns någon förtroendekris för svenska företag och svenskt näringsliv i stort. Sverige har visserligen haft några skandaler, men frågan är om det beror på regelverket eller självregleringen. Två kritiker menar att skurkar och banditer alltid kommer att finnas oavsett hur reglerna ser ut och de tror inte att den här typen av kod gör att rötäggen plötsligt försvinner. De är dock inte särskilt många, det räcker med en eller två för att det skall märkas och bli väldigt många rubriker. De som är drivna att begå brott eller betar sig oegentligt, kommer koden inte att kunna hindra. En person i Kodgruppen påpekar att det är anspråkslöst att hävda att en kod kommer att lösa alla problem och att det inte är tänkt att koden skall fungera som en universalmedicin. Ytterligare en respondent i gruppen menar att även om koden inte kommer att förhindra kriminella handlingar kan den ha ett visst positivt bidrag. En revisor poängterar att om det skall finnas en kod är det absolut viktigaste att den handlar om andemeningen och inte att den har så många detaljerade bestämmelser som möjligt. Det finns alltid ett antal personer som blir duktiga på vad som är tillåtet och framförallt vad som inte är tillåtet. Dessa personer lär sig kringgå detaljerade bestämmelser, vilket strider mot andan. Därför är det viktiga att grundtanken poängteras, att andan bakom koden fångas upp samt att personer kan ta den till sig, och ett exempel på detta är engelsmännen som har ”form over fact” i sin kod.

4.2 Effekter för svenskt näringsliv och bidrag till näringsliv och samhälle

Författarna till uppsatsen har med denna del av den empiriska undersökningen granskat vilka effekter införandet av en kod för bolagsstyrning har för svenskt näringsliv i mer konkreta termer. Det har även undersökts vilket bidrag koden kan ge det svenska näringslivet och samhället sett ur ett vidare perspektiv.

4.2.1 Konkreta effekter av införandet av en bolagskod för svenskt näringsliv

Respondenterna är eniga om att det är svårt att förutsäga vilket bidrag införandet av koden kan ge till näringslivet. De är även överens om att många företag redan nu sköter sin bolagsstyrning på ett bra sätt, men ett positivt bidrag är att koden bland annat tydliggör

ansvaret och bolagsorganens uppgifter. En medlem ur Kodgruppen förtydligar att koden handlar om ett antal spelregler för hur företagen styrs och hur samspelet, maktbalansen samt ansvarsfördelningen skall se ut mellan de olika bolagsorganen. Enligt en av kritikerna blir det större enhetlighet vad gäller bolagsstyrningsfrågor och det blir en uppstramning i allmänhet av hur bolagens styrelse, bolagsstämman och de olika kommittéerna organiseras och hur arbetsuppgifter skall skötas. Ett fåtal kritiker påpekar att en kod kan vara bra på grund av att den samlar bestämmelserna och skapar ordning och reda. De menar dock att mycket av detta görs redan idag i de stora börsbolagen, men att de mindre bolagen inte har haft bolagsstyrningen strukturerad på det här sättet tidigare. Genom detta uppnås en struktur, öppenhet och genomlysning och ökad transparens så att alla vet vad som gäller, och samtidigt åstadkoms en samstämmighet mellan bolagen. En medlem av Kodgruppen anser även att om en kod tillämpas kommer troligen bolagsstyrningen i vissa bolag att förbättras och detta kan vara en förtroendehöjande åtgärd, medan andra bolag kanske redan har en god bolagsstyrning.

En av kritikerna tror att det kommer att bli skönt för styrelseordförande i företag att ha koden, för då vet han eller hon hur styrelsearbetet skall ledas så att normal praxis i Sverige uppfylls. Koden kommer att vara en väldigt välkommen hjälp för dessa personer. Koden kommer i övrigt inte att vara speciellt märkbar, eftersom de allra flesta bolag i Sverige är så pass små att de har svårt att följa alla rekommendationer i koden. Men för de största bolagen, särskilt de med bred och spridd ägargrupping, kommer koden att vara ett väldigt viktigt instrument. En annan kritiker hoppas i sin stilla tro att Svensk kod för bolagsstyrning kan få som positiv effekt att det blir ett effektivare bolagsledningsarbete som gör att det går att undvika skandaler och då kan aktieägare vara lite lugnare med detta. Flera av revisorerna tror även att koden kommer att innebära en förflyttning av ansvar och en av dem tillägger att i dagsläget är det styrelsen som har ansvaret för intern kontroll och att skriva under årsredovisningar, men detta ansvar är delegerat ner till företagsledningen. I och med koden lyfts ansvaret upp igen och förhoppningsvis gör detta att styrelsen känner större ansvar för de här frågorna, vilket borde leda till att de tar det på större allvar.

En av kritikerna menar att koden kommer att bidra till ett bättre styrelsearbete, detta beroende på att tidigare styrelsearbete har inneburit att det funnits några centralgestalter som tar grepp om styrelsen och en av dem är styrelseordföranden. Skandia och ABB är typexempel på detta och visar att många andra styrelseledamöter sedan helt enkelt underordnar sig. I dessa företag är det alldeles uppenbart att styrelserna har överlåtit åt centralgestalterna att utföra styrelsens arbete åt dem. Vad koden då försöker göra är att lyfta med samtliga styrelseledamöter på olika sätt i kommittéer, och kritikern poängterar att ledamöterna skall arbeta, inte sitta, i styrelsen. Det här försöker då koden ge ut riktlinjer om, det vill säga för hur engagemanget för hela styrelsen skall uppnås. Det finns naturligtvis ingen styrelseledamot som skulle erkänna att de varit oengagerade i en styrelse, men kritikerns åsikt är att de är det. Efter införandet av koden kommer det då att ske en delegering till speciella grupper och inom speciella områden, det gäller framförallt ersättning, revision och hur styrelseledamöter nomineras. På detta sätt kan skandaler undvikas genom att hela styrelsen måste vara inblandade i de olika besluten. Om då hela styrelsen fattar ett beslut om arvoden som ägarna tycker är felaktigt, kan de via nomineringskommittéer försöka verka för att hela eller delar av styrelsen byts ut.

En revisor menar vidare att om koden blir allmänt accepterad och blir en sorts norm kan företagen hänvisa att de efterföljer denna, vilket är positivt eftersom det blir en form av kvalitetsstämpel. Detta skulle kunna jämföras med att vara certifierad till ISO 9000 eller 14000 och även en av kritikerna anser att detta är ett sannolikt scenario. En revisor påpekar att

efterföljandet kommer att bli en konkurrensfördel för företagen och koden är något som intressenterna förväntar sig att de skall följa. Kunderna förväntar sig att företagen skall visa vad de har för socialt ansvar och vilka rutiner som finns för att följa upp att skandaler inte inträffar. Ingen vill ju bli förknippad med ett bolag som är inblandat i skandaler och innan leverantör väljs är det viktigt att veta att denna tar ett socialt, globalt och ekonomiskt ansvar. Det kan vara en stärkande faktor att kunna visa upp att företaget faktiskt granskats i de här frågorna. Två personer ur Kodgruppen tillägger att det även kan ge en kvalitetsstämpel för ett företag att vara noterat på börsen, då det förväntas att de företag som är noterade där sköts enligt deras regler. Ett börsföretag skall leva upp till en hög standard och denna standard används som en mall för hur bolag som vill noteras på börsen hanterar denna typ av frågor.

En av kritikerna tror inte att koden kommer att bidra med särskilt mycket, utan är snarare bekymrad över att den juridisk/tekniskt är av väldigt låg kvalitet. Bolagskoden är lite av en besvikelse eftersom den rör sig ganska mycket på detaljnivå av aktiebolagsrättsliga regler, vilket innebär att den inte tillför särskilt många nya bestämmelser eller ger riktlinjer för tolkning. Orsaken till detta är att koden uppkom under relativt kort tid, och med mer tid skulle koden kunna ha haft en mer uttalad målsättning att precisera de aktiebolagsrättsliga reglerna, till exempel jävsbestämmelser, samt gett ledning för hur dessa regler kan tolkas. En annan kritiker instämmer i att koden inte kommer att bidra med speciellt mycket och tillägger att mycket beror på utformningen av koden. Det är viktigt att en kod inte är för detaljerad och att det ses över hur många företag som faktiskt skall omfattas av den, om detta uppfylls kommer en bolagskod att kunna bidra till något positivt, till exempel ökad transparens och medvetenhet i de här frågorna. Men kritikern tillägger att det inte kommer att bli några dramatiska förändringar mot dagsläget efter införandet av en bolagskod i Sverige. Det hade säkerligen kommit ett antal andra förslag på självregleringssidan utan Förtroendekommissionens inverkan, men det viktigaste är att frågorna har kommit upp och diskuteras, samt att det är bra att det blir en större genomlysning av de företag som omfattas av koden.

4.2.2 Kodens bidrag för näringslivet och samhället i stort

Om förtroendet för ett bolag skadas genomsyrar det allt i företaget, anser en av revisorerna. Det blir mindre tillfredsställande att arbeta i bolaget, det kan vara svårt att rekrytera ny personal och det kan resultera i oroligheter. Detta händelseförlopp kan innebära att den negativa spiralen skruvas igång. Alla i företaget påverkas av detta och i Skandia-fallet har medarbetarna säkerligen inte mått bra. Risken finns annars att de känner sig personligt påhoppade och attackerade utav media, fastän de är fullständigt oskyldiga i det som företaget anklagas för. Därför är det oerhört viktigt att upprätthålla förtroendet för finansmarknaden och företagen, och revisorn är övertygad om att den här koden kommer att få väldigt stor påverkan i stort. En annan av revisorerna påpekar att positivt bidrag med koden är att de anställda i företaget kan känna större stolthet att arbeta i företagen om bolagskoden tillämpas. Just att återfå medarbetarnas stolthet för att arbeta i ett bolag som varit utsatt för en skandal tror revisorn att koden kan vara bra för och ha inverkan på.

En revisor förklarar att det ligger mer tyngd i den här koden än i de förslag som tidigare organisationer har gett ut, men samtidigt finns det en etik och moral i samhället som inte finns nedskriven i några papper och den varierar från företag till företag. Det intressanter kan göra är att bedöma företagets etik och moral genom att titta på vem som sitter i styrelsen.

Egentligen skulle det vara önskvärt att ett sådant beteende inte behövdes, men merparten av företagen får lida för vad de enstaka svarta fåren gör. Några av kritikerna menar att företagen inte kommer att bli mer moraliska i svenska samhället på grund av införandet av koden, eftersom många undersökningar visar att de flesta svenska företag redan har ett gott förtroende hos allmänheten. Ett antal revisorer instämmer i att det redan finns hög etik och moral bland svenska företag och i många storföretag finns det inget behov av att förbättra etik och moral, eftersom det redan finns etablerat hos styrelseledamöterna. De anser med andra ord att det inte finns någon etik- och moralbrist i huvuddelen av de noterade bolagen och hos ledamöterna i bolagsstyrelserna. En revisor påpekar att ett faktum dock är att en styrelseledamot kan vara duktig i en situation och ha problem i en annan, beroende på omständigheter till exempel medarbetare och assistentstab. En annan revisor instämmer i att de som kan agera på ett bedrägligt sätt gör det även om en kod finns. Med lagar är det så att 99,9 procent efterlever dem utan att tänka speciellt mycket på det, eftersom lagarna är en allmänmänsklig uppfattning. Det är möjligt att situationen förbättras, men som vanligt får alla lida för några få personers felsteg.

Många respondenter anser att den största effekten som kommer av kodens införande är att förtroendet kan återskapas. Enligt en av kritikerna kommer en effekt av koden bli att det skapas en ökad bevakning och granskning av företag, vilket leder till att det underlättar för intressenter att göra anmärkningar och att ställa frågor. Denna ökade bevakning och granskning av företaget kan få en återhållande effekt. Några av revisorerna menar att det enda sättet att komma tillrätta med skandaler, såsom Skandia, är denna form av offentlighöjande och detta leder till en återhållsamhet, vilket är positivt. Även en av kritikerna anser att koden kan hjälpa till att höja förtroendet hos ett och annat företag, men att det är problematiskt att den har blivit hårt kritiserad då det kan motverka lite av den förtroendeskapande effekt som koden skulle kunna ha.

Två kritiker anser att koden har en positiv inverkan på näringslivet, då det uppstår en diskussion som gör att det blir en fokusering på de frågorna som koden behandlar. En av revisorerna anser att koden är ett förstlingsverk, och att diskussionen och vägen mot det slutliga målet ibland är viktigare än själva målet. En person i Kodgruppen menar att det är positivt att det finns dokumenterat hur uppträdan ska ske på en kapitalmarknad och detta skapar referenspunkter för debatt. Ett stort värde som koden har fört med sig är att olika remissinstanser har visat stort engagemang i frågan och har tvingats att tänka till samt ta ställning i frågor som de tidigare inte behövt. Det viktiga är inte om de är för eller emot regeln utan att den tas upp och diskuteras. En annan medlem från Kodgruppen anser att koden kommer att bidra till företagets och hela näringslivets effektivitet, och i slutändan till ett mer lönsamt eller ett bättre tillvägagångssätt sett ur ägarintressets perspektiv. De senaste tio åren har styrelserna varit svaga och inte stått emot stora riskfyllda fusioner, och ett starkare bolagsstyrningssynsätt kan minska den risken.

Enligt en person i Kodgruppen kommer koden inte att bidra med speciellt mycket för det svenska näringslivet på kort sikt, men kommer däremot att ha stor betydelse sett ur ett långt perspektiv. På kort sikt kommer det att bli ungefär som tidigare, förutom att koden kommer att influera arbetet i bolagsorganen. Det är början av en process där det kommer att ställas tydligare och skarpare krav på bolag som har förmånen att få erbjuda sina aktier på en bred allmän sanktionerad börs. Allmänheten förväntas inte ha samma expertkunskap som institutionella placerare och detta skapar ett ansvar för företagen. Det kommer att krävas tydligare regler för denna typ av företag och det finns en förväntan på att de företag som är

noterade på börsen sköts enligt ett visst regelverk. I det långa perspektivet kommer koden, enligt en medlem i Kodgruppen, att inverka på det sociala kapitalet och detta kapital är oerhört viktigt och kan inte överskattas. Koden är tänkt att vara en åtgärd att förbättra detta även, om den enbart är startskottet för en framtida process.

En kritiker menar att det återstår att se vilken effekt koden kommer att ha på det sociala kapitalet, och att väldigt mycket beror på hur den kommer att förvaltas samt hur börsen förhåller sig till den. En kritiker poängterar att de detaljregler som finns i koden inte har det minsta med socialt kapital och effekter i stort att göra. En person från Kodgruppen ser förtroende och socialt kapital som två relaterade begrepp och en kod som tillämpas på ett bra och korrekt sätt kan stärka förtroendet, vilket har en innebörd för det sociala kapitalet. En annan person ur Kodgruppen säger att i det långa perspektivet kommer införandet av koden att ha stor betydelse för det sociala kapitalet. Den är en väldigt viktig utgångspunkt för det här resonemanget och bolagskoden kan vara en åtgärd för att förbättra socialt kapital.

En kritiker påpekar att det genom forskning på Handelshögskolan i Göteborg finns vetenskapligt konstaterat att ett samhälle, som har förtroende för sådana här samhällsinstitutioner och företag, är ett betydligt mer välbehållet samhälle ekonomiskt. Detta jämfört med ett samhälle där förtroende inte finns, och för detta finns överväldigande empiriska bevis. Förtroendekommissionen har själva skrivit i sitt betänkande att de varit bekymrade över att människors förtroende varit lågt och att näringslivet påverkades negativt, och kritikern anser att det är positivt att visa handlingskraft och koden är nog en av flera åtgärder för att bidra till att förtroende skapas. Enligt en revisor handlar årsredovisningar allt mer om andra saker än enbart ekonomi, såsom miljö- och kvalitetsaspekter samt företagets sociala ansvar, och att koden förstärker denna allmänna trend.

4.3 Förändringar mot praxis och konsekvenser av detta

I detta avsnitt har respondenterna tillfrågats om vilka specifika förändringar mot nuvarande praxis, men även vilka kringeffekter, införandet av koden kan få för svenska företag och därmed det svenska näringslivet.

4.3.1 Specifika förändringar och konsekvenser av detta

Alla revisorerna anser att koden kommer att medföra skillnader från den praxis som finns hos företagen idag. En av dem menar vidare att varje bolag tidigare har kunnat ha en egen kod och de har ofta varit oklara och detaljstyrda, företagen har kunnat utforma dessa koder som de själva önskar och de anser att de är duktiga som följer en kod. Efter införandet av bolagskoden kommer företagen att ha något att mäta och jämföra sig mot, och efterföljandet av en gemensam kod leder till en uppstramning kring detta. Tre kritiker menar att det i vissa avseenden blir förändringar mot praxis, framförallt när det gäller små företag som inte har organiserat sig på det sätt som koden föreskriver tidigare, medan större företag redan har kommit väldigt långt på vägen mot en implementering av bolagskoden. Några revisorer anser i likhet med kritikerna att koden kommer att innebära förändring för de små bolagen och att koden kommer att vara positiv för dem, eftersom den hjälper dem att få en mer genomtänkt och strukturerad verksamhet. Men en kritiker påpekar däremot att det inte går att uttala sig generellt om hur praxis är i företag i Sverige, eftersom företagen skiljer sig åt gällande storlek,

bransch och ägarstruktur. Det är i de företag där ägandet är mer anonymt som den största förändringen kommer att ske, eftersom det i dessa företag inte är tydligt vem som bestämmer och risken är att ledningen får för mycket makt över styrningen i företagen.

Två medlemmar från Kodgruppen menar även att koden i vissa hänseenden kommer att innebära förändringar i den praxis som finns bland företagen. En av dem menar vidare att det är kodens uppgift att kodifiera en viss praxis och den kommer att sätta en standard för hur till exempel ett revisionsutskott skall se ut. Koden kommer att skapa större enhetlighet för de företag som redan har ett sådant utskott och medför att de företag som sätter upp nya utskott kommer att göra det efter en gemensam standard.

Två kritiker framhåller att en märkbar nyhet till följd av koden är tillsättningen av en valberedning och den roll den kommer att få och koden kommer att innebära märkbara förändringar för alla valberedningar och kommittéer. En annan kritiker instämmer i att valberedningen är en nyhet och att den i praktiken kommer att fungera som ett femte bolagsorgan utöver de andra fyra, bolagsstämman, med andra ord ägarna, styrelsen, VD:n och revisorn. Om ett femte bolagsorgan skall inrättas måste detta lagstiftas och då skall detta inte ligga i en bolagskod, utan i Aktiebolagslagen. Revisionsutskottet är även något nytt, då det i dagsläget inte finns något krav på att styrelsen skall utse ett särskilt utskott, som skall arbeta med revisionsfrågorna i företaget. Både valberedningen och revisionsutskottet är två nyheter som kan tänkas få en påverkan på praxis, detta i den utsträckning som företagen väljer att följa koden. En annan kritiker anser att revisionskommittén delvis är en import från USA och att detta först i ett flerårsperspektiv kommer att ändra praxis.

En revisor menar att en av de riktigt stora frågorna som uppkommer på grund av bolagskoden är vad koden har för betydelse för styrelseledamöternas ansvar och liknande. Några kritiker menar att koden inte kommer att innebära så stor skillnad för de här frågorna, eftersom de i hög grad redan är lagreglerade i Sverige genom Aktiebolagslagen. En av dem framhåller att de olika bolagsorganen tydligt beskrivs i Aktiebolagslagen samt vad de har för uppgifter och ansvar. Därmed blir det inga förändringar i det avseendet, utan koden kommer endast att innebära ett förtydligande. En annan kritiker instämmer genom att säga att det kommer att bli en förändring i praxis på så sätt att företagen får ytterligare en regelmassa att förhålla sig till, vilken i väldigt stor utsträckning överlappar Aktiebolagslagen. Det innebär att företagen måste lägga ner mycket tid och arbete för att konstatera vad som är nytt i koden jämfört med lagregleringen.

En av kritikerna påpekar dessutom att ett fåtal saker i koden är bra och att de var på gång redan innan diskussionerna inleddes för koden. Den valberedning som koden förespråkar har väldigt stora befogenheter och blir ett mellanting mellan bolagsstämma och styrelse, vilket är väldigt främmande för svensk företagskultur och lagstiftningskultur. En annan kritiker menar att de allra flesta börsbolag kommer att ha svårigheter med att finna kompetenta personer att placera i en nomineringskommitté. En annan aspekt är i de fall styrelsen består av sex personer och hälften av dem är medlemmar i en revisionskommitté och andra hälften sitter i en ersättningskommitté, vilket gör en revisionskommitté relativt meningslös och det skulle vara bättre att ha direktkontakt med revisorn en eller två gånger per år. Kritikern menar även att revisionskommittén kommer att bli den tyngsta och mest arbetsamma av alla kommittéerna.

En positiv effekt med koden är naturligtvis, enligt flera kritiker, den ökade öppenheten som koden kommer att medföra. En av dem menar att detta gäller både informationen som presenteras på bolagsstämman och bolagsstyrningsrapporten, som gör att det blir lättare att ta till sig hur företaget har utformat sin bolagsstyrning. Även om koden riktar sig mot företag medför den indirekta konsekvenser för ägare, på så sätt att den hjälper till att reglera hur ägarna skall utöva sin roll och särskilt hur de skall agera på bolagsstämmor, samt hur valberedningar och dess funktion ser ut. På storägare samt institutionella ägare med stora ägarandelar i många företag ställs väldigt stora krav på att kompetenta personer väljs ut för att sitta i valberedningarna. De får en väldigt omfattande arbetsbörda på sig att följa instruktionerna i koden, eftersom de kan hamna i flera olika valberedningar och det blir då oklart hur förhållandet mellan bolaget och ägarna skall se ut.

Kritikern menar vidare att ägarna inte är ansvariga i förhållande till koden och bolaget kan inte styra ägarna. Även om det är bolaget som skall följa koden, är det i praktiken beroende av hur valberedningen arbetar och vilken information som de presenterar inför bolagsstämman. Bolaget hamnar i händerna på en valberedning och uppstår det konflikter kan det bli mycket svårt för bolaget att leva upp till kraven från koden. Detta löser inte principal-agent problemet, eftersom det finns flera olika ägare och dessa måste samsas i valberedningen. Enligt en av respondenterna i Kodgruppen ligger det många gånger motsättningar mellan företagsledningen och ägarna, eftersom de flesta ägare har en långsiktig vinstmaximering medan företagsledare ser mer kortsiktigt.

En kritiker förklarar att bolagsstyrningsrapporten också är en nyhet som kommer att förändra mycket för redovisningen och styrningsarbetet. Detta förtydligas av ytterligare en kritiker genom påståendet att den nya bolagsstyrningsrapporten skall innehålla allting som görs på detta område och rapporten skall presenteras på bolagets hemsida. All information, som till exempel kallelser och information om ersättningar, kommer på så vis att samlas på samma ställe. Denna information innebär ett gediget och betungande arbete, till exempel skall styrelseledamöternas oberoende kontrolleras genom granskning av deras externa uppdrag och detsamma skall även göras med revisorernas oberoende.

Enligt en kritiker kommer koden att bidra till en ökad internkontroll, vilket kan bli problematiskt för företag som kanske inte har en utvecklad internkontroll sedan tidigare. En av revisorerna påpekar att det är i ropet att visa att företaget har internkontroll och att de verkligen anstränger sig för att förhindra skandaler. Den speciella granskningsrapporten för intern kontroll är ett gigantiskt projekt, bolagen skall upprätta alla interna kontroller, identifiera sina nyckelfrågor samt beskriva, dokumentera och göra tester själva. Den amerikanska bolagsstyrningslagen är mycket omfattande och styr företagen väldigt hårt, men i Sverige kommer koden troligen inte bli lika omfattande eftersom den inte är lagstiftad. I USA finns det något som kallas "whistle blowers" och det innebär att om någon i företaget misstänker att det pågår något suspekt kan de rapportera detta till en "hot line". Antalet sådana samtal och hur företaget agerar på dem är exempel på vad som ingår i den interna kontrollen.

Denna revisor menar vidare att detta system har fungerat i USA och hade kanske kunnat fungera i exempelvis Skandia, där säkerligen många i företaget visste vad som pågick och där hade en sådan funktion eventuellt kunnat förhindra en skandal. En annan av revisorerna menar att det dock inte är lämpligt om svenska företag måste skriva rapporter på samma sätt som det krävs i Sarbanes-Oxley Act i USA. Företagen tar det på väldigt stort allvar och gör

stora utredningar för internkontroll för att intyga att den är i god ordning. I de amerikanska företagen är VD:n personligt ansvarig och det är ganska skrämmande. En annan revisor nämner att internrevisionen är väldigt långtgående krav som är intryckta i några få meningar. Det är onödigt för till exempel ett litet utvecklingsbolag att ha internrevision och även i större företag är internrevision idag inte särskilt vanligt. Den amerikanska bolagsstyrningsregleringen fokuserar för mycket på processerna i verksamheten, men det är inte där bedrägeri sker utan det inträffar på toppnivå.

4.3.2 Kringeffekter

Många kritiker påpekar att koden kommer att skapa en byråkrati som blir betydande. En av dem menar att det innebär att det ställs så höga krav på de företag som omfattas av koden att styrelsen och andra kommer att behöva fokusera sig på att uppfylla alla formaliakrav i koden, istället för att ägna sig åt de strategiska frågeställningarna och att göra affärer. Det kommer att ha som följd att det tar mycket tid och blir kostsamt och att mindre bolag skulle tvingas att avstå från att notera sig på en marknadsplats, eftersom de tycker att kraven är för omfattande. Det framkommer dock i intervjuerna att en annan kritiker menar att merarbetet troligen inte kommer att vara ett inträdeshinder för mindre bolag, men det är klart att inom en etableringsfas kan det inte ställas för stora krav på bolagen när de vill notera sig. Även Kodgruppen menar att koden kommer att medföra ett visst merarbete för företagen, men detta kommer att vara förhållandevis marginellt och framförallt initialt. En av dem menar vidare att det är dels av denna anledning som koden begränsats till att endast gälla primärt stora aktiebolag.

En kritiker fastställer att koden är utformad enligt grundprincipen ”följ eller förklara” vilket innebär att antingen skall företagen göra precis som det står i koden eller förklara på varje enskild punkt varför den inte har följts. Det kan med andra ord bli väldigt mycket mer att redovisa för, då det är väldigt många punkter totalt sett som måste gås igenom. Det räcker inte med att notera att de inte följs utan de måste förklaras, vilket kommer att ta mycket resurser och tid i anspråk. Trots detta betydande merarbete ser han inga effekter på förtroende och moral överhuvudtaget. Enligt en revisor medför alla de regler som börsföretag skall efterleva att nya marknader för kapital behöver bildas. Det är redan dryga kostnader med att finnas på börserna och det är osäkert om alla de företag som idag finns på börserna verkligen borde vara där. Det är möjligt att det borde finnas en gräns och det är väl redan idag vissa företag som inte anser att det är fördelaktigt att vara börsnoterade.

Några kritiker tror vidare att det inledningsvis kommer att bli större merkostnader än tidigare för många företag, framförallt för de mindre bolagen. Detta eftersom att företagen skall sätta sig in i koden, se om den efterföljs och i annat fall avge förklaringar, vilket är ett helt nytt sätt att hantera frågor på. Därför anser kritikerna att det är lämpligt att koden gäller för större bolag till att börja med, då de har större resurser och kan utveckla en praxis. Det kan vara en fördel att göra denna utvärdering först och etablera ett system som fungerar och efter det låta mindre börsbolag tillämpa det. Även en av revisorerna hoppas innerligt att inte små företag på något sätt skall förväntas följa koden annat än i mycket begränsade delar, som kan vara bra generellt. De kan ta till sig principerna som ligger i botten av koden och som styr tänkandet i huvudsak och därmed inte så grovt preciserat som koden. En medlem i Kodgruppen bekräftar att Stockholmsbörsen kommer att ta in koden i börsreglerna för tillämpning av företagen från mitten av år 2005. Koden skall tillämpas av bolag som är noterade på A-listan och större

bolag på O-listan, men inom några år kommer detta att krävas av samtliga börsnoterade bolag. En tanke bakom detta är att de stora bolagen, som har råd och är särskilt motiverade till tillämpningen, skall utveckla en god praxis inom detta område. Men det är även frivilligt och fullt möjligt för alla bolag att tillämpa koden redan nu.

Utbildning för tillämpningen av normerna i koden kommer, enligt en av revisorerna, inte att ta mycket pengar och tid i anspråk. Det kommer naturligtvis att vara lite utbildning, men de förväntar sig att det i slutändan kommer att bli ett hyfsat lättillgängligt regelsystem. En förutsättning för att det skall slå igenom är att det inte krävs så mycket utbildning, utan att reglerna är enkla och lättförståeliga. Allt som bygger på självreglering måste vara sådant som är lätt att ta till sig och som tas del av under hyfsat lång tid för att sedan veta att det är detta som gäller. En kritiker tror att det kommer att hållas utbildningar och informationsinsatser mot media, investerare och framförallt för dem som är mottagare av företagets förklaringar till eventuella avvikelser. Detta för att de skall förstå principen att en förklaring inte är dålig i sig utan att det måste ses till vad som står i förklaringen och det är endast då en bedömning kan göras.

Enligt en kritiker finns det kringeffekter även utanför företaget på så sätt att det öppnas en marknad för advokater och revisorer, som skall hjälpa till med koderna. De har redan börjat marknadsföra sig om att hjälpa till med denna anpassning för att uppfylla kraven i koden. Även journalister kommer att i ökad omfattning följa upp det här och det kan bli listor i tidningen på vilka företag som följer eller avviker från kodens olika delar. Enligt en av revisorerna kommer förhoppningsvis folk att våga satsa mer pengar på börsen, vilket ger kapitalmarknaderna mer pengar. Detta leder till att börsen kan utvecklas och ta in mer riskkapital och det är detta som är fördelen med koden.

4.4. Kommer koden att tillämpas och betydelsen av självreglering

En granskning har i detta avsnitt gjorts av två viktiga aspekter inför införandet av bolagskoden. Dels har det undersökts om företagen kommer att tillämpa koden och om den kommer att efterföljas eller om många avvikelser kommer att presenteras och dels har betydelsen av självreglering jämfört med en lagreglering av en uppförandekod granskats.

4.4.1 Företagens tillämpning av koden

En person ur Kodgruppen tror att koden kommer att tillämpas i betydligt större utsträckning än av enbart de företag som är tvingade enligt Stockholmsbörsen. De flesta respondenter tror att många företag redan efterlever en egen typ av kod och vid tillämpning av den nya svenska koden för bolagsstyrning kommer bolagsstyrningen att styras upp och bli mer homogen. En kritiker påpekar däremot att ett tänkbart scenario är att företag väljer att följa sin egen kod istället för att tillämpa den nya svenska koden för bolagsstyrning, då de anser att den egna koden är betydligt strängare. Det kan även bli så att ett företag väljer att tillämpa samma kod som ett amerikanskt företag använder, till exempel att Volvo anser att Fords kod är avsevärt mycket bättre. Om ett svenskt företag är registrerat på den amerikanska börsen måste det följa den federala lagstiftningen, vilket innebär att företaget följer en amerikansk uppförandekod som är betydligt hårdare reglerad än den svenska.

En annan kritiker menar att vissa företag kommer att stöta på komplikationer, eftersom de har många koder som de skall leva upp till och ta hänsyn till. Frågan är då om de andra koderna kommer att anpassa sig till den svenska koden eller om företagen på varje punkt är tvungna att förklara avvikelser. En medlem i Kodgruppen säger att för de företag som vänder sig enbart till stora amerikanska investerare spelar det ingen roll vad som står i en svensk kod. Det är ofta ett bortglömt faktum att företag som är särskilt utsatta för vissa intressenter och strömningar kommer frivilligt att anpassa sig till dem och detta kommer att höja ribban, eftersom kraven är hårdare där. Men detta innebär inte att alla svenska företag behöver ha amerikanska regler, eftersom de flesta har så väldigt lite med USA att göra. Det är i första hand koncentrerat till de största bolagen på börserna och med det perspektivet skall det vara en svensk bolagsstyrningskod, som är så långt internationellt anpassad som är försvarligt utifrån svenska förhållanden. Enligt en av revisorerna tar det vanligtvis ett par år för saker att komma hit till Sverige från USA och de tror att det kommer att bli något liknande som i USA här i Sverige när det gäller införandet av koden.

En av kritikerna anmärker att Kodgruppen skulle ha ägnat mer eftertanke åt kodens koppling till Aktiebolagslagen. Det har troligen varit andra motiv bakom koden, inte minst för att visa upp politiskt att initiativ har tagits i den här frågan och att krav ställs på företagen att sköta sig lite bättre. En revisor tycker att det skall finnas en återhållsamhet när det gäller att stifta lagar, eftersom det stiftas lagar om allt. De funderar över om stiftandet av många lagar samt tillkomsten av koden endast är ett sätt att hålla politikerna sysselsatta.

En kritiker påpekar att när Stockholmsbörsen anammar koden, vilket innebär att den tas in i börsreglerna, har de noterade bolagen inget annat val än att tillämpa den annars kan påföljden bli ett straff enligt börsens sanktionsregler. Men det är fortfarande "följ eller förklara"-principen som gäller, om ett företag avviker och avger en förklaring innebär det att de tillämpar koden och blir därmed ej straffade av börserna. Kritikern föreställer sig att det kommer att bli en hel del förklaringar och menar att bolagen är unika, företagen har sin egen organisation och sina egna regler och i vissa fall kanske företagen tycker att de gör något på ett bättre sätt än vad koden beskriver. Det är bra att sätta en gräns för vem som skall tillämpa koden, på så sätt att endast de större börsbolagen med börsvärde över en eller två miljarder eller bara de som är noterade på A-listan skall omfattas av koden.

De flesta av respondenterna förmodar att de börsnoterade bolagen har som ambition att efterfölja bolagskoden och att de kommer att ta den på allvar. Svenska företag är skötsamma när det gäller att försöka att efterfölja lagstiftningar och andra former av regleringar och rekommendationer och skall alltid vara lite "bäst i klassen". Flera kritiker tror att det är relativt få företag som kommer att följa alla delar i en svensk kod, vilket är bra eftersom den inte är en lagtext. Enligt en av dem är anledningen till att denna utgång finns att koden inte är något som skall efterföljas om det är direkt onödigt dyrt eller inte fyller något syfte. Om företag inte följer en viss del av koden skall de förklara varför och detta tror kritikerna att många företag kommer att göra, framför allt kommer mindre och medelstora bolag att förklara varför de inte har någon nomineringskommitté eller valberedning. Några av kritikerna antar att det endast är de största bolagen som kommer att följa koden i sin helhet. En av dem förtydligar att till och med Kodgruppen själv har uttryckligen skrivit i koden att det här inte är något som alla bolag kan tänkas följa i alla avseenden, utan får då avge förklaringar.

Kodgruppen påpekar att det är fullt acceptabelt och legitimt att avvika från enskilda regler i koden om företag tycker att de får en bättre bolagsstyrning på ett annat sätt. En av dem anser att det ligger i sakens natur att merparten av rekommendationerna i koden skall efterföljas. En kritiker varken tror eller hoppas att företagen kommer att leva upp till alla regler utan att förklara varför de gjort avvikelser, och det är enbart positivt om de väljer en bättre väg. Två av respondenterna i Kodgruppen menar att i princip alla större bolag kommer att följa samtliga normer, medan de mindre bolagen eventuellt kommer att ha fler avvikelser. En annan medlem i denna grupp tror inte att det blir mycket avvikelser utom något exempel i varje bolag bland de större bolagen. I de flesta fallen kommer det att bli mer besvärligt att förklara varför företaget avviker än det blir att faktiskt följa regeln. Om det blir förfärligt många avvikelser är det, enligt en fjärde person i gruppen, förmodligen något fel på koden och då måste den ses över, men en rimlig mängd avvikelser är acceptabelt.

Flera revisorer förutsäger att stor uppmärksamhet kommer att ägnas åt företagens avvikelser från koden och det finns många som är intresserade av att följa upp och kontrollera om företagen gör rätt. Företagen är ytterst känsliga för ifrågasättande och kritik. En av kritikerna tillägger att om företagen blir hårt kritiserade för sina avvikelser kommer en större följsamhet av koden att framtingas. Om det blir en förstående attityd från omgivningen för företagens avvikelser och att dessa anses vara berättigade finns det inga problem. Flera kritiker tror att den inledande diskussionen, det vill säga de första förklaringarna till företagens avvikelser, blir avgörande för hur det kommer att bli. Det finns en risk för att media lättvindligt noterar antalet förklaringar och hänger ut eller ställer frågor till företagen varför de har fler förklaringar om jämförelse görs med ett annat bolag och funderingen är därmed varför de är sämre än det andra bolaget.

I princip alla respondenter i Kodgruppen uttrycker en oro för att media förstorar upp avvikelserna och att varje sådan beskrivs som ett regelbrott och uppfattas som något negativt. Den här typen av "badwill" är den stora risken med detta koncept, och det enda Kodgruppen kan göra är att tydliggöra hur begreppet "följ eller förklara" skall tillämpas. Det vill säga att det inte är tänkt att varje företag måste följa samtliga regler, men sen kommer massmedia själv att bestämma hur de vill behandla detta. En av kritikerna menar att det är väldigt viktigt att "följ eller förklara" principen tillämpas på ett bra sätt, som grundtanken var. Om ett företag väljer att inte efterfölja koden får det ingen direkt betydelse, den indirekta betydelsen blir istället att allmänheten kan uppfatta de företag som inte efterföljer koden på ett negativt sätt.

4.4.2 Betydelsen av självreglering jämfört med lag

Flera revisorer anser att fördelen med självreglering jämfört med lagstiftning, är att den lättare anpassar sig till en ständigt föränderlig verklighet och medför att kraven kan ökas och lämnar det öppet för förklaringar av avvikelser. Lagstiftningen är stelare och mycket svårare att anpassa, vilket innebär att den får läggas på en relativt låg nivå. En av dem säger att stupstocken som straff är ganska effektivt, det vill säga att om det publiceras en artikel i tidningen leder det till att företaget anpassar sig och återhållsamheten genom uppmärksamheten blir väldigt stor. Även en kritiker menar att Kodgruppen har haft möjlighet att lägga ribban högre, då koden är ett mellanting mellan vad som är god praxis och vad som bör vara god praxis. En av respondenterna i Kodgruppen påpekar att om koden istället varit lagreglerad skulle den helt ha förlorat sitt syfte och endast den lägsta nivån på bolagsstyrningen skulle kunna sättas, eftersom alla företag vid varje tillfälle måste följa den.

Med självreglering kan ambitionsnivån höjas väsentligt och ange vad som är bra bolagsstyrning samt vad som eftersträvas, men eftersom denna typ av reglering medför att nivån höjs kan inte alla företag nå upp till den och de har inte heller anledning att göra det.

Hälften av kritikerna anser att i det fall koden hade varit lagstiftad skulle ribban behöva sänkas på nivån på de enskilda reglerna, eftersom det då måste vara något som alla kan tänkas uppfylla och det skulle då ha varit ett helt annat regelverk. En av dem tycker att kod skall avspegla praxis och bygga på ett lands lagstiftning och traditioner av praxis, och den nya svenska koden för bolagsstyrning har försökt ta detta ett steg längre genom att höja ribban för vad som är god praxis.

Det går inte, enligt en av kritikerna, att lagstifta om någonting som är en uppförandekod och där grundprincipen är ”följ eller förklara”. En del saker är sådana att det bör lagstiftas och då bör det tas in i Aktiebolagslagen, men en uppförandekod som handlar om vad som är lämpligt eller mindre lämpligt passar inte för lagstiftning överhuvudtaget. Två personer i Kodgruppen påpekar att koden skall vara mer en morot än en piska. Många kritiker anser att vid lagstiftning hinner inte alltid lagstiftaren med och det är därför näringslivet i Sverige i moderna tider tyckt att det är viktigt att kunna ligga före och därför har självreglering betonats för att se till att genomlysningen är så stor som möjligt. Lagstiftning har inte samma snabbhet och bryter någon mot en lag resulterar detta i en domstolsprocess som tar väldigt lång tid. En av dem påpekar att Aktiemarknadsbolagens Förening förhandlar med Stockholmsbörsen om de villkor som gäller i noteringsavtalet, vilket är den mest effektiva regeln som finns. Det hade funnits ännu större irritation hos företagen om koden hade varit lagstiftad och företagen hade tillämpat den även om den varken varit lagstiftad eller inskriven i noteringsavtalet. Det har visat sig att till exempel Näringslivets börskommittés rekommendationer har följts av de börsnoterade bolagen även om det inte funnits sanktionsmöjligheter. En person i Kodgruppen menar att det är viktigt att skilja på lagstiftning och självreglering i synnerhet med ”följ eller förklara”-principen, eftersom de kompletterar varandra.

En revisor ifrågasätter dock om det går att kalla koden självreglering om det är statsministern som tagit initiativet till den. Antingen är det självreglering eller är det något som kommer uppifrån, men koden är något mellanting. Statsministern har inrättat något som skall bli en form av självreglering, men det kan aldrig bli självreglering. En uppförandekod är något annat, det vill säga en riktlinje och det kan vara straff nog att inte kunna försvara sitt agerande till exempel på en bolagsstämma, i en offentlig debatt eller då revisorer granskar det som är inskrivet i årsredovisning. Om det skulle stiftas någon lag måste bestraffning anses vara viktigt. På något vis är det viktigast att företagen sysselsätter människor och skapar sysselsättning i landet och bestraffning kan ibland vara ett hinder för det. Det är kanske viktigare att sätta sig ner och fundera på vad som är centralt, är det att skapa ett framgångsrikt företag och därmed arbetstillfällen eller är det att det trampas på en och annan lagbestämmelse. Människor gör sitt bästa och om de skapar arbete skall de inte bestraffas. Det känns bra att börja som en självreglering och inte en lag, för att se vad som händer.

4.5 Internationell harmonisering

Avsnittet som följer behandlar den internationella harmoniseringsprocessens betydelse för den svenska bolagskoden samt vilka internationella influenser som fanns vid utformningen av den svenska koden.

4.5.1 Harmonisering

En person i Kodgruppen förklarar att harmonisering alltid är positivt och att det inte går att ha lokala regler när det handlar om pengar- och ägarförflyttningar över gränserna, och det här är startpunkten på en utveckling där allt fler koder kommer att se allt mer lika ut. I början av sådana projekt måste varje land prova sig fram, men sen finns det mycket att vinna med standardlösningar. I första steget kommer detta kanske från nordiskt håll och lite bredare i ett senare skede, men Sverige är inte där ännu och det kommer att ta en del år innan detta visar sig. Det har länge funnits en press på att reglerna skall se lika ut och det kommer att bli så inom detta område också, vilket inte alltid är lätt att lösa.

Enligt en revisor krävs det en bolagskod för näringslivet, men frågan är om det är en svensk sådan som behövs. Det är kanske en europeisk kod som fordras och den svenska koden är troligen bara ett första steg till en europeisk kod. I princip alla revisorer anser att det skapas ett internationellt tryck att ha samma regler i alla länder och det är en stor fördel att ha en harmoniserad reglering. En av dem säger att i och med att svenska företag noterar sig på den amerikanska börsen skriver de även under på att de skall följa den amerikanska bolagskoden. På grund av detta blir det mycket svårt att ha separata bestämmelser i Sverige och företagen får då välja om de bara vill tillämpa den amerikanska regleringen eller båda två. En annan revisor förmodar att det säkerligen kommer att införas en bolagskod för hela EU inom några år och det skulle vara konstigt annars. Trots att det finns olika sätt att styra företag på i den anglosaxiska och den kontinentala världen borde länderna kunna enas om ett antal principer, vilket de i grunden troligen kan. Det går hela tiden ut på att skapa dualism mellan olika intressen och att balans skapas.

Majoriteten av respondenterna i Kodgruppen anser att det fanns ambitioner i EU att skapa en gemensam bolagsstyrningskod, men att denna tanke nu har övergetts i praktiken. Däremot kommer de att verka för en mer långsiktig harmonisering, genom att harmonisera vissa fundamentala regler i de olika nationella koderna. Det är inte realistiskt att denna harmonisering görs på kort sikt, och en presentation av en gemensam kod ligger långt fram i tiden. En av kritikerna säger vidare att det sagts från kommissionens sida att det finns koder i många länder och det som skiljer de olika nationella koderna åt beror på den underliggande nationella lagstiftningen. I det fall en gemensam kod på EU-nivå skall inrättas måste hela bolagsrätten harmoniseras för att det skall bli meningsfullt, annars blir det enbart en dubbelreglering. En av medlemmarna i Kodgruppen instämmer och menar att skillnaderna mellan nationernas lagstiftningar, traditioner och kutymer är för stora och därför kommer en europeisk harmonisering att dröja många år. Att det blir en total harmonisering på detta område är osannolikt, även om det är positivt för företagen och gör det enklare för investerarna desto större områden som har gemensamma regler.

En kritiker poängterar att det finns stora skillnader mellan länder och bara inom Norden finns det variationer som kan vara svårförklarliga och vid en global granskning upptäcks ytterligare

avvikelser. Dessa skillnader baseras på ägarstrukturen i företagen och på hur bolagslagarna är utformade och dessa går inte att harmonisera på lång sikt, utan det är ett mer långsiktigt arbete. Det pågår en utveckling inom EU på det här området och där har det deklarerats att en europeisk bolagsstyrningskod inte är aktuell, även om det utkommit en del rekommendationer om bland annat styrelsekommitténs sammansättning och ersättningsfrågor. En expertgrupp har tillsatts, som består av akademiker, forskare och företagsledare, med uppgift att diskutera bolagsstyrningsfrågor samt överensställelsen mellan dem. På sikt kommer en större enlighet att framtingas, eftersom alla drar nytta av varandras erfarenheter.

En person i Kodgruppen menar att de olika koderna i världen tenderar att konvergera till följd av marknadernas tryck, internationella investerares tryck och till följd av den fortlöpande internationella diskussionen. På grund av detta bör ett ingripande med för mycket harmoniseringsåtgärder undvikas. En annan respondent i gruppen anser att frågan om harmonisering inte får drivas för långt, eftersom det viktigaste är att få väl fungerande svenska företag. Det finns en gräns för hur långt det kan gå i fråga om internationell anpassning i vissa avseenden.

4.5.2 Internationella influenser på den svenska kodens utformning

Många av respondenterna nämner att vissa delar av den svenska koden är en amerikanisering. Både kritiker och revisorer bekräftar detta och tycker att Svensk kod för bolagsstyrning har fått mycket influenser i sin utformning från USA och England. En kritiker tycker att detta är positivt och nämner att USA är ett viktigt land för Sverige och att de till stor del har en väl fungerande aktiebolagsrätt, men det är ändå inte lämpligt att okritiskt lyfta in företeelser därifrån till Sverige utan att anpassa dem till svensk-europeisk rättskultur. En revisor menar i motsats till ovan att koden inte fått speciellt mycket internationell påverkan och att andra europeiska koder är uppbyggda på ett helt annat sätt än den svenska. Trots detta menar revisorn att om det finns andra som redan har tagit fram något som fungerar är det inte fel att använda sig av detta. En person i Kodgruppen säger att de givetvis har tittat på andra koder vid utformningen och har dragit nytta av dem, samtidigt som de konstaterat att de inte bara kan ta en utländsk kod rakt upp och ner och säga att den skall gälla för Sverige.

En av revisorerna anser att den stora skillnaden mellan de europeiska nationerna är de kulturella skillnaderna och dessa har tagits hänsyn till i den svenska koden. Flera av respondenterna i Kodgruppen bekräftar att det har tagits hänsyn till kulturella och andra nationella skillnader, bland annat gällande ägarstrukturen samt reglering av valberedning och oberoende, vid utformningen av svenska bolagskoden. En av dem menar vidare att ambitionen har varit att inte avvika för mycket från internationell standard i koden. Även några av kritikerna bekräftar att det finns bolagskoder i väldigt många länder, bland annat i Finland och England, och alla olika länders bolagskoder har fungerat som mönster för Kodgruppens arbete.

En kritiker anser att det föreligger olika traditioner och det förekommer framför allt två olika synsätt, vilka är det kontinentaleuropeiska och det mer anglosaxiska synsätten och de går lite olika vägar. Det är någonstans i skärningspunkten mellan dessa som det är optimalt för koden att befinna sig om det skall fungera på ett bra sätt. En medlem i Kodgruppen menar att det är framförallt amerikanska placerare som dominerar på de internationella kapitalmarknaderna och deras synsätt blir därmed trendsättande. En kritiker anser att vissa bestämmelser i koden återfinns i den amerikanska regleringen för bolagsstyrning, till exempel finns det förslag på

att styrelsen och VD skall avge skriftlig sanningsförsäkran. Men i Sverige skriver styrelsen redan av tradition under sin årsredovisning och Kodgruppen menar att underskriftsregeln inte avser att förändra ansvarsreglerna som gäller, utan det skall endast vara upplysningar på det som gäller.

En medlem i Kodgruppen säger att den anglosaxiska traditionen tyvärr har fått enormt genomslag, först genom att Cadbury fick stort allmänt erkännande och sedan i form av den senaste regleringsvågen som började i USA och därefter kom till England. Den anglosaxiska läran har fått stort genomslag på områden där det är orimligt att den skall fungera och Sverige är ett av de få länder som avvikit från denna. Enligt en kritiker är det inte alltid att föredra att tillämpa den anglosaxiska modellen i sin helhet, eftersom Sverige har andra traditioner vilket innebär att endast särskilda delar kan vara lämpliga att införa i en svensk kod.

En av medlemmarna i Kodgruppen säger att den svenska koden avspeglar den bolagsstyrning som finns i Sverige, det vill säga att det finns en struktur som skiljer sig från många andra länder och en annan syn på ansvarsfördelning mellan bolagsstämma, styrelse och ledning. Det finns vissa särdrag som är bra och de vill Kodgruppen behålla och dessa måste avspeglas i koden. Detta medför att det uppstår en skillnad från till exempel den brittiska koden som är den som har funnits längst och inspirerat koder i andra länder. En av kritikerna menar att i England, till skillnad från Sverige, är det vanligt att flera från bolagsledningen är medlemmar i styrelsen, vilket gör kravet på att majoriteten av ledamöterna i styrelsen skall vara oberoende bolaget och bolagsledningen naturligt. Sverige har en väldig tydlig separation mellan de olika organen, vad de får göra och vem som väljs, och detta regleras uttryckligen i Aktiebolagslagen. Detta visar att oberoendekravet i Sverige inte är lika viktigt, eftersom det inte har lika stor betydelse. Det är viktigt att se till olika traditioner och hur de fungerar i olika länder innan andra länders rekommendationer lyfts in i den svenska koden.

En annan kritiker poängterar att den slutgiltiga koden har gjorts om till mer än hälften jämfört med förslaget, och den är kanske inte heller optimal i nuläget. Dessutom utvecklas marknaderna hela tiden och Sverige styrs även utav EU och det kommer nya rekommendationer på det här området. Därför måste koden anpassas efter EU, marknader, internationell praxis och lagstiftning.

4.6 Sammanfattning

Respondenterna anser att den främsta grundtanken med bolagskoden är att den skall bidra med att öka förtroendet för näringslivet. Att åtgärder i form av en ny kod för bolagsstyrning i Sverige tagits, har sitt ursprung i de skandaler som världen har upplevt under de senaste åren. Tanken är att investerare skall känna sig trygga med vetskapen om att en bolagskod existerar och Sverige är bland de sista med att anpassa sig till den internationella trenden. De flesta menar att skandalerna är drivande faktorer och skapar ett behov, medan andra menar att mycket av det som står i koden redan finns reglerat i Aktiebolagslagen. Behovet av en bolagskod är störst för de bolag som har spridd ägarbild och där det inte finns någon tydlig huvudägare, vilket innebär att företagsledningen har ett övertag. En effekt efter införandet av koden kan vara att bolagsstyrningen förbättras och blir effektivare i vissa företag, och detta kan vara en förtroendehöjande åtgärd, men andra bolag kanske redan har en bra bolagsstyrning. En annan positiv effekt är att koden tydliggör ansvaret och bolagsorganens uppgifter och genom koden uppnås struktur, öppenhet, ökad transparens och genomlysning

och förhoppningen med detta är att skandaler skall kunna undvikas. Koden kommer dock inte att kunna förhindra alla skandaler, eftersom de som är drivna att begå brott kommer att göra det oavsett om det finns en kod eller ej. Den största effekten av koden blir därför att förtroendet kan höjas för de fåtal bolag där dessa personer verkar, men det finns ingen förtroendekris då det i allmänhet redan finns hög nivå av etik och moral hos svenska företag. Koden kommer även att få andra effekter som till exempel att den fungerar som en kvalitetsstämpel och kan därmed ge en konkurrensfördel till de företag som tillämpar den. Positivt är även den debatt som koden har varit upphov till och det är av yttersta vikt att en fokusering görs på de frågor som är relaterade till bolagskoden, eftersom alla företag är känsliga för granskning och kritiskt ifrågasättande och det ger en återhållsamhet.

Koden kommer på längre sikt att bidra till företagens och hela näringslivets effektivitet och därmed en höjning av det sociala kapitalet. Bolagskoden och socialt kapital är två relaterade begrepp, och genom att en kod som används på ett bra sätt kan förtroendet stärkas och koden har därför en stor inverkan på det sociala kapitalet. De mest märkbara praktiska effekterna efter införandet av koden kommer att bli införandet av en valberedning och ett revisionsutskott, samt presentationen av en bolagsstyrningsrapport och ökad internkontroll. Dessa förändringar är tecken på en amerikanisering och att det är först i ett flerårsperspektiv som detta kommer att ändra praxis. Andra praktiska effekter är kringeffekter i form av merkostnader samt ett större merarbete. Stockholmsbörsen kommer att ta in bolagskoden i borsreglerna, och börsbolagen blir därmed avtalsmässigt förpliktade att tillämpa koden. Det är fortfarande ”följ eller förklara”-principen som gäller, och de flesta börsnoterade företag kommer att ha som ambition att efterfölja koden. Den nya koden för svensk bolagsstyrning bygger på självreglering, och är därför mer flexibel och kan ligga på en högre nivå än om den hade varit lagstiftad. Det föreligger många skillnader men även likheter mellan olika länders koder, och det är svårt att ha olika regler när det handlar om monetära samt ägarförflyttningar över gränserna. Det är därför en harmonisering eftersträvas, men det är inte något som görs på kort sikt utan kan dröja många år. Det är bra att använda sig av internationella erfarenheter när det gäller skapandet av en kod, men det är då mycket viktigt att beakta de kulturella, politiska och rättskulturella skillnaderna mellan länderna.

Författarna tar med sig respondenternas svar in i slutdiskussionen för att spegla effekterna genom att det empiriska materialet som presenterats behandlas, och det är på detta sätt som ett besvarande av den fråga som uppsatsen bygger på uppnås. Tillsammans med uppsatsens teoretiska bidrag bedöms sannolikheten av effekterna samt skapas en illustration över hur framtiden kommer att se ut. Det teoretiska bidraget är med andra ord ett förklarande av de empiriska slutsatserna. Tack vare samspelet mellan teori och empiri framkommer ny teori, vilken presenteras genom den utvärdering som görs i uppsatsens teoretiska bidrag.

5. Slutdiskussion

Detta avslutande kapitel är strukturerat som en bearbetning av allt det tidigare presenterade materialet i uppsatsen, för att på så sätt skapa en process som leder fram till ett besvarande av uppsatsens fråga. Denna uppställning ger författarna möjligheten att knyta ihop arbetet och ger en eftersträvansvärd överskådlighet. Författarna inleder med att framställa den forskningsfråga som uppsatsen bygger på följt av den empiriska undersökningens besvarande av denna fråga. Efter det förklaras de empiriska resultaten utifrån det teoretiska materialet i referensramen och detta summeras upp i författarnas egna modell, vilken tydliggör och visar uppsatsens bidrag till de befintliga teorierna. Modellen skall ge en distinkt och tänkvärd bild hos läsaren och skapar en lätthanterlig visuell illustration över de upptäckter som författarna gjort. Kapitlet innehåller sedan författarnas reflektioner över studiens slutsatser, eftersom det genom hela arbetet har varit av stor vikt att granska, ifrågasätta och kritisera de resultat som framkommit. Sist i kapitlet presenteras förslag till fortsatt forskning, eftersom författarna tror och hoppas att bland annat den modell som skapats ger incitament till vidare funderingar och forskning.

5.1 Uppsatsens forskningsfråga

Västvärlden har de senaste åren drabbats av flertalet företagsskandaler, som har haft sin grund i klandervärd bolagsstyrning och misskött aktieägarvärde. Förtroendet hos allmänheten för näringslivet världen över har kraftigt skakats och ett behov av åtgärder för att återskapa detta förtroende har införts i form av olika typer av koder för bolagsstyrning. Skandaler och minskat förtroende har även drabbat Sverige, vilket har lett till skapandet av en Svensk kod för bolagsstyrning. Införandet av denna kod kommer troligen att innebära olika negativa och positiva effekter för näringslivet. Syftet med uppsatsen är att skapa en förståelse för den nya bolagskoden och dess grundtankar, och med hjälp av denna information har effekterna av införandet av koden för svenskt näringsliv utretts och analyserats utifrån tre perspektiv. Den frågeställning som detta resulterade i lyder: *Vilka effekter kommer den nya bolagskoden att få för svenskt näringsliv, sett ur revisorers, kritikers och medlemmar i Kodgruppens synvinklar?*

5.2 Forskningsfrågan besvaras

- **Förtroendet återskapas för ett fåtal företag, som har bristande etik, och bibehåller för övrigt förtroendet för näringslivet.** Den största effekten som kommer av kodens införande är att förtroendet kan återskapas för ett fåtal företag. De inträffade skandalerna ses som den utlösande faktorn som skapade ett behov av en kod, och bristande förtroende förelåg. Det finns dock inte någon förtroendekris, eftersom merparten av företagen redan har högt förtroende och de kommer inte att bli mer moraliska i svenska samhället på grund av införandet av koden. Det större antalet företag får lida för några få personers felsteg, vilka är de som syns i media, och det är för dessa personer och de företag de arbetar i som koden kan ha effekt. Vid en nedåtgående marknad och svag konjunktur kan koden hjälpa till med att bibehålla ett gott förtroende, men när det ekonomiska läget ser stabilt ut kan förtroendet återskapas även utan en bolagskod.

- **Offentliggörande genom tillämpning av koden skapar återhållsamhet av bedrägligt förfarande.** Det enda sättet att komma tillrätta med skandaler är att tillämpa det offentliggörande som koden rekommenderar, vilket kan ge den positiva effekten av återhållsamhet av bedrägligt beteende.
- **I de fall då det mänskliga egenintresset är starkt, kommer koden inte att kunna förhindra oegentligheter.** Koden är till för att hindra de fåtal som betar sig oegentligt, men den kommer inte att kunna förhindra alla skandaler. Detta eftersom de som är drivna att begå brott alltid finner ett sätt att göra detta.
- **Diskussionen som koden ger upphov till har en positiv inverkan på näringslivet.** Bolagskoden ger en fokusering på frågorna som koden behandlar, vilket kan stärka förtroendet och därmed bidra till positiva effekter för näringslivet. Vägen mot det slutliga målet kan ibland vara viktigare än själva målet.
- **Koden kommer att få stor betydelse för det sociala kapitalet, vilket ger positiva effekter för näringslivet.** Koden är en viktig utgångspunkt för resonemanget om det sociala kapitalet, och den kan vara en åtgärd för att förbättra och stärka detta. En kod som tillämpas på ett bra och korrekt sätt kan stärka förtroendet och därmed ha en inverkan på det sociala kapitalet. Koden betonar företagets sociala ansvar och om förtroendet för ett bolag skadas genomsyrar det allt i företaget, näringslivet och samhället, därför kommer koden att få väldigt stor påverkan i stort. Ett lågt förtroende innebär att det blir mindre tillfredställande att arbeta i bolaget, det kan vara svårt att rekrytera ny personal och det kan resultera i oroligheter. Ett samhälle som har förtroende för samhällsinstitutioner och företag är ett betydligt mer välbehållet samhälle ekonomiskt. Koden kommer att bidra till företagets och hela näringslivets effektivitet samt ett mer lönsamt och bättre tillvägagångssätt ur ägarintressets perspektiv. Bolagskoden återskapar förtroendet och kan förhindra vissa skandaler, och blir därför en förutsättning för att en marknad skall fungera.
- **Ansvarsfördelningen i företagen tydliggörs.** Svensk kod för bolagsstyrning kommer att få som effekt att ansvarsfördelningen i företaget och bolagsorganens utformning och uppgifter tydliggörs samt att större enhetlighet gällande bolagsstyrningsfrågor skapas. Det kommer inte att resultera i några större effekter för de flesta stora börsbolagen, då de redan arbetar på liknande sätt som koden förespråkar. Men i det fall en bred och spridd ägarbild föreligger, kommer koden att vara ett väldigt viktigt instrument. Den kommer att främja en dualism mellan olika intressen och stärka ägarnas position i förhållande till företagsledningen. De stora, men även de mindre, bolagen har inte haft den struktur i bolagsstyrningen som nu rekommenderas, och genom att bolagsstyrningen stramas upp på detta sätt kan skandaler undvikas.
- **En större öppenhet och genomlysning i bolagsstyrningen skapas.** Genom att tillämpa koden kommer företagen att tvingas ge mer information, vilket tillsammans med den nya strukturen i bolagsstyrningen skapar öppenhet och genomlysning i företagen.
- **Anammandet av koden ger företagen en konkurrensfördel.** Om företagen tillämpar och efterföljer koden kan den komma att fungera som en kvalitetsstämpel och därmed hjälpa till att skapa konkurrensfördelar.

- **Inga dramatiska praktiska effekter kommer av koden.** Koden kommer inte att medföra några dramatiska förändringar, och det finns en irritation över kodens relativt detaljrika rekommendationer. Koden är till viss del en besvikelse, eftersom den inte skiljer sig speciellt mycket från Aktiebolagslagen och inte heller ger riktlinjer för tolkning.
- **Främjar homogenitet mellan olika koder.** En effekt som kommer av införandet av en gemensam kod i Sverige är att den skapar homogenitet mellan företagens olika egenutformade koder, och detta ger den positiva konsekvensen att det går att mäta och jämföra företag med varandra.
- **En betydande byråkrati skapas, och därmed stor merkostnad för företagen.** Tillämpningen av koden för med sig en ökad arbetsbörda och tidsåtgång. Den stora merkostnaden av detta kan eventuellt ge som effekt att mindre bolag tvingas avstå från att notera sig,
- **Det blir inte stora effekter i form av utbildning.** Koden kommer inte att innebära att mycket utbildning måste ges, eftersom allt som bygger på självreglering måste vara grundat i ett lättillgängligt regelsystem.
- **Det öppnas nya marknader och att stoltheten kan återfås.** Positiva kringeffekter är att det öppnas en ny marknad för advokater och revisorer, där de bland annat kan ge assistans vid implementeringen av koden. Andra positiva effekter är att investeringar på börsen kan öka och ge kapitalmarknaden mer pengar samt att medarbetarnas stolthet i ett skandaldrabbat företag kan återfås.
- **Ambitionen är att efterfölja rekommendationerna, men avvikelser kommer antagligen att förekomma i viss mån.** De börsnoterade bolagen kommer troligen att ha som ambition att efterfölja koden, men det är inte alla som kommer att kunna följa samtliga delar i en svensk kod. Avvikelse uppkommer eftersom alla bolag är unika, men i många fall är det besvärligare att avvika än att följa koden. Om det är för många avvikelser kan kodens utformning ifrågasättas. Mindre företag kommer inte att kunna efterfölja koden i samma utsträckning, då de saknar resurser för detta. Andra tänkbara scenarier är att företagen väljer att följa en egen kod eller någon internationell kod.
- **Effekterna av "följ eller förklara"-principen är helt beroende av hur företagens avvikelseförklaringar mottas av allmänheten.** Företag är mycket känsliga för ifrågasättande och kritik, och detta kan leda till ett framtvingande av en större efterföljning av koden. Om ett företag inte följer koden får det ingen direkt betydelse, men den indirekta betydelsen kan bli att det finns en risk för negativ publicitet. Därför är det viktigt att förklara för allmänheten att det är fullt legitimt att avvika från vissa rekommendationer och att tanken inte är total efterföljning för samtliga bolag.
- **Självreglering är mer flexibelt än lagreglering och ger effekten att regleringen kan läggas på en högre nivå.** Lagstiftning är stelare än självreglering och är svårare att anpassa, eftersom det måste vara möjligt för alla företag att tillämpa den. Detta medför att reglerna då måste ligga på en lägre regleringsmässig nivå, vilket ger ett helt annat regelverk. Det är positivt att koden införs med hjälp av självreglering, eftersom en höjning av nivån på självregleringen skapar en morot för alla företagen att arbeta med sin bolagsstyrning.

- **Ger internationell harmonisering med följden att det underlättar för svenska och utländska investerare.** Det finns ett internationellt tryck att ha liknande regler i alla länder och med detta finns stora fördelar, främst underlättar det för investerare att känna igen sig, vilket ger mer kapital till marknaderna. Det är svårt att ha lokala regler när det handlar om penga- och ägarförflyttningar över gränserna, och koden är startpunkten på en utveckling där många koder kommer att få alltmer lika utformning, med andra ord ett steg mot internationell harmonisering.
- **Den svenska koden är i vissa avseenden en amerikanisering och risken med detta är att det kan bli en kulturkrock.** Vissa delar av den svenska koden är en amerikanisering, vilket det finns både för- och nackdelar med. Fördelar är att USA och England är viktiga förebilder för Sverige när det gäller utformningen av koden, och det är positivt att dra nytta av beprövade och väl fungerande lösningar. Nackdelen är att det är olämpligt att utan eftertanke använda sig av internationella företeelser utan att anpassa dem till en svensk rättskultur. Internationella koder har använts som förebilder för den svenska, och anpassning har skett till den svenska kulturen och den situation som finns i Sverige. Kultur är mycket viktigt att ta hänsyn till vid utformningen av en kod och det är viktigt att förstå att endast särskilda delar är lämpliga att införa i en svensk kod, annars föreligger det en risk för kulturkrock.

5.3 Studiens teoretiska bidrag

En kris kan beskrivas som en händelse, vilken ger en störning i den allmänna balansen och kännetecknas av att den är oförutsedd och djupgående. Detta kan på längre sikt leda till betydande samhällsekonomiska konsekvenser, till exempel arbetslöshet och politisk instabilitet. Det har historiskt visat sig att kriser ger upphov till ny reglering samt förändring av befintliga regelverk, för att på så sätt återställa balansen samt den ekonomiska och politiska stabiliteten. Det har framkommit att makten att upprätta reglering av redovisning har sin grund i tre olika typer av normskapare, vilka är marknad, stat och föreningar. Historiskt har denna makt förflyttats mellan dessa tre normskaparna och på vilket sätt den har flyttats beror på politiska, sociala och historiska nationella och internationella händelser. Trots att det finns ett historiskt inflytande i nationer och samhällen är det viktigt att inse att det aldrig går att bortse från de underliggande värderingarna, normerna och idealen när reglering skapas. Detta eftersom dessa grundläggande faktorer gör det möjligt för människor att fungera mer effektivt i samarbete med varandra för att kunna uppnå gemensamma mål. Det är inte alltid viktigt exakt vilken karaktär de underliggande värderingarna har, utan det är istället viktigare att de är delade.

I Sverige kan utvecklingen av den finansiella redovisningen förstås med hjälp av händelseförloppet vid Kreugerkraschen år 1932 och finanskrisen under 1990-talet, och dessa kan ses som tydliga exempel på att kriser föder och förändrar reglering. Det finns även andra kriser som har påverkat både svensk och utländsk reglering, såsom kraschen på New Yorkbörsen år 1929 och den efterföljande bankkrisen, efterkrigstiden samt oljekrisen under 1970- och 1980-talet. Den historiska utvecklingen av regleringen har färgats av kriser som uppdragas med jämna mellanrum och detta förlopp kan därmed kännetecknas som cykliskt. Regleringen av bolagsstyrningen reformeras och får fokus genom diskussioner och debatter vid perioder av recession och företagskollaps. Men vid en expansiv period fokuseras däremot välfärden och skapandet av en större kapitalbas och då får bolagsstyrningen i företaget en biroll.

Det är viktigt att det finns en förståelse för att den historiska utvecklingen i olika länder påverkar dagens regelverk för redovisning i respektive land. Olika stora internationella skandaler har chockat allmänheten och skadat förtroendet för näringslivet, och kastat den industriella västvärldens näringsliv i en djup förtroendekris med påföljden av en sviktande företagsstyrning och minskat aktieägarvärde. Dramatiska händelser har skakat den ekonomiska världen på olika brittiska företag, vilket efterföljdes av den största amerikanska konkursen någonsin samt omfattande redovisningsbedrägerier hos olika företag i USA. Denna skandaltrend har fortsatt sin framfart över Europa och vidare till Sverige och den globala förtroendekrisen har lett till förändringar över hela världen. Reaktionen på förtroendekrisen har varit att utforma reglering för att komma tillrätta med de brister som är upphov till skandaler, och för att stärka tillförlitligheten och förtroendet för näringslivet. Detta är viktigt, eftersom låg tillit är kostsamt för samhället då nätverk och samarbete missgynnas av svagt förtroende. Ett lågt förtroende kan ta sig uttryck i högre transaktions- och övervakningskostnader, att företagen får svårare att locka till sig bättre arbetskraft till lägre löner samt att företagens oengagemang i att skapa eller behålla förtroende medför ett socialt missgynnande.

Konceptet förtroende är föremål för stor diskussion idag, och förekomsten eller avsaknaden av det influerar hela samhället. Det är ett nyckelbegrepp för att de finansiella marknaderna skall fungera, och för nationers välbefinnande och förmåga att tävla. Nutida forskning visar inte endast på att det existerar, utan även på hur viktigt det är. Förtroende innebär att det uppstår en förväntning på andra medlemmar i en grupp som uppträder normalt, samarbetsvilligt och ärligt samt delar gemensamma värderingar och normer. I alla samhällen finns det en viss grundnivå av ärlighet, vilket inte är något som de flesta reflekterar över utan är en allmänt accepterad norm. Ärlighet skapar en tillit mellan människor och förutsätter ett etiskt agerande, eftersom utan etik kan inte förtroende skapas.

Etik handlar om att ta ansvar för det gemensamma bästa och innefattar en granskning av moralens innebörd, och om de sociala värdena minskar blir det allt mer problematiskt att upprätthålla de etiska standarderna. Etiska överväganden är avgörande för att hela ekonomier skall kunna fungera effektivt och även om etiskt beteende kan vara kostsamt, är det ännu mer kostnadskrävande att bortse från vikten av detta. Existensen av tillit i ett samhälle frambringar socialt kapital, som innebär de olika särdrag som tar form i förtroende vilka möjliggör skapandet av normer och nätverk. Detta resulterar i att effektiviteten i samhället förbättras genom att samarbetet främjas och förutsättningarna för samordnade handlingar förenklas. Etiskt handlande får fokus genom teorin Corporate Social Responsibility (CSR), vilket innebär att företagen själva skall avgöra om de genom sina värderingar tar ansvar i sitt förhållande till omvärlden samt bestämma vilken roll som företaget skall spela i samhället. En viktig del i att tillämpa CSR är att se över och strukturera bolagsstyrningen, då detta agerande ger positiva konsekvenser i form av starkare förtroendekapital, tydligare vision och kraftfullare strategi samt mer motiverad personal.

Bolagsstyrning är förhållandet mellan olika aktörer för att fastslå riktlinjer, förvaltning och förväntad prestation för företaget. Det finns ett problem i att aktieägare inte besitter tillräckligt med kontroll och inflytande över ledningen i företagen, och ett sätt att komma tillrätta med detta är att införa mer makt till aktieägarna. Både kompetens och etiskt beteende grundat i sociala värderingar är fundament för förtroende och väl fungerande bolagsstyrning. Viktigt för förtroendeskapandet och för investerare är att det existerar ett effektivt lag- och

regelsystem, men även att det finns en ärlig styrelse, en ökad genomlysning av företaget och att ansvar tas för redovisningen. De inträffade skandalerna, varav en del har varit exempel på missskött förhållande mellan ägare och företagsledning, kan bland annat få till följd att intressenter inte investerar av rädsla att förlora sitt kapital. Detta innebär att ekonomin blir lidande, och för att aktivt agera mot detta har det praktiskt införts reglering för bolagsstyrning i länder världen över.

De mest kända regleringsverken för bolagsstyrning är den ursprungliga brittiska bolagskoden samt Londonbörsens egna kod, och den amerikanska lagen för bolagsstyrning. Den första brittiska koden hade som syfte att skydda ägarintresset och skapa en bättre styrelsesammansättning samt att förhindra enskilda personers incitament för oetiskt agerande. En strukturerad bolagsstyrning genom en kod försäkrar att ledningsstrukturen i företaget klarar att upprätthålla företagets integritet, rykte och ansvar för att rapportera inför sina intressenter. Det är företagsledningens skyldighet att på bästa sätt leda företaget i intresset av aktieägare, kunder, anställda samt leverantörer. Det går dessvärre inte att påvisa några omvälvande effekter efter införandet av den första brittiska bolagskoden, trots att företagen har följt koden och att bolagsstyrningen verkligen har förändrats i sin utformning. Aktievärdet för företagen som tillämpar koden har inte ökat, men det har visats att manipuleringar förekommer mer sällan och att koden har en positiv inverkan på styrelsens agerande. Koden medförde även en förenkling för intressenter att övervaka företagets information samt att kvaliteten på styrelsens övervakning ökade.

Den amerikanska regleringen för bolagsstyrning är, i motsats till den brittiska, lagreglerad och den främsta orsaken till dess införande var att öka företagets ansvar inför kreditgivare och investerare. Lagen inrättades för endast ett par år sedan, vilket innebär att det är för tidigt att klart urskilja de eventuella effekter en sådan reglering kan ha på näringslivet. Troligtvis kommer regleringen att ha inverkan på investerarens förtroende för företagen och dess finansiella information samt att den förmodligen även kommer att centrera etikfrågorna i företagen. Effekter som har visats är att det tar mycket tid att efterfölja lagen, eftersom företagen får lägga mer arbete på att presentera fler dokument än innan, vilket ger ökade kostnader. Men utöver detta har regleringen hittills inte gett någon effekt på det som den egentligen var avsedd för, det vill säga för att höja etiken, eftersom det redan fanns en hög standard på etik och moral i företagen. Det finns ett fåtal undantagsföretag som hade bristande etik och det är där regleringen har haft effekt.

Vid utformningen av en nationell bolagskod kan internationella erfarenheter tas hänsyn till, och om lärdomarna skall implementeras i den unika regleringen är det viktigt att beakta de kulturella skillnaderna mellan länderna, befintliga regelsystem och även den praxis som finns i det land som skall utforma koden. Det har visats historiskt att det är svårt att lagstifta om etik och moral och en fördelaktig lösning är att ta hänsyn till kulturella aspekter samt att fokusera på det långsiktiga perspektivet genom att premiera ärligt beteende i företagen. Sverige kan i vissa avseenden skilja sig från övriga Europa och det land som Sverige har flest gemensamma faktorer med är USA, vilket syns tydligt genom den svenska marknadens likhet med den amerikanska. Detta kombinerat med det faktum att språkbarriärerna är minimala samt att många svenska företagsledare utbildats där, resulterar i att svenska företag till stor del influeras av USA. Det finns många kulturella aspekter att ta hänsyn till mellan länderna, men då det även existerar stora likheter är de troligt att de effekter som uppkommer på grund av reglering av bolagsstyrning i de anglosaxiska länderna även kan förväntas uppstå i Sverige.

Nationella förutsättningar skapar olika behov och ett tydligt exempel på detta är att det amerikanska samhället bygger på lagreglering och domstolsväsen, eftersom det genomsyras av ett extremt lågt förtroende. Legala funktioner såsom kontrakt och lagar kombinerat med insikt om att samarbete gagnar egenintresset kan kompensera avsaknaden av förtroende, och tvinga främlingar att arbeta med ett gemensamt syfte. Men även om dessa faktorer är viktiga orsaker för samverkan, är de mest effektiva organisationerna baserade på samhörighet från delade etiska värderingar. Det måste finnas en viss nivå av förtroende för att skapa mer förtroende och det innebär att det i detta fall inte hade varit tillräckligt med endast en självreglerande kod.

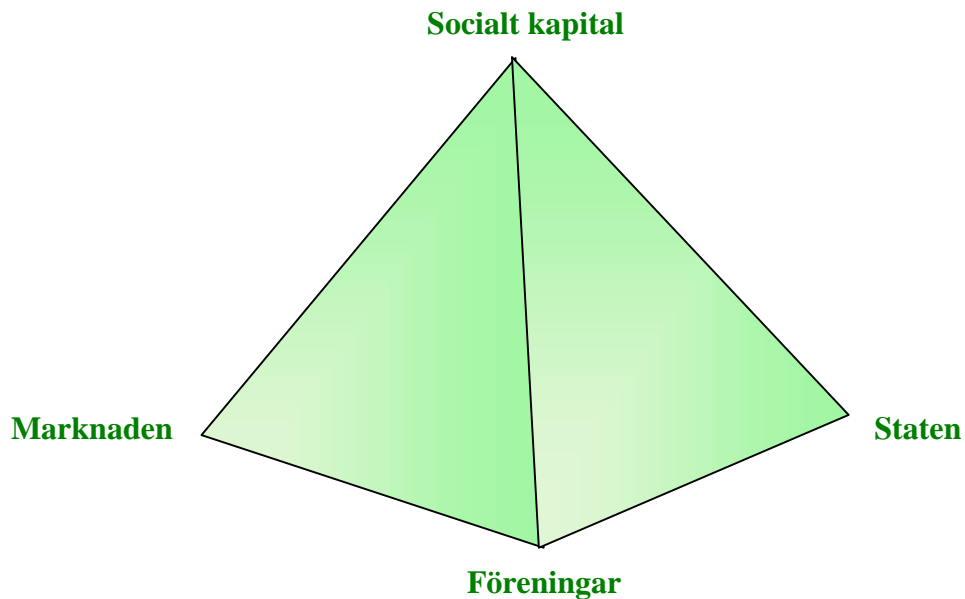
Andra nationella bolagskoder är inte lagreglerade utan bygger på självreglering, men de är ändå initierade från stat eller föreningar och det resulterar i en blandning av övermaktlig intervention och självreglering. Detta innebär att makten att reglera förflyttas och det samspel som uppstår mellan de tre normskaparna gör att denna makt placeras någonstans mellan dem beroende på graden av deras inflytande. Det är fördelaktigt om företagen själva får möjlighet att reformera bolagsstyrningen och på detta sätt skapa självreglering, eftersom företagen inte kommer att ta förändringarna till sig om de tvingas på dem i form av lagstiftning. Det är viktigt att självreglering i form av en bolagskod inte fokuserar på detaljer, eftersom hänsyn då inte tas till roten av själva problemet. Det betyder att problemet med bolagsstyrningen endast kommer att lösas om regleringen utgår ifrån att komma tillrätta med företagets uppfattning av deras sociala ansvar.

Det internationella harmoniseringsarbetet har sin utgångspunkt i att det finns ett ökat behov av att globalt agera på fler kapitalmarknader, och det krävs större enhetlighet i regleringen för att investerare skall våga investera och för att marknaderna på detta sätt skall kunna attrahera stora mängder kapital. Det existerar relativt stora hinder för en total harmonisering med en gemensam bolagsstyrningsreglering som följd, eftersom det föreligger nationella, kulturella och politiska skillnader. Den pågående processen av utformning av reglering för bolagsstyrning inom de olika länderna i EU kan ses som en början till en harmonisering mellan länderna. Försök att skapa en harmoniserad modell har pågått under flera decennier utan att lyckas, men det är viktigt att inte se kortsiktigt när det gäller denna harmoniseringsprocess. En internationell harmonisering kan ge en världsomfattande trygghet och därmed ett ökat förtroende mellan länder, vilket i sin tur ger effekt för svenskt näringsliv på så sätt att internationella nätverk och normer skapas och att det globala sociala kapitalet höjs.

En kod för bolagsstyrning syftar till att höja tilliten för näringslivet och en av de viktigaste ingredienserna i socialt kapital är förtroende, vilket innebär att en bolagskod har en viktig inverkan på samhället och det sociala kapitalet. Denna form av humankapital är svår att skapa då den tar sig uttryck som underliggande normer och värderingar, vilket samtidigt gör den svår att förstöra när den väl bildats. Det sociala kapitalet är en viktig faktor när det gäller att driva ekonomin framåt, då det genom förtroende kan uppstå spontant samarbete vilket främjar ett värdeskapande. Förtroende sprids med hjälp av de sociala nätverk som bildas, och detta resulterar i att marknadens effektivitet förbättras. Därför är det omöjligt för normbildaren att inte ta hänsyn till det sociala kapitlets makt vid utformningen av en reglering.

Den svenska koden för bolagsstyrning kommer att få stor betydelse för det sociala kapitalet och makten hos denna form av humankapital går inte längre att bortse ifrån. Av denna anledning behöver synen på den traditionella normbildningen förändras. Med anledning av

detta presenterar författarna en egen modell av det nya synsättet, där makten att reglera förflyttas uppåt beroende på hur stor hänsyn som har tagits till det sociala kapitalet. Utgångspunkt för modellen har tagits i den tidigare presenterade Puxty-modellen för maktförflyttning mellan stat, marknad och föreningar. Denna har vidareutvecklats genom att det oerhört viktiga sociala kapitalet har fått en betydande roll som ett hörnfundament i den nu tredimensionella triangeln. Grundtanken i den nya modellen är fortfarande att makten att skapa reglering ligger hos de tre normskaparna, men vikten av det sociala kapitalet har betonats då det är negativt att inte beakta detta vid utformning av reglering.

Figur 4 Egen modell

För att främja samt förhindra ett urholkande av det sociala kapitalet, var det en nödvändighet att det skulle tas initiativ till skapandet av en svensk bolagskod och bara genom att skapa en kod har hänsyn tagits till detta kapital. Det är oväsentligt om en bolagskod ger några konkreta effekter för näringslivet eller ej, eftersom det centrala är att koden främjar förtroendet och därmed det sociala kapitalet genom att den fokuserar på och skapar en diskussion om etik, ansvar och förtroende.

5.4 Reflektioner över studiens slutsatser

Vid begynnelsen av uppsatsen var rapporten Svensk kod för bolagsstyrning inte fastställd, utan det fanns vid det tillfället endast ett förslag. Detta förslag lades ut på remissbehandling, för att slutligen kunna resultera en definitiv kod i december år 2004. Under studiens gång bearbetades därför både det teoretiska materialet och den empiriska undersökningen inledningsvis mot förslaget och inte mot den slutgiltiga versionen av Svensk kod för bolagsstyrning. Detta faktum kan ha inneburit att slutsatserna ser något annorlunda ut jämfört med de slutsatser som författarna eventuellt hade kommit fram till om den slutliga versionen av koden funnits att tillgå under hela uppsatsarbetet. Eventuellt hade de största skillnaderna då funnits i det empiriska materialet, då respondenternas åsikter möjligen varit annorlunda på vissa punkter. Men detta har författarna försökt att undkomma genom att ställa kompletterande frågor efter det att den slutliga koden presenterats, och därmed uppdaterat de svar som direkt berörde de förändringar som gjordes från förslaget av koden till den faktiska rapporten.

En viktig reflektion över slutsatserna i uppsatsen är tidsaspekten, vilket innebär att slutsatserna med största sannolikhet hade skiljt sig i det fall uppsatsen hade genomfört vid en annan tidpunkt. Om uppsatsarbetet ägt rum en längre tid efter det att den slutliga koden utformats hade respondenterna troligen haft annorlunda åsikter, eftersom koden då börjat tillämpas och faktiska effekter av den skulle då redan kunnat utskiljas. Resultatet av en sådan undersökning hade möjligen blivit annorlunda, eftersom respondenterna i det fallet haft fler referenspunkter att basera sina åsikter på. Det praktiska bidraget i uppsatsen, och därmed en del av forskningsfrågans besvarande, hade genom detta kanske gett en mer tillförlitlig bild av det faktiska händelseförloppet och hade eventuellt haft mindre felmarginall. Men författarna hävdar att det inte förelåg något behov av att utföra undersökningen vid en senare tidpunkt, eftersom den troliga sanningen om effekterna av koden för näringslivet redan gick att förutse innan fastställandet av koden.

Det är tänkbart att studien och dess slutsatser tagit en annan vändning i det fall andra källor använts än de som faktiskt valdes ut. Detta genom att det i detta fall eventuellt skulle ha framkommit andra områden som påverkat och skapat effekter för det svenska näringslivet. Ämnet som uppsatsen behandlar baseras till stor del på individuella åsikter bland forskare och det kan vara så att andra forskare, som inte fått utrymme i detta arbete, har andra personliga åsikter som då hade präglat uppsatsen. Detta hade kunnat medföra att uppsatsens slutsatser kunde ha se annorlunda ut.

Uppsatsens slutsatser kan även ha påverkats av det faktum att majoriteten av intervjuerna genomförts via telefon och inte genom personliga möten. Detta kan medföra att slutsatserna hade sett annorlunda ut om intervjuerna genomförts genom faktiska möten, eftersom respondenterna då haft större möjlighet till diskussion och förklaringar av sina åsikter. Slutsatserna hade då möjligen förändrats till viss del, men det är inte sannolikt att stora skillnader hade förekommit, eftersom telefonintervjuerna varit utförliga och respondenterna har fått stor möjlighet att uttrycka sin faktiska åsikt. Uppsatsförfattarna är av den uppfattningen att även om viss inverkan har skett, har detta endast påverkat det empiriska resultatet i mycket liten omfattning.

Sammantaget kan sägas att författarna anser att slutsatserna i denna uppsats är trovärdiga och välgrundade trots de reflektioner som gjorts om dem. Detta eftersom de gjorda valen för tillvägagångssättet i uppsatsprocessen motiverats och diskuterats ingående, vilket medför att slutsatserna kan graderas som tillförlitliga och välgrundade.

5.5 Förslag till fortsatt forskning

Under arbetets gång har ytterliggare intressanta problemområden framkommit, som skulle vara av intresse fortsatta studier. Nedan kommer dessa områden att behandlas i korthet för att ge tips och idéer till fortsatt forskning inom ämnet.

I denna uppsats har effekterna av den svenska bolagskoden för näringslivet studerats utifrån tre synsätt, för att få deras uppfattning och tolkning av detta. Författarna anser även att det hade varit intressant att undersöka kodens effekter utifrån företagets synvinkel, eftersom det är de som kommer att tillämpa koden och antagligen har en annan bild av vilka effekter koden kommer att få för näringslivet. Här kan då istället en uppfattning om bolagsstyrning inifrån företagen utredas och på så vis besvaras frågeställningen utifrån ett perspektivet som tar hänsyn till de åsikter som finns hos de som verkligen kommer att tillämpa koden.

Ett annat problemområde som uppkommit under arbetets gång är att undersöka den svenska bolagskodens effekter för det svenska näringslivet efter några år. Den nya bolagskoden är i nuläget precis färdigställd och kommer inte att börja tillämpas förrän sommaren år 2005. Effekterna av denna kod går därför i nuläget inte att fastställa med säkerhet, utan istället görs uppskattningar av möjliga effekter med bland annat utgångspunkt av internationella erfarenheter. Det hade därför varit mycket intressant att några år framåt i tiden studera om, och i så fall hur, den svenska bolagskoden för bolagsstyrning har påverkat näringslivet och samhället för att på så sätt se de verkliga effekterna av koden.

Ett annat av de möjliga problemområdena är att studera uppkomsten av en eventuell gemensam europeisk bolagskod. Världen blir idag mer och mer internationell, både resurser och kapital flyttas över gränserna och många länder är beroende av internationell handel. För tillfället pågår ett enormt harmoniseringsarbete för att få olika länders redovisning att efterlikna varandra, både för att få en mer jämlik redovisning för att underlätta jämförelser mellan länder samt för att få en mer harmoniserad redovisning världen över. Inom EU pågår i nuläget, och har gjort under en längre tid, ett stort arbete för att få medlemsstaternas redovisning att bli mer harmoniserad. Resultatet av detta är att från och med januari år 2005 skall noterade bolag efterfölja ett europeiskt regelverk och på så vis få en mer enhetlig redovisning. Författarna till uppsatsen anser därför att det vore intressant att studera om det om ett antal år vore möjligt med en till viss del harmoniserad bolagskod bland medlemsstaterna, för att på så vis även få en harmoniserad bolagsstyrning i Europa.

Modellen som uppsatsförfattarna har vidareutvecklat kan ses som ett initialt försök att tillvarata det sociala kapitalets enorma förmåga och vikt, vilket skapar otaliga fördelar för samhället och näringslivet. Den tredimensionella triangeln innebär, som tidigare förklarat, en strävan efter att innefatta socialt kapital och låta det genomsyra normskapandet och därmed finna en hypotetisk optimal punkt i modellen. Triangelns topp är tänkt att innebära en fullständig anpassning till socialt kapital, men författarna till uppsatsen är tveksamma om denna översta del av modellen verkligen är möjlig att uppnå, eller än mer intressant, om den

är optimal att uppnå. Kanske är det så att triangelns topp egentligen inte är spetsig utan formad som en plåtå där en optimal nivå av socialt kapital inverkar och tas hänsyn till i regleringen? Existerar det en optimal nivå av socialt kapital och i så fall var finns den? Kan det vara så att det inte är maximering av detta kapital som bör eftersträvas i samhället, utan istället en hög nivå och harmoni av samtliga fundament i modellen? Genom modellen avser författarna att skapa nya incitament till vidareutveckling av det traditionella tankesättet och härmed lämnar författarna över till vidare forskning och ytterligare modifiering av modellen.

Källförteckning

Publicerade källor

Aktiefremjandets skriftserie (2003) *Förtroendekris på aktiemarknaden – tänkbara orsaker möjliga åtgärder*, nr. 1, Aktiefremjandet, Stockholm.

Alvesson, Mats & Skoldberg, Kaj (1994) *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Studentlitteratur, Lund.

Alvesson, Mats & Skoldberg, Kaj (2000) *Reflexive Methodology – New Vistas for Qualitative Research*, SAGE Publications Inc., London.

Bhasa, Malla Praveen (2004) "Global Corporate Governance: debates and challenges" *Corporate Governance, an International Review*, vol.4, nr. 2, s. 5-17.

Bruhl, Robert H. (2003) "A possible solution to the Principal-Agent Problem posed by the contemporary corporate CEO", *Journal of Business Ethics*, nr. 48, s. 401-402.

Brytting, Tomas (1999) *Företagsetik*, Liber AB, Malmö.

Burrows, Ashley W., Kastantin, Joseph & Novicevic, Milorad M. (2004) "The Sarbanes-Oxley Act as a hologram of post-Enron disclosure: a critical realist commentary", *Critical perspectives on accounting*, nr. 15, s. 797-811.

Carlsson, Bengt & Nachemson-Ekwall, Sophie (2003) *Livsfarlig Ledning, historien om kraschen i ABB*, Ekerlids Förlag, Stockholm.

Cernat, Lucian (2004) "The emerging European Corporate Governance model: Anglo-Saxon, continental or still the Century of Diversity", *Journal of European Public Policy*, vol.11, nr. 1, s. 147-166.

Chami, Ralph, Cosimano, Thomas F. & Fullenkamp, Connel (2002) "Managerial ethical risk: How investing in ethics adds value", *Journal of Banking and Finance*, vol. 26, nr. 9, s. 1697-1718.

Chandler, Alfred D. (1977) *The Visible Hand – The Managerial Revolution in American Business*, Harvard University Press, England.

Chandler, Alfred D. & Daems, Herman (1980) *Managerial Hierarchies – Comparative Perspectives on the Rise of the Modern Industrial Enterprise*, Harvard College, USA.

Child, John & Rodrigues, Suzana B. (2004) "Repairing the Breach of Trust in Corporate Governance", *Corporate Governance, an International Review*, vol. 12, nr. 2, s. 143-152.

Clarke, Thomas (2004) "Cycles of Crisis and Regulations: The Enduring Agency and Stewardship Problems of Corporate Governance", *Corporate Governance, an International Review*, vol.12, nr. 2, s. 153-161.

Dahya, Jay, McConnell, John J. & Travlos, Nicholas G. (2002) "The Cadbury Committee, Corporate Performance and Top Management Turnover", *The Journal of Finance*, vol. 57, nr. 1, s. 461-483.

Davies, David (2001) "LSE Corporate Governance, Turnbull-a year on", *Computer Law and Security Report*, vol. 17, nr. 4, s. 250-251.

Deadman, Elisabeth (2002) "The Cadbury Committee recommendations on corporate governance - a review on compliance and performance impacts", *International journal of management reviews*, vol. 4, nr. 4, s. 335-352.

Deakin, Simon & Konzelmann, Suzanne J. (2004) "Learning from Enron" *Corporate Governance, an International Review*, vol.12, nr. 2, s. 134-142.

Dewing, Ian P. & Russel, Peter O. (2000) "Cadbury and beyond: perceptions on establishing a permanent body for corporate governance regulation", *British accounting review*, nr. 32, s. 355-374, University of east Anglia.

Dewing, Ian P. & Russel, Peter O. (2004) "Accounting, Auditing and Corporate Governance of European Listed Companies: EU Policy Developments Before and After Enron", *Journal of Common Market Studies*, vol. 42, nr. 2, s. 289-319.

Ekonomirådets rapport (2003) *Ägarmakt och omvandling – Den svenska modellen utmanad*, SNS Förlag, Stockholm.

Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim-Paul, Finn (2001) *Att utreda, forska och rapportera*, Liber AB, Malmö.

Fearnley, Stella & Hines, Tony (2003) "The regulatory framework for financial reporting and auditing in the United Kingdom: the present position and impending changes", *The International Journal of Accounting*, vol. 38, nr. 2, s.215-233.

Flesher, Dale L. & Flesher, Tonya K. (1986) "Ivar Kreuger's Contribution to U.S. Financial Reporting", *The Accounting review*, vol. 61, nr. 3, s. 421-434.

Fukuyama, Francis (1995) *Trust – The Social Virtues and the Creation of Prosperity*, Penguin Group, England.

Garriga, Elisabet & Melé, Domènec (2004) "Corporate Social Responsibility – Theories: Mapping the Territory", *Journal of Business Ethics*, vol. 53, nr. 1-2, s. 51-71.

Glaser, Barney G. & Strauss, Anselm L. (1967) *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*, Aldine Publishing Company, USA.

Gugler, Klaus, Mueller, Dennis C. & Yurtogly, Burcin B. (2004) "Corporate Governance and Globalization", *Oxford Review of Economic Policy*, vol. 20, nr. 1, s. 129-156.

Hausman, Daniel M. (2002) "Trustworthiness and self-interest", *Journal of Banking and Finance*, vol. 26, nr. 9, s. 1767-1783.

Heath, Joseph & Wayne, Norman (2004) "Stakeholder Theory, Corporate Governance and Public Management: what can the history of state-run enterprises teach us in the post-Enron era?", *Journal of Business Ethics*, nr. 53, s.247-265.

- Hemingway, Christine A. & Maclagan, Patrick W. (2004) "Managers' Personal Values as Drivers of Corporate Social Responsibility", *Journal of Business Ethics*, vol. 50, nr. 1, s. 33-44.
- Hendriksen, Eldon S. & van Breda, Michael F. (1992) *Accounting Theory*, Irwin/McGraw-Hill, USA.
- Hertz, Noreena (2004) "Corporations on the front line", *Corporate Governance, an International Review*, vol. 12, nr. 2, s. 202-209.
- Holme, Idar Mange & Solvang, Bernt Krohn (1997) *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, 2:a upplagan, Studentlitteratur, Lund.
- Huemer, Lars (1998) *Trust in business relations – Economic logic or social integration*, Boréa bokförlag, Umeå.
- Jacobsen, Dag Ingvar (2002) *Vad, hur och varför? Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Studentlitteratur, Lund.
- Jones, Ian & Pollit, Michael (2004) "Understanding how issues in corporate governance develop: Cadbury report to Higgs review", *Corporate Governance, an International Review* vol. 12, nr 2, s. 162-171.
- Jönsson, Sten (1991) "Role making for accounting while the state is watching", *Accounting Organizations and Society*, vol. 16, nr. 5-6, s. 521-546.
- Jönsson, Sten red. (1996) *Perspectives of Scandinavian Management*, BAS ekonomiska förening, Göteborg.
- Kam, Vernon (1990) *Accounting theory*, 2:a upplagan, John Wiley & Sons Inc., Canada.
- Kirkbride, J. & Letza, S. (2004) "Regulation, Governance and Regulatory Collibration: achieving an "holistic" approach", *Corporate Governance, an International Review*, vol. 12, nr. 1, s.85-92.
- Kodgruppen (2004a) *Svensk kod för bolagsstyrning - förslag från Kodgruppen SOU 2004:46*, Förtroendekommissionen, Stockholm.
- Kodgruppen (2004b) *Svensk kod för bolagsstyrning*, Förtroendekommissionen, Stockholm.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund.
- Lannoo, Karel & Khachaturyan, Arman (2004) "Reform of Corporate Governance in the EU", *European Business Organisation Law Review*, nr. 5, s. 37-60.
- Lekvall, Per & Wahlbin, Clas (2001) *Information för marknadsföringsbeslut*, IHM Förlag AB, Göteborg.
- Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo (1999) *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Studentlitteratur, Lund.
- Löhman, Ola & Steinholz, Daniel (2003) *Det ansvarsfulla företaget – Corporate Social Responsibility*, Ekerlids Förlag, Stockholm.

Merino, Barbara Dubis & Neimark, Marilyn Dale (1982) "Disclosure Regulation and Public Policy – A Sociohistorical Reappraisal", *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 1, nr. 1, s. 33-57.

McNeil, Rupert & Rimmington, Katie (2004) "Corporate Governance: The battle over corporate governance-how companies are responding to the new Combined Code", *Balance Sheet*, vol. 12, nr. 5, s. 48-51.

McWilliams, Abigail & Siegel, Donald (2000) "Corporate Social Responsibility and financial performance: Correlation or misspecification", *Strategic Management Journal*, vol. 21, nr. 5, s. 603-609.

Monks, Robert A.G. & Minow, Nell (2001) *Corporate Governance*, 2:a upplagan, Blackwell Publishing Ltd, England.

Newton, Kenneth (1997) "Social Capital and Democracy", *American Behavioural Scientist*, vol. 40, nr. 5, s. 575-586.

Nobes, Christopher & Parker, Robert (2002) *Comparative International Accounting*, Prentice Hall, Storbritannien.

Olsson, Henny & Sörensen, Stefan (2001) *Forskningsprocessen: kvalitativa och kvantitativa processer*, Liber AB, Stockholm.

Parkinson, John & Kelly, Gavin (1999) "The Combined Code on Corporate Governance", *The Political Quarterly*, vol. 70, nr. 1, s. 101-107.

Puxty, A.G., Wilmott, Hugh C., Cooper, David J. & Lowe, Tony (1987) "Modes of regulation in advanced capitalism: locating accountancy in four countries", *Accounting, Organizations and Society*, vol. 12, nr. 3, s. 273-291.

Putnam, Robert D. (2003) *Den fungerande demokratin*, SNS Förlag, Stockholm.

Putnam, Robert D. (2001) *Den ensamme bowlaren – den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*, SNS Förlag, Stockholm.

Rydbeck, Otto & Tidström, Göran (2004) *Granskningsrapport – försäkringsbolaget Skandia (publ.)*, Setterwalls Advokatbyrå & Öhrlings PricewaterhouseCoopers, Stockholm.

Smith, Dr. L. Murphy (2003) "A Fresh Look at Accounting Ethics", *Accounting Horizons*, vol. 17, nr. 1, s. 47-49.

Stevens, Betsy (2004) "The ethics of the US business executive: a study of perceptions", *Journal of Business ethics*, nr. 54, s. 163-171.

Tackett, James (2004) "Sarbanes-Oxley and audit failure, a critical examination", *Managerial Auditing Journal*, vol. 19, nr. 3, s. 340-350.

Taylor, Bernard (2003) "Corporate governance: The crisis, investor's losses and the decline in public trust", *Corporate Governance, an international review*, vol. 11, nr. 3, s. 155-163.

Torrance, Anna (2004) "Exclusive interview with Jack Welch, former GE-legend talks about Sarbanes-Oxley, leadership and learning", *Strategic Direction*, vol. 20, nr. 3, s. 6-8.

Townley, Barbara, Cooper, David J. & Oakes, Leslie (2003) "Performance Measures and the Rationalization of Organizations", *Organization Studies*, vol. 24, nr.7, s. 1045-1071.

Wallis, Joe, Killerby, Paul & Dollery, Brian (2004) "Social economics and social capital", *International Journal of Social Economics*, vol. 31, nr. 3, s. 239-258.

Weir, Charlie & Laing, David (2000) "The performance-governance relationship: The effect of Cadbury compliance on UK quoted companies", *Journal of management and governance*, nr. 4, s. 265-281.

Weir, Charlie & Laing, David (2001) "Governance structures, director independence and corporate performance in the UK", *European Business review*, vol. 13, nr. 2, s. 86-94.

Wenpin, Tsai & Sumantra, Ghoshal (1998) "Social Capital and Value Creation: The Role of Intrafirm Networks", *The Academy of Management Journal*, vol. 41, nr. 4, s. 464-476.

Willmott Hugh C., Puxty Anthony G., Robson Keith, Cooper David J. & Lowe E. Anthony (1992) "Regulation of Accountancy and Accountants: A Comparative Analysis of Accounting for Research and Development in Four Advanced Capitalist Countries", *Accounting Auditing & Accountability Journal*, vol. 5, nr. 2, s. 32-56.

Wilson, Ian (2004) "The agenda for redefining corporate purpose: five key executive actions", *Strategy and leadership*, vol. 32, nr.1, s. 21-26.

Woolcock, Michael & Narayan, Deepa (2000) "Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy", *The World Bank Research Observer*, vol. 15, nr. 2, s. 225-249.

Zwetsloot, Gerard I. J. M. (2003) "From Management Systems to Corporate Social Responsibility", *Journal of Business Ethics*, vol. 44, nr. 2-3, s. 201-207.

Öhrlings PricewaterhouseCoopers (2004) *Bolagsstyrningen i Sverige – en positionsbestämning*, Öhrlings PricewaterhouseCoopers Gruppen AB, Stockholm.

Elektroniska källor

Regeringskansliet (2004-04-28) *Skärpta lagar, ökad upptäcktsrisk och effektivare sanktioner*, Available:

<http://www.regeringen.se/pub/road/Classic/article/11/jsp/Render.jsp?m=print&d=292> [2004-11-04]

Statens Offentliga Utredningar (2004-07-20), *Förtroendekommissionen*, Available:

<http://www.sou.gov.se/fortroende/>, [2004-11-05]

Nationalencyklopedin, Available:

http://80-www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=231593, [2004-11-29]

Muntliga källor

Svensson, Torbjörn, auktoriserad revisor, Deloitte, telefonintervju 2004-11-24

Engerup, Lars, auktoriserad revisor, SET-revision, Helsingborg 2004-11-29

Tenzell, Tomas, jurist och civilekonom, Svenska Bankföreningen, telefonintervju 2004-11-30

Larsson, Gilbert, auktoriserad revisor, SET-revision, Landskrona 2004-11-30

Egardt, Peter, VD, Stockholms handelskammare, telefonintervju 2004-12-02

Malmqvist, Peter, finansanalytiker och börskrönikör, telefonintervju 2004-12-03

Nyzell, Eva, auktoriserad revisor, Öhrlings PricewaterhouseCoopers, Malmö 2004-12-06

Wigart, Anne, jurist, Svenskt Näringsliv, telefonintervju 2004-12-08

Engerstedt, Urban, föreningsjurist, FAR, telefonintervju 2004-12-09

Dotevall Rolf, professor, Handelshögskolan Göteborg, telefonintervju 2004-12-10

Hasselgren, Björn, ansvarig för ägarfrågor och Fullmäktarkansliet, Sveriges Riksbank, telefonintervju 2004-12-10

Skog Rolf, professor och expert i Kodgruppen, telefonintervju 2004-12-20

Thorell Per, expert i Kodgruppen, Ernst & Young, telefonintervju 2004-12-20

Örtengren Torsten, chef för notering- och bolagsövervakning, Stockholmsbörsen, telefonintervju 2004-12-21

Lekvall Per, huvudsekreterare Förtroendekommissionen och Kodgruppen, telefonintervju 2004-12-22

Åsbrink Erik, ordförande Förtroendekommissionen/Kodgruppen, telefonintervju 2004-12-22

Figurförteckning

Figur 1 Egen modell

Figur 2 Egen modell

Figur 3 Fritt efter Puxty et al., (1987), s. 283

Figur 4 Egen modell

Bilaga 1

Svensk kod för bolagsstyrning (Kodgruppen, 2004b)

Bolagsstämma

Bolaget skall senast vid tredje kvartalsrapporten, och så snart styrelsen fattat beslut att hålla en extra bolagsstämma, hålla information om datum och ort då stämman äger rum tillgänglig. Information om hur aktieägare går tillväga för att få sitt ärende hört på bolagsstämman skall också tidigt offentliggöras. Anmälan till stämman skall kunna göras på flera olika sätt, däribland via Internet, samt skall aktieägare vid behov kunna delta på stämman på distans. Alla styrelsemedlemmar skall vara närvarande vid ordinarie bolagsstämma i den mån det är möjligt. Styrelseordföranden, VD och minst en av bolagets revisorer skall vara närvarande och även andra personer ur ledningsgruppen skall vara närvarande vid behov. I det fall ett styrelseutskott har utfärdat ett förslag, skall ordföranden för utskottet eller annan utskottsledamot närvara på stämman och redovisa förslaget.

Vid kallelsen till bolagsstämman skall bolagets valberedning lämna förslag på ordföranden till stämman. Justeringsman på bolagsstämman skall vara aktieägare, eller ombud för aktieägare, men inte är ledamot i styrelsen i bolaget. Det är stämмоordförandes uppgift att se till att aktieägarna ges möjlighet att utöva sin rätt enligt lag att ställa frågor, kommentera och föreslå ändringar och tillägg till framlagda förslag. Bolagsstämman skall hållas på svenska och protokoll från bolagsstämman skall finnas på bolagets hemsida. Detta skall, i mån av behov, översättas till annat språk. Röstlängden från stämman behöver inte redovisas i protokollet.

Tillsättning av styrelse och revisor

Bolaget skall ha en valberedning som representerar aktieägarna i bolaget och det är bolagsstämman som skall utse valberedningen, eller i annat fall, ange kriterier för utseendet av den. Valberedningen, som skall bestå av minst tre ledamöter, skall inte ledas av styrelseordföranden eller annan ledamot i styrelsen, även om han eller hon kan vara ledamot i valberedningen. Majoriteten av valberedningen skall inte vara styrelseledamöter i bolaget och VD eller annan person från bolagets ledning skall inte finnas med i denna grupp. Namnen på ledamöterna i valberedningen skall offentliggöras senast sex månader innan ordinarie bolagsstämma. Tillsammans med namnen skall information lämnas om ledamöterna representerar viss ägare, och i så fall vilken, samt skall det framgå hur och när aktieägarna kan lämna förslag till valberedningen. Valberedningens uppgifter är många, bland annat skall de lämna förslag till val av ordförande och övriga ledamöter i styrelsen, principer för arvoden för styrelsen, förslag till arvoden uppdelat mellan ordföranden och andra ledamöter samt ersättning till utskottsarbete.

Valberedningen skall bedöma om styrelsen uppfyller kraven som ställs på dem med hänseende till bolagets framtid, fastställa kravprofil för nya styrelseledamöter samt genomföra en systematisk procedur för att söka ledamöter, varvid aktieägares förslag skall beaktas. Förslagen skall sedan presenteras på bolagets hemsida där uppgifter om kandidater för styrelseposterna lämnas, till exempel skall kandidatens ålder, arbetslivserfarenhet, andra uppdrag samt oberoendet uppvisas. På bolagsstämman skall valberedningen sedan motivera

sitt förslag och förklara arbetsgången, samt skall det särskilt motiveras i det fall ingen förnyelse av styrelsen sker. Den som är kandidat för en styrelsepost skall om möjligt närvara vid stämman.

Det är bolagsstämman som skall besluta om styrelsearvode och andra ersättningar kopplat till styrelsearbetet, ersättningen skall var specifikt uppdelad mellan ordföranden och övriga ledamöter. Ledamöter i styrelsen skall inte få ta del av incitamentsprogram som riktar sig till bolagets ledning eller anställda. I det fall ett sådant program riktar sig till styrelsen skall det beslutas av bolagsstämman. Ett undantag görs för VD, som får ta del av program som riktar sig till ledningen eller anställda, trots att han eller hon är ledamot i styrelsen. Valberedningen lämnar även förslag till revisorer och arvodering av dessa, vilket sedan skall presenteras i kallelsen till stämman samtidigt som information om revisorerna lämnas och förslaget motiveras samt arbetet för framtagandet av kandidaten beskrivs. Även här skall kandidaten närvara vid bolagsstämman och presentera sig själv.

Styrelsen

Styrelsens uppgifter är att fastställa verksamhetsstrategin för bolaget och att se till att ledningen är effektiv samt kontrollera ledningens förvaltning. De skall även se till att det görs en effektiv kontroll av bolagets ställning gentemot de uppsatta målen och att bolagets externa information är relevant och präglas av öppenhet. Det är styrelsens uppgift att se till att bolaget följer uppsatta regler och att tillfredsställande kontroll finns över denna efterlevnad, samt att etiska riktlinjer efterföljs. Styrelsens arbete skall utvärderas en gång per år genom en systematisk och strukturerad process.

Styrelsen skall ha en sådan sammansättning att den, efter det att hänsyn tagits till bolagets verksamhet, utvecklingsskede och övriga förhållanden, präglas av mångsidighet och bredd i kompetens. Sammansättningen skall vara av sådan art att erfarenhet och bakgrund i övrigt får utrymme och representeras av ledamöterna. Jämn könsfördelning skall eftersträvas och styrelsen skall vara av den storlek att enkla och effektiva arbetsformer kan tillämpas. Suppleanter skall inte utses och endast en person från bolagets ledningsgrupp får lov att ingå i styrelsen. Majoriteten av styrelseledamöterna skall vara oberoende och för att vara oberoende krävs att vissa förutsättningar uppfylls. Ledamoten får inte vara, eller ha varit de senaste åren, VD eller anställd i bolaget eller i närstående bolag. Ledamoten får inte vara eller ha varit delägare eller anställd hos bolagets eller närstående bolags revisor. För att vara oberoende får ledamoten inte heller erhålla en icke obetydlig ersättning för råd eller tjänster utanför styrelseuppdraget, från bolaget eller ett närstående bolag, eller från en person som ingår i bolagsledningen. Ledamoten får inte på något sätt ha omfattande affärsförbindelser genom kund-, leverantör-, eller samarbetspartnersförhållande till bolaget i någon form. En oberoende ledamot får inte tillhöra ledningen i ett annat företag när en ledamot i detta företag är sittande i ledningen i bolaget. Ledamoten skall inte heller anses vara oberoende i det fall denne har suttit i bolagets styrelse i mer än tolv år eller om ledamoten är släkt eller närstående någon i bolagsledningen. Kravet är att minst två av ledamöterna som är oberoende bolaget, även skall vara oberoende större aktieägare i bolaget. Styrelseledamöterna skall utses för ett år i taget

Varje styrelseledamot skall endast ha så många externa uppdrag att ledamoten fortfarande kan ägna styrelseuppdraget erforderligt med tid och omsorg. Ledamoten skall även självständigt kunna bedöma ärenden inom styrelsen och göra ställningstaganden därefter. I det fall styrelseledamoten anser att ytterligare information fordras för beslutsfattande skall detta

begäras. Ledamöter i styrelsen skall ha den kunskap om bolagets verksamhet, marknad och omvärld som krävs för att kunna genomföra styrelseuppdraget. Varje ny ledamot skall genomgå en introduktionsutbildning om företaget. Ordföranden för styrelsen skall väljas av bolagsstämman och i det fall en avgående VD föreslås som styrelseordförande nära sin avgång skall detta särskilt motiveras. Om styrelseordföranden är anställd i bolaget skall detta inte innebära att uppgifter övertas från VD, arbetsuppgifterna mellan dessa skall tydligt utredas i styrelsens och VD:s arbetsordning. Det är styrelseordförandens uppgift att se till att styrelsearbetet är effektivt och att det sköts på ett ordentligt sätt.

De lagstadgade instruktionerna för styrelsen skall vara anpassade efter bolaget och vara tillräckligt tydliga, utförliga och konkreta för att styrelsen skall kunna använda underlaget som tjänligt styrdokument för deras arbete. En omprövning av instruktionerna skall göras en gång per år. Det är tillåtet för styrelsen att inrätta olika utskott för olika ärenden, men överblickbarheten får inte gå förlorad. Arbetsordningen för styrelsen skall visa på vilka arbetsuppgifter och beslutanderätt som har delegerats, samt skall utskotten protokollföra sina möten. Utvärdering av VD:s arbete skall göras, utan dennes eller annan person från bolagsledningens närvaro, minst en gång per år. Styrelsen skall bistås av en sekreterare som är utomstående styrelsen och protokoll från sammanträdena skall tydligt återge de ärenden som behandlats samt vilket underlag de har baserats på och vilket beslut som fattats. Protokollet skall hållas tillgängligt för ledamöterna så snart som möjligt efter det att sammanträdet har ägt rum. Alla frågor som tas upp på styrelsemötet skall vara upptagna på dagordningen, om inte styrelsen enhälligt beslutar annat.

Det skall tydligt framgå vilket regelverk de finansiella rapporterna baseras på och det skall även framgå vilken del av årsredovisningen och delårsrapporterna som är formella finansiella rapporter samt vilka delar som är reviderade eller översiktligt granskade av bolagsrevisorn. Direkt före det att styrelsen och VD undertecknar årsredovisningen, skall de lämna en sanningsförsäkran för densamma. Bolagets revisor skall översiktligt granska halvårs- och niomånadersrapporterna i bolaget. Styrelsen har ansvar för att bolaget har god intern kontroll och de har som skyldighet att informera sig om och utvärdera systemet för den interna kontrollen. Styrelsen skall även avge en rapport över hur den interna kontrollen är organiserad avseende de finansiella rapporterna och denna rapport skall sedan granskas av revisorn. I det fall interrevision inte förekommer skall behovet av sådan granskning årligen utvärderas.

Styrelsen skall dokumentera hur kvaliteten i de finansiella rapporterna säkerhetsställs samt hur de kommunicerar med bolagets revisorer. Ett revisionsutskott skall inrättas i bolaget och det skall bestå av minst tre styrelseledamöter. Majoriteten av ledamöterna skall vara oberoende företaget och dess ledning och minst en av dessa skall vara oberoende i förhållande till stora ägare i bolaget. I ett mindre bolag finns det möjlighet för hela styrelsen, förutom ledamot som ingår i bolagsledningen, att utträta revisionsutskottets uppgifter. Det är revisionsutskottets uppgift att kvalitetssäkra den finansiella rapporteringen i bolaget, regelbundet träffa revisorerna för att underrätta sig om vilken inriktning revisionens arbete tar samt diskutera den externa och interna revisionens samordning och bolagets risksituation. Utskottet skall fastställa riktlinjer för vilka andra tjänster som får inhandlas från bolagets externa revisor och de skall även utvärdera revisorerna och informera valberedningen om utvärderingen samt biträda valberedningen genom att lämna förslag till revisorer och arvodering av dessa. En gång per år skall styrelsen träffa revisorerna utan VD:s eller annan person från bolagsledningens närvaro.

Bolagsledning

VD har till uppgift att ge styrelsen ett sakligt, utförligt och relevant informationsunderlag som möjliggör för styrelsen att fatta välgrundade beslut samt se till att de hålls informerade om verksamheten. Styrelsen skall godkänna VD:s externa uppdrag. Ett ersättningsutskott skall inrättas av styrelsen för att lämna förslag på ersättning och anställningsvillkor för bolagsledningen. Ordföranden för styrelsen kan även vara ordförande i detta utskott och övriga ledamöter skall vara oberoende bolaget och dess ledning. Även här kan hela styrelsen i ett mindre bolag fullgöra utskottets uppgifter, förutsatt att en ledamot som samtidigt sitter i bolagets ledning inte är delaktigt i arbetet. Principer för ersättning och anställningsvillkor för bolagsledningen skall lämnas av styrelsen, som följer utskottets arbete, och dessa principer skall sedan fastställas genom godkännande av bolagsstämman. Det skall samtidigt tydliggöras i vilket avseende dessa principer skiljer sig från tidigare fastställda principer av bolagsstämman samt hur beslutet från styrelsen har tagits. Bolagsstämman skall besluta om samtliga incitamentsprogram till ledningen, som är relaterade till aktierna eller aktiekursen.

Information om bolagsstyrning

Information om bolagsstyrningsfrågor skall ges i särskild bilaga till årsredovisningen och här skall det framgå om rapporten granskats av revisorn eller inte. Det skall anges i bolagsstyrningsrapporten att Svensk kod för bolagsstyrning tillämpas och översiktligt beskriva hur detta går till. I det fall avvikelse förekommer skall detta anges och särskilt motiveras. Till årsredovisningen skall även styrelsens rapport om den interna kontrollen samt revisorns granskningsrapport över den bifogas. På bolagets hemsida skall en särskild sida för bolagsstyrning finnas där information som rör dessa frågor hålls samlad och den information som finns i bolagsstyrningsrapporten och som koden kräver skall finnas tillgänglig här.

Bilaga 2

Presentation av respondenter

Kodgruppen

Lekvall, Per

Lekvall driver sedan många år tillbaka en konsultrörelse inriktad på rådgivning till ledningar och styrelser i större företag gällande bland annat frågor om strategier och bolagsstyrning. Han har sedan tio år tillbaka varit generalsekreterare för Styrelseakademien och sedan ett och ett halvt år har han även varit huvudsekreterare för Förtroendekommissionen och Kodgruppen.

Skog, Rolf

Skog är professor i bolags- och börsrätt och han har en lång bakgrund i Regeringskansliet som bland annat sekreterare i Aktiebolagskommittén. Han har biträtt Kodgruppen med expertkompetens.

Thorell, Per

Thorell arbetar idag på Ernst & Young och har tidigare varit professor i företagsrätt på Uppsala Universitet. Han har arbetat med storbolagsfrågor under många år med inriktning på corporate governance-frågor. Thorell har även varit ledamot i Redovisningsrådet, har arbetat med Bokföringsnämnden samt arbetat med revisorstillsynen och andra frågor och nu senast har han varit expert i Kodgruppen.

Åsbrink, Erik

Åsbrink har mellan år 1996 och 1999 varit finansminister, han har även varit statssekreterare i många år i Finansdepartementet samt haft andra uppdrag i den offentliga sektorn. Åsbrink var mellan år 1993-1996 även VD i Vasakronan. Han har dessutom arbetat med styrelseuppdrag och har ett eget konsultföretag tillsammans med tre andra. De senaste två åren har han varit ordförande i Förtroendekommissionen och i Kodgruppen, som nu är ett avslutat arbete.

Kritiker

Dotevall, Rolf

Dotevall är professor i handelsrätt på Handelshögskolan i Göteborg vid den juridiska enheten. Han ägnar sin forskning åt bolags- och börsrätt och är bland annat ansvarig för fördjupningskurser inom dessa områden. Dotevall känner till koden genom att han skrivit Handelshögskolans remissvar till Svensk kod för bolagsstyrning och även genom att ha varit föredragshållare vid ett symposium i Stockholm på aspekten i fråga om koden när det gäller styrelseledamot och skadeståndsansvar.

Egardt, Peter

Egardt är VD för Stockholms Handelskammare för Svenska Handelskamarförbundet och vice ordförande i den Europeiska Handelskamarorganisationen. Han har varit aktiv i Stockholms Handelskammare i tio år och har innan dess figurerat inom politiken i 15 år, bland annat som statssekreterare under Carl Bildt. Innan dess har Egardt ägnat sig åt näringsliv och forskning vid Lunds Universitet.

Engerstedt, Urban

Engerstedt är föreningsjurist på Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR) och har varit det i sammanlagt åtta år och har arbetat med kvalificerade revisions- och revisorsfrågor i 25 år. Han har också varit bolagsjurist på KPMG och har ett förflutet inom den dåvarande tillsynsmyndigheten för revisorer, Kommerskollegium innan Revisorsnämnden tog över den uppgiften. Engerstedt har hjälpt styrelsen i FAR att utforma remissvar på Svensk kod för bolagsstyrning. För revisorskåren är koden väldigt väsentlig eftersom bolagsstyrning direkt berör revisorerna som är ett av de fyra bolagsorganen.

Hasselgren, Björn

Hasselgren arbetar på Riksbanken och har arbetat där i ett tiotal år. Fram till sommaren år 2004 arbetade han som chef för direktionsavdelningen och är nu ansvarig för ägarfrågor och Fullmäktarkansliet. Hasselgren är styrelseordförande i sju av de åtta dotterbolagen inom och har arbetat med ägarstyrningen i Riksbankens bolag de senaste fyra åren. Hasselgren är aktiv i remissgruppen inom Riksbanken och bereder förslag från Regeringskansliet och har därmed kommit i kontakt med koden.

Malmqvist, Peter

Malmqvist är finansanalytiker med aktier som inriktning och arbetar med övervakningspanelen som övervakar börsbolagens finansiella rapportering. Malmqvist är även börskrönikör i bland annat Sydsvenskan och har tidigare varit finansanalytiker på en firma vid namn Aragon och börskrönikör på Svenska Dagbladet. Det är genom sitt arbete som börskrönikör som Malmqvist kommit i kontakt med koden.

Tetzell, Tomas

Tetzell är jurist och civilekonom och arbetar som jurist med allmänna juridiska frågor på Svenska Bankföreningen. Tidigare har Tetzell varit i aktiv inom Riksdagen med att vara föredragare i näringslivsutskottet gällande bank och försäkringslagstiftning. Han har ansvarat för Svenska Bankföreningens remissvar och det är tänkt att föreningen skall ta visst ansvar för förvaltningen av koden framöver. Tetzell är även med i en grupp inom Europeiska Bankföreningen där bolagsstyrningsfrågor inom EU diskuteras samt medlem i en global grupp som är företrädare för bankföreningar i bland annat USA och Kanada.

Wigart, Ann

Wigart har arbetat på Svenskt Näringsliv sedan det bildades år 2001, efter en sammanslagning mellan Industriförbundet och SAF, arbetsgivarföreningen, dessförinnan arbetade Wigart på

Industriförbundet. Wigart är jurist och arbetar med olika juridiska frågor på Svenskt Näringsliv, där hon haft ansvaret för remissyttrandet för Svensk kod för bolagsstyrning.

Örtengren, Torsten

Örtengren är chef för noterings- och bolagsövervakning på Stockholmsbörsen. Han har tidigare arbetat som egen företagare och har då köpt och sålt bolag, vilket han även har gjort professionellt där han har arbetat med corporate finance i ett antal år på ett antal olika banker.

Revisorer

Engerup, Lars

Engerup har varit auktoriserad revisor på SET-Revision i många år och han är delägare och var under en period VD för bolaget. Engerup hanterar mest mindre och medelstora bolag, men även en del större bolag. Det är även han som hanterar svåra revisionsberättelser och byråns risksituation. Kontakten med koden har skett via den offentliga debatten.

Larsson, Gilbert

Larsson har varit auktoriserad revisor sedan år 1970 och arbetar på SET-Revision där han arbetar med ett brett spektra av företag, däribland större noterade bolag. Larsson har suttit i FAR:s styrelse i åtta år. Kontakten med koden har skett naturligt genom yrket och en del av arbetet med bolagsstyrning inleddes under den tid Larsson var kvar i FAR:s styrelse.

Nyzell, Eva

Nyzell är auktoriserad revisor på Öhrlings PriceWaterHouseCoopers och har den interna titeln director. Hon har arbetat på Öhrlings PriceWaterHouseCoopers sedan år 1990. Nyzell arbetar uteslutande med större bolag, förut enbart företag som var registrerade i USA men nu även andra bolag. Öhrlings PriceWaterHouseCoopers har en intern kontrollgrupp som jobbar med frågor inom revisorns förändrade roll gällande internkontroll, granskning och granskningsberättelse som Nyzell är aktiv i och har kommit i kontakt med koden genom. Hon är även med i Styrelseakademin där det har varit mycket fokus på koden.

Svensson, Torbjörn

Svensson har arbetat som koncernredovisare i 25-26 år och arbetar idag på Deloitte där han arbetar med framförallt lite större och medelstora noterade bolag. Svensson känner till koden genom den offentliga diskussionen och debatten.

Bilaga 3

Intervjufrågor

1. Presentation av respondenten och vilken koppling som föreligger till koden.
2. Vad är grundtanken bakom koden och fanns det ett behov av den i Sverige?
3. Vilka konkreta effekter kommer införandet av koden att få för svenskt näringsliv och vilket bidrag kommer den att ge för näringsliv och samhälle i stort?
4. Medför införandet av koden skillnader från nuvarande praxis?
5. Vad har dessa eventuella förändringar för betydelse och konsekvenser för företagen?
6. Vilka kringeffekter kommer koden att ge?
7. Kommer koden att tillämpas samt efterföljas av företagen och vad händer om den inte följs?
8. Skall koden regleras genom självreglering eller lag?
9. Pågår det en internationell harmonisering och vad innebär den i så fall för svenskt näringsliv?
10. Vilka influenser finns på utformningen av den svenska koden?